

İDARE DERGİSİ

İÇİŞLERİ BAKANLIĞINCA İKİ AYDA BİR ÇIKARILIR

Yıl: 31 Temmuz—Ağustos 1961 Sayı: 271

İÇİNDEKİLER

TETKİKLER:	Sahife
İdari Demokrasi	Rüştü ÜLKEN 1
Mahalli İdareler, İpotek Karşılığında Nasıl Kredi Temin Edebilirler	
	Sadık ARTUKMAÇ 13
Şehir Planlamasıyla İlgili Bazı İdari Meselelere Dair	Dr. Cevat GERAY 43
Mesken Davası	Mehmet TARCAN 55
TERCÜMELER:	
Büyük Britanya ve Şimali İrlanda Birleşik Krallığında Mahalli İdare ...	Selahattin ASLAN KORKUT 80
Paris Şehri ve Seine Vilayeti İdari ve Mali Rejimi	Yusuf YAKUBOĞLU 91
İDARİ COĞRAFYA:	
Seydişehir Kazası İdari Coğrafyası	Şamih Rifat ARIKAN 123
KANUNLAR:	133

ABONE BEDELİ

Türkiye için yıllıkı : 500 kuruş
Yabancı memleketler için yıllıkı : 750 kuruş

----- 000 -----

ABONE BEDELİNİN GÖNDERİLMESİ ŞEKLİ

A — Türkiye’de:

Bulunan yerin Malsandığına tutan yatırılarak mukabilinde alınacak (çeşitli gelir makbuzu) aynen ve taahhütlü mektupla;

İçişleri Bakanlığı Yayın Müdürlüğü-Ankara

Adresine gönderilmelidir.

B — Yabancı memleketlerde:

Abone bedeline, makbuz pulu için 4 kuruş eklendikten sonra hâsıl olan meblâğ, posta veya banka havalesi olarak yukarıdaki adrese gönderilmelidir.

----- 000 -----

İdareyi ilgilendiren mevzularda hazırlanacak etütler kabul olunur.

Gönderilecek yazının iki nüsha olması ve 20, 25 sahifeyi geçmemesi, makinada seyrek satırla yazılmış olması ve yarım sahifeyi geçmeyen ayrıca bir de özü bulunması lâzımdır.

Dergiye derç olunmayan yazılar iade edilmez.

Yazı işleri için İçişleri Bakanlığı Yayın Müdürlüğü’ne müracaat edilmelidir.

Sahibi: İçişleri Bakanlığı

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Mes’ul Müdürü: **Selim AYBAR**

TETKİKLER

İDARİ DEMOKRASİ

Yazan:

Rüştü Ülken

Tetkik Kurulu Müşaviri

İdari Demokrasi konusuna ırerken, her şeyden önce, idare mefhumunu kavramak, bir başka deyimle, idareyi tarif etmek ve idarenin devlet mekanizmasındaki rolünü belirtmek gerekir.

İdare nedir? Bu soruya ilim alanında çeşitli cevaplar verilmiştir. Genel olarak idare, bir gayenin teminine matuf birçok hareketleri ihtiva eden devamlı ve planlı bir faaliyet manzumesi demektir. Mesela herhangi bir kimse özel gayesine giren bir takım işler yapmak suretiyle patrimuamını veya ticaret yerini idare eder.

Bu mefhumu amme idaresiyle karşılaştırarak diyebiliriz ki: objektif anlamda (İdare) tabiri devletin esaslı fonksiyonlarından birini, bilhassa tarifi güç sayılan idari faaliyeti gösterir.

Gerçekten, yasama (teşri) ve yargı (kaza) fonksiyonları hakkında bilgiler arasında hemen hemen tam bir anlaşma olduğu halde yürütme (icra) fonksiyonuna dâhil İdari faaliyet üzerinde uyumsuzluk vardır.

Yasama organı, mücerretlik ve umumilik vasıflarını haiz kanunlar yaparak hukuk nizamını kurar. Yargı organı, bu kanunları münferit hadiselerle, daha ziyade mantıki bir usul ile uygulayarak müesses nizamı korur. İdare organı ise, bazı mükelleflere göre, yasama ve yargı faaliyetlerinin dışında kalan bir fonksiyona sahiptir. Bu, menfi bir tariftir. Müspet tarifini şu şekilde yapabiliriz:

“İdari faaliyet, devletin kendine has gayeler serisi içinde, üzerine almış olduğu münferit amme menfaatlerini sağlamak için doğrudan doğruya veya bilvasıta icra eylediği müşahhas faaliyetlerin mecmu heyetidir”

Tarifteki (bu vasıta) kaydı tüzel kişilere işaret içindir. Yani İdari faaliyet devletten başka diğer tüzel kişiler tarafından da yapılabilir.

Demek ki idare, kısaca, devletin gayelerini istihsale matuf bir faaliyettir. Yalnız bu nokta, onu yasama organından ayırmaya kâfi gelir.

Hukuk nizamını kurmak devletin bir gayesi sayılmaz; daha ziyade onun bünye ve teşkilatın, mevcudiyet ve faaliyeti için gerekli ilk şartı yaratır, Devlet yasama fonksiyonunu yaparken bazen kendi gayelerini de göz önünde bulunduruyorsa, bunu sadece o gayeleri kabul ettirmek, tatbik ve icralarını düzenlemek için yapar, yoksa istihsal için değil. Bu, idareye has bir keyfiyettir.

Aynı mütalaa yargı fonksiyonu hakkında da yürütülebilir. Zira hâkimin vazifesi kanun koyucunun işini adeta tamamlamaktan ibarettir.

Tarifin unsurlarından olan (münferit amme hizmetleri) kaydı, İdari faaliyeti siyasi faaliyetten (hükümet faaliyetinden) ayırmaya yarar. Siyasi faaliyet de, tıpkı İdari faaliyet gibi, yürütme (İcra) fonksiyonuna girer; fakat idare fonksiyonundan farklı olarak devletin münferit amme' hizmetlerini değil, bir bütün halinde devlet hayatını nazara alır. Bunun için hükümet faaliyeti (harp ilanı, muahede akdi. gibi) temelini ve hukuki sebebini devletin üstün sevk ve idaresinde bulan yüksek bir fonksiyondur.

Görülüyor ki; devlet hayatında İdari faaliyetin önemi çok büyüktür. Zira hukuk nizamını kurmakla ve korumakla devletin asıl gayesi elde edilmiş olmaz. İdare, her gün değişen ihtiyaçları karşılamak, çeşit çeşit amme hizmetleri görmek, bir kelime ile devleti gayesine ulaştırmak için bir takım faaliyetlerde bulunmak zorundadır. İdari faaliyetlerin yalnız şeklen hukuk nizamına uygunluğuna bakılmaz. Fazla olarak elde edilen sonucun faydası, iyiliği, gayeye uygunluğu da özellikle hesaba katılır. Gaye unsuru bakımından sakat bir İdari tasarruf iptal edilmek lazım gelir. Hukuk nizamı idare için gaye değil, daima gaye emrinde bir vasıtaadır. Gaye, amme menfaatine hizmet etmektir İdarenin vücut hizmeti budur. O kadar ki, fertlerin hususi menfaatleri için kanuni müracaatları üzerine idarece yapılan işlemlerde bile yine amme menfaati düşüncesinin hâkim olduğu inkâr edilemez.

İdari faaliyetin bu mahiyeti dolayısıyladır ki; idare teşkilatı diğer devlet uzuvları teşkilatından ayrı ve farklı bir bünye taşır. Bu teşkilatın gerek kuruluşu, gerek işleyişi de bazı hususiyetler arz eder.

İdare vasıtasıyla elde edilmek istenilen devlet gayeleri eskiden yalnız iç ve dış savunmaya inhisar etmekte idi. Bu gün modern devletlerde ferdi ve sosyal hayatın hemen her sahasına devletin müdahalesi yüzünden bu gayeler çok genişlemiştir ve gitgide genişlemektedir.

Bununla beraber, devletin idare organı vasıtasıyla elde etmek istediği gayeleri iki kategoride toplamak mümkündür:

- 1 — Amme intizamının muhafazası,
- 2 — Sosyal refah ve ilerlemenin temini.

Amme intizamı; devletin ve devlet teşkilatının, hatta genel sulh ve nizamın muhafazası ile ilgili her şeyi içine alan bir tabirdir.

Amme intizamının muhafazası başka, yargı fonksiyonunun gayesini teşkil eden hukuk nizamının muhafazası başka şeydir. Bunları birbirinden ayırmalıyız. Söyle ki: hukuk nizamının muhafazası tamamıyla şekli bir karakter arz ettiği halde amme intizamı daha ziyade maddi bir mahiyeti haizdir. Aralarındaki fark budur. Hâkim, kanunu, bunun amiri gayesine bağlı olmaksızın, tatbik etmek suretiyle hukuk nizamını korur. Nizam ihlal edildiği takdirde, bizzat kaidenin ihtiva eylediği müeyyidenin tatbiki ile tekrar tesis olunur. İdare için ise kanunların, ancak cemiyetin muhafazası ve cemiyette zarar ve karışıklıkların önüne geçilmesi gayesine nispetle birer vasıta elmaları bakımından özel bir değeri vardır. İdare bu gayeye kanunların tatbikinden ziyade onların ihlaline mani olmak suretiyle hizmet eder. Bu itibarla daha ziyade önleyici bir fonksiyon yapmakla, yani müspet hukukun kendi emrine verdiği vasıtalarla bu ihlallerin vuku bulmasına mani olmakla mükelleftir.

Nasıl ki, bu gün modern Tıp'ta "koruyucu hekimlik" birinci planda rol oynuyorsa, yani hastalık daha kendini göstermeden onun ortaya çıkmasına mani olacak tedbirler almıyorsa, idarenin başlıca fonksiyonu da önleyici tedbir almaktır. Sıtma ile mücadelede kinin dağıtmakla iktifa edilmeyerek mikrop yuvası bataklıkların kurutulması bunun, İdari hayatta rastlanan, tipik bir örneği sayılabilir.

Bilindiği gibi; devletin müdahalesi, çok defa, muayyen fiilleri suç saymak şeklinde olur. Bir fiil suç sayılınca devlete bu hususta iki vazife düşer:

1 — Suçun önlenmesi. Bu, tamamen İdari bir vazifedir; İdari zabitanın yetki sahasına girer. Bir teşbih yapmak lazım gelirse, bu bakımdan İdari zabıta, sinek girmemesi için pencerelere koyduğumuz tellere benzer. Sineği içeride kovalamaktansa, içeri sokmamak daha kolaydır.

2 — Suçluların tahkiki, takibi ve cezalandırılması. Bu da Adli bir vazifedir.

Burada dokunmadan geçemeyeceğimiz, Adalet ve idare organları arasında öteden beri uyuşmazlık konusu olan bir nokta vardır:

Suçluların tutulması Adli vazifemizdir? İdari vazifemizdir?

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 154. maddesine dayanılarak suçluların bulunup tutulması işinin bir adli zabıta işi olduğu ileri sürülmektedir. Bu madde, kanunun diğer hükümlerinden ve maddedeki diğer kayıtlardan mücerret olarak alındığı takdirde şümulü, hudutsuz bir halde genişler. Devletin İdari kanunları, Emniyet ve asayişin temini ve önleyici zabıta tedbirleri ittihazı vazifesini İdari makamlara vermiştir. Bundan bu makamları sorumlu tutmuştur. Bu işi yapmak üzere Polis ve Jandarma kuvvetlerinin ve bunlar yetmediği takdirde Askeri kuvvetin kullanılması için idareye yetki tanımıştır. Hiçbir kanun Adalet makamlarına Emniyet ve asayişin temini vazifesini vermemiştir. Adli makamlar bu hususta sorumsuz bir durumdadır.

Şu halde, İdari zabıta nerede biter? Adli zabıta nerede başlar? Suç vukua gelince İdari zabıta işi sona erer mi?

Şahsi kanaatimizce, suç işleyenler ahlaki ret adetlerini göstermiş olmaları itibariyle başka suç işlemelerine meydan vermemek ve bozulan asayişi iade etmek üzere hiç suç işlemeyenlerden daha sıkı takip edilmek, başka suçlar işlenmesinin önünü kesmek lazım geldiğinden bu gibi şahıslar hakkında daha fazla tedbir almak bir zarurettir. Esasen zabıta kadroları henüz memleketin genişliği ile mütenasip derecede müsait olmadığından, mani tedbirlerin büyük bir kısmım, suçun vukuundan sonra suçlular hakkında almanlar teşkil eder. Emniyet ve asayiş daha ziyade bu gibi tedbirlerle temin edilegelmiş ve edilegelmektedir.

Dağa çıkan bir eşkıya çetesini tutmaktan, başka vakalar yapmasına meydan vermemekten İdari makamlar sorumludur. Bu işten dolayı hiçbir adli makama sorumluluk teveccüh etmez. Suçlular nasıl tutulacaktır? Tutmak için ne kadar kuvvet lazımdır? Asker de kullanmak lazım mıdır? Bunlar idare tekniğine giren işlerdir. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, tahkikat sistemlerini gösteren bir kanundur. Bu kanunda suçluların nasıl tutulacağına, nasıl takip edileceğine dair bir hüküm yoktur. Suç faillerinin neden tutulmadığını, müteaddit olunca hangisini daha önce tutmak lazım geleceğini, bunları yakalamak için ne gibi kuvvetler kullanmak iktiza edeceğini idare takdir eder.

Şu hale göre, İdari tedbirlerin hüküm sürdüğü yerlerde adli tedbirlerin yeri olmamak, İdari tedbirlerin bittiği noktadan adli tedbirler başlamak zaruridir. İdari tedbirler ise ancak suçlu tutulup adliyeye teslim edildiği anda nihayet bulur. Suçlunun adliyeye tesliminden önce İdari tedbirlere müdahale bu tedbirleri karıştırır, verimini azaltır, belki de işi altüst edebilir. Bu günkü kanuni metinler ne suretle imal edilirse edilsin,

fiilen yürüten tatbikat da bu merkezdedir. Yani Vali ve Kaymakamlar suçluyu yakalamak için bütün imkânları kullanarak çalışmakta, zabıtaya emir vermekte ve suçlu yakalanıncaya kadar da takip devam eylemektedir. Şu kadarki, suçlu yakalanıp zabıtaca C. Savcılığına teslim edildikten sonra idare amirleri kendi vazifelerinin bitmiş olduğu kanaatine varmaktadırlar.

Tecrübeler, memleketimizin ihtiyacına en uygun takip usulünün bu olduğunu göstermiştir.

Hemen ilave edelim ki: Gerçek Demokrasiyi bütün icaplar ile kabullendikten sonra suçlulukla mücadele ve asayiş davamızı da yeni Demokrasi anlayışına göre çözmek zorundayız. Bu nokta üzerinde biraz durmak elbette faydasız değildir:

Aşiret ve Kabile devrinden çıkarak bir devlet seviyesine ulaşmış olan bütün insan topluluklarında idarenin en başta gelen vazifesi, asayiş sağlamaktır. Şüphesiz ki, asayiş, halkın bir cendere içinde tutulması manasına gelmez. Böyle bir anlayış, ancak işgal altındaki memleketlerde veya temerküz kamplarının hâkim olduğu ülkelerde bahis konusudur. İnsan haysiyetini teslim eden ve hürriyeti asgari ölçüde bile olsa tanıyan bir cemiyet nizamında “Asayiş”, fertlerin can, hürriyet ve mal emniyetine sahip olmaları demektir.

Onun içindir ki, 18. asırdan beri ilan edilen bütün insan hakları beyannamelerinde olduğu gibi bizim mütevazı Gülhane Hattı Hümayunumuzda bile (daha 1889 da) açıkça, “Can ve Mal Emniyeti” bütün vatandaşlara vaat edilmiştir. Asayiş fiilen gerçekleştiren ise, bilhassa zabıta kuvvetleridir. Çünkü siyasi yahut İdari kararı kim verirse versin, sonunda vatandaşa karşı silahla müdahale yani Devlet adına fizik kuvveti tatbik edecek olan ancak zabıtabdır, içimizde silahlı olan ve silah kullanmağa yetkili bulunan, sadece odur. Lakin Devlet hukuku yönünden üstünde durulacak gerçek şudur:

Fertlerin kendilerini silahtan tecrit ve zabıtayı silahla teçhiz etmesi, zımni bir anlaşmadır. «İçtimai mukavele» nin bir manası da budur

Zabıta bizim adımıza ve bizim için silahlı olduğundan ötürüdür ki, bizler silah taşımayız. Ve yine Zabıta silahı suç işlemek için değil, suçlara mani olmak için kullandığından ötürüdür ki, ona karşı gelmeyiz, gelemeyiz. Devlet kuvvetlerinin sistemli ve tertipli olarak tecavüzlere seyirci kaldığı anda, her fert artık kendisini bizzat korumak için silahlanmak lüzumunu duymaya başlar. Zabıta kuvvetlerinin suçlularla işbirliği yapması halinde ise, idare edenlerle edilenler arasında öylesine bir

uçurum asgari, devlet devlet olmaktan çıkar. Bu duruma düşmemek; her topluluk için ilk vazifedir. Polis veya Jandarma da nihayet insandır. Eline silah verilen her şahıs gibi bunu kötüye de kullanabilir. Sulh için, nizam için, asayiş için ele alman silahın, haramilik için kullanılması elbette mümkündür. Silahlı zabıta'yı silahsız vatandaşın zebanisi değil, koruyucusu mevkiinde tutan yalnız vicdanı değil, bilhassa sorumluluktur; Sorumluluk duygusu, hiç değilse korkusudur. Sorumluluğun olmadığı yerde derhal yolsuzluğun kendini göstermesi, güneş çekilince gecenin gelmesi kadar kaçınılmaz bir sonuçtur. Devlet gücünü elinde tutanların doğru yolda kalmaları, ancak sorumluluk (hesap verme) sayesinde sağlanır. Sorumluluğun tesiri de, cezanın ağırlığından ziyade, “muhakkak” olmasına bağlıdır. Murakabe cihazı iyi işlemezse suçluların cüretine son yoktur. Yaka numarası olmayan Polisin kolayca suç işlemeye hazır bir makine haline gelmesi de bu sebeptir. Cezadan kurtuluş yolu kapalı ise, hadiseleri örtbas etmek mümkün değilse işte o zaman suç işlemekten kaçınılır.

Bu konuda önemli bir noktaya geliyoruz:

Asayiş yerinde midir, değil midir? Meselesi, her şeyden önce, “Ruh haleti” yönünden mütalaa edilmelidir. Zira asayiş bozukluğu, fertlerdeki “güven” duygusunu sarsar. Eğer halkın zihni asayiş bozukluğuna takılmış, “asayiş yerinde değildir” düşüncesi ve inancı genel bir “Ruh haleti” derecesini bulmuşsa, ortada güven kalmamış demektir. Asıl önemli olan, asayişin bozuk olup olmamasından ziyade bu güven eksikliğidir. Şayet vatandaş, “gece sokağa çıkmak tehlikeli bir hal aldı” sözünü ciddiyetle ve inanarak söylerse, orada güvensizlik vardır. Belki de gece sokağa çıkmak, vatandaşın zannettiği kadar tehlikeli bir hal almamıştır. Fakat dediğimiz gibi, önemli olan bu değildir; vatandaşa bu güvenini yeniden kazandırmaktır.

Bazen bir tek cinayet, bir tek soygunculuk halkın güvenini sarsmaktadır. Halk kendisini güven içinde hissetmiyorsa, güveni bozulmuşsa, cemiyet nizamının yeter derecede bir himaye sağlamadığı inancını taşıyorsa asayiş yerindedir denilemez. Mademki bir kere güven zedelenmiştir, onu yeniden iade etmek ve sağlamlaştırmak için, seyrek te olsa, şurada burada karşılaşılan suçların faillerini, hatta sokakta sarkıntılık yapanları mutlaka ve süratle yakalayıp cezalara çarptırmak lazımdır. Halk bunu görünce güveni artar, kötülüğe meyli olanların cesaretleri kırılır, bir müddet sonra asayişsizlik sözü unutulur.

İşlenen suçların faillerinin meçhul kalması ve cezalandırılmaması kadar tehlikeli ve suçların sayısını çoğaltan bir hal yoktur.

Medeni sayılabilmek için bir memlekette vücuda getirilmesi lazım gelen eserler pek çoktur. Fakat Medeniyet derecesi hakkında hüküm verilirken birinci şart olarak aranan cihet, o memlekette vatandaşların kanun ve amme otoritesinin teminatı altında sükûn ve iç huzuru ile yaşayıp yaşamadıklarıdır. Esasen bu mevcut değilse, hiçbir medeniyet eserinin vücuda getirilmesine imkân kalmaz. Demokrasi bahanesiyle yurt disiplininin gevşemesine, Devlet teşkilatına karşı duyulan güvenin sarsılmasına ve (kendi kendini koruma) ihtiyacının duyulmasına göz yummanın ne büyük tehlikelere yol açacağı bilinmeyen bir şey değildir.

Denebilir ki, asayiş davası, Demokrasiden de, Hürriyetten de, adaletten de önce gelir.

Yukarıda işaret ettiğimiz gibi; Devletin gayelerinden biriside sosyal refah ve ilerlemeyi gerçekleştirmektir. Devlet bu maksatla nüfus, Beden Terbiyesi, Genel Sağlık, Milli Eğitim, Sigorta, Güzel Sanatlar, gibi birçok işlere müdahale etmektedir.

Bu itibarla idarenin vazifesi, sadece topluluk içinde asayişin, nizam ve intizamın temininden ibaret değildir. İdare, Devletin bir vasıtası olarak, aynı zamanda mümkün olan geniş ölçüde halkın ruhi, fikri ve maddi refahını, kalkınmasını sağlamak vazifesiyle mükelleftir. İdare, hiç bir zaman ve hiçbir vesile ile kendisini bu mükellefiyetlerden beri kılamaz.

İdare mefhumunu ve idarenin Devlet mekanizmasındaki rolünü bu şekilde kısaca belirttiikten sonra, burada bir parantez açarak birazda idarecide bulunması gereken bazı vasıf ve meziyetlere dokunmak yerinde olur:

Bizde bir söz vardır: İdarenin kitabı yoktur derler. Bu, tamamen yanlış bir görüştür. Tarihte hiç okumamış veya az okumuş bazı büyük idarecilerin yetişmiş olması, bu yanlış telakkiyi yalanlayacak kuvvet taşımaktadır. Çünkü bunlar birer istisnadır. İstisnalar ise kaideyi, yani mevzumıza göre idarenin bilgiye dayanması lüzumunu ortadan kaldıramaz. Buna karşı şüphesiz ki yalnız tahsil de başlı başına bir idare kabiliyeti sağlayamaz. Zekâ ve kabiliyetin bilgi ile bir arada olması şarttır. Hukuk, Ekonomi, sosyoloji, psikoloji, Antropoloji zamanımızda idare adamlarının asla istigna gösteremeyecekleri bilgi dallarıdır. Şahsi kabiliyetleri ne olursa olsun, biz, tarih boyunca bilgisiz idare adamlarından umumiyetle çok zararlar görmüşüzdür. Bunun için, idare hizmetinde çalışanları bu günün icap ettirdiği bilgilerle teçhiz etmeğe mutlak bir ihtiyaç vardır.

Şu halde idarenin kitabı yoktur, demek onun bir değil, sayısız kitabı var demektir. Bu kitaplardan mümkün olduğu kadar çoğunun sayfaları arasında yaşamamış, göz nuru dökmemiş olanlar memleket idaresinde başarı gösteremezler demektir.

Geniş bir bilgi, idareciye hadiseler mahşeri arasındaki değişmez münasebetleri tayin ve değişen ihtiyaçları takip melekelerini kazandırır.

Devlet Hizmetinde başarının ikinci esas şartı, nefis feragati ve karakter üstünlüğüdür. Demokratik bir rejim içerisinde idare adamı; ülkücü bir ruh enginliğinin bütün fedakârlık ve müsamaha duygularını nefsinde taşımalı, halkı sevmesini bilmelidir. Bir müstemleke idarecisi, hatta bir bürokrat değil, Ben'i Bize bağlayan sosyal vicdan teli sağlam bir halk adamı, Milli Birlik ve Kalkınma şuurunun bir sembolü haline gelmelidir. Büyük bir idareci, büyük bir karakter demektir.

Bundan başka idareci, irade sahibi olmalıdır. Bir hususa karar vermeğe ve bu kararın sorumluluğunu üzerine almağa muktedir bulunmalıdır. Şüphesiz, karar vermeden önce, her türlü bilgiyi toplaması ve vereceği karara ait bütün unsurları bir bir tartması icap eder. Fakat bir kere yapılacak işi tespit edip emrini verince, evvelden tahmin edilmeyeli ve aşılması mümkün olmayan bir mâniaya rastlanmadığı takdirde, verdiği karara bağlı kalmalıdır. Kararsız ve mütereddit idareci kadar hiçbir şey maiyetindekiler ümitsizliğe düşürmez.

İdareci, maiyetine ve muhitine hürmet telkin etmelidir. Dedikodulara ehemmiyet vermemelidir.

Aklı başında bir idareci, beraber çalıştığı insanları kendisine ve işlerine kalplerinden bağlamağa çalışır. Bilir ki, ancak o vakit onlardan her istediğini alabilecektir.

Bütün bu vasıflara, sağduyu sahibi, realist, çalışkan, enerjik, takipçi, sabırlı, cesur ve sıhatli olmak, tecrübeyle elde ettiği bazı fikirleri bulunmak, eşit ve tarafsız muamele yapmak, nezaket ve tevazu ile ve kar ve ciddiyeti mezcedebilmek vasıflarını da katalım.

Unutulmaması gereken bir sosyal kanunu kaydetmekle parantezi kapayalım:

Halk kitlesi, daima halkın menfaatim düşündüğünü açıkça gösteren ve kendisine itimat telkin eden bir adam tarafından sevk ve idare edilmeye kendiliğinden razı olur.

İşte bu günkü Türkiye'nin istediği idareci, birçok meziyetleri nefsinde toplayan yepyeni bir tip olacaktır; Her türlü zorluğa rağmen ya-

raticı dinamizmi ile halka hizmet ederken bunu, kanun ve nizamların bir tatbikatçısı olarak yapacaktır. Zira demokrasi kanun üstünlüğüne dayanan bir Hürriyet rejimidir. Bir Polis ile çocuk hırsız, bir Vergi tahsildarı ile Haydut arasındaki fark, Polis ile Vergi tahsildarının kanuna uygun, çocuk hırsız ile haydutun kanuna aykırı hareket etmeleridir. Kanunları kaldırırsanız, bütün cemiyet anarşiye düşecektir. Kanunların bir millet güvenliğinde, kültüründe, ahlakında, iş hayatında, refah seviyesindeki sürükleyici ve frenleyici tesirleri çoktur. Ancak kanunlar aslında mücerret bir mahiyeti haizdirler, tatbik ile müşahhas hüviyete kavuşurlar. Kanunlardan beklenen faydanın alınması için onların mutlaka iyi tatbik edilmesi, şarttır. Yakın geçmişe ait bir misal verelim: 6761 sayılı meşhur Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun toplantı hürriyetini aşırı derecede kısıtığını inkâr etmek imkânsızdır. Fakat kanunun bütün sertliğine rağmen büyük şikâyetler yine de kötü tatbikattan doğmuştur. Eğer bu kanun, gerekçesinde yazılı maksat ve gayesi dışında uygulanmamış olsaydı memleket o kadar büyük bir huzursuzluk içinde kalmazdı.

İdare adamı, kanunların ruhuna, maksat ve gayesine nüfuz etmelidir ki, onları iyi tatbik edebilsin. Fena hazırlanmış olsa bile iyi tatbik edilen kanunlar, en büyük nimet sayılan Hürriyetten cemiyete ve ferde zarar gelmesini mümkün mertebe önlerler. İyi tatbik edilmeyen mükemmel kanunların da cemiyeti perişan durumlara soktuğu tarihte çok görülmüştür. «Memurların kötülüğü halinde en iyi kanunlar da işe yaramaz» diyen Bismark'ın bu sözlerinde bir gerçek payı saklıdır.

Halkımız, kanunlara karşı güveni aşama aşama yüzyıllar boyunca Hükümet kapısından kaçmış; Hükümeti de, Devleti de en kötü tarafından tanımıştır. “Allah Hekime, Hâkime muhtaç etmesin” Atasözü, onun kanunlar karşısında nasıl menfi bir tavra sahip olduğunu gösterir.

Bunun için, halkın her bakımdan sarsılan itimadını sağlamak ve Demokrasinin kendi idaresi olduğunu ona kabul ettirmek zarureti vardır.

Halk Demokrasiyi, Düşmanlıkları görülmek için değil, asırlarca kendisine yan müstemleke gözü ile bakmış bir zihniyeti yıkmak için istiyor.

Halk Demokrasiyi, sadece kendisinden vergi alan bir Hükümet nizamı değil, aldığım değerlendirerek iade eden bir idare şuruu olarak düşünüyor.

Nihayet Halk Demokrasiyi, bir kapı kulu fantezisi olmaktan çıkararak kendi iradesinin bir eseri olarak görmek istiyor. O su istiyor. Yol istiyor. Işık istiyor. Okul istiyor, insan gibi yaşamak istiyor...

“İdari Demokrasiden kastettiğimiz şey; Kanunlara vatandaş hak ve hürriyetleri lehine azami suples vermek, bütün idare cihazına bu fikri aşlamak, bunun için de tatbikatta “Gaimetod”un (Methode teleologique) ışığı altında, en sıkı ve formalist bir kanun rejiminde bile meşru menfaatleri koruyan ve gerek fertler, gerek sosyete için refah ve kalkınma yolunda engel tanımayan ileri bir anlayışla dar bürokrat zihniyetinden sıyrılmak, böylece idareyi vatandaşın haklarına saygı göstermesini bilen, müspet işler gören, zaman unsurunu değerlendiren ve daima iyileşen bir mekanizma haline getirerek genç Demokrasimizi arızasız yürütebilmektir.

Kanunlara güven duygusunu sarsan amillerden biri de vatandaşın işlerinin sürüncemede kalmasıdır, idareci öyle meselelerle karşılaşır ki, bunların hemen çözülmesi güç, belki de imkânsızdır. İdareci kararsız ve mütereddit, vatandaş mustarıptır. Derken dilekçe ve yazışmalar başlar, üst makamlara başvurulur, müracaat ve şikâyetlere vaktinde cevap verilmez.

İdareci ile hazan kocaman bir halk kitlesi yüz yüzedir. İdari otoriteye sığman bu halka şöyle bir cevap verilebilir: Biz kanun adamıyız. İşte kanun. Ben bu işe çare bulamam.

İdare edilenlerin o andaki psikolojisinin ne olabileceğini düşününüz. Vaktaki bütün rijiditesile ortada duran kanuna Demokrat ve cesur bir zihniyet hâkim olur, mustarip vatandaşın dudaklarında tatlı bir tebessüm yaratacak bir seyyaliyet aranır. Haklı bir dilek, üst kademelere danışmağa lüzum görmeden, derhal yapılır veya istenen işin niçin yapılamayacağı, nasıl olması lazım geldiği gerçekten kanaat verici bir şekilde anlatılır. İş sürüncemede bırakılmaz. Modern çalışmanın temeli sayılan zaman unsuru tam olarak hakkını alır, o vakit İdari Demokrasi yürüyor demektir.

İdare edenle olunanın ayniyet ve eşitliği esasına dayanan modern Demokrasilerde halka hizmet için amme otoritesinin ilham aldığı bir ana prensip vardır: Halkın sesi, Hakkın sesidir.

Ta kadim Roma’dan gelen bu vecizeye herkes kolayca inanır. Fakat “Halkın Sesi” mefhumunu kavramak güçtür, ilk bakışta bu ses, fertlerin teker teker çıkardığı seslerin bir yekünü gibi gelir. Zannedilir ki, sayısı mümkün mertebe çok fertlerde teker teker rast geline aynı dilek, Halkın sesinin ta kendisidir. Fakat çok defa bu görüş gerçeğe pek uymak Şu halde, fertlerin ayrı ayrı izhar etmiş oldukları isteklerin basit bir yekûnunu almakla 'halkın: sesini karamaya çalışmak, inşam yanlış yola götürebilir.

Bu vakıayı bir misalle aydınlatalım:

Bir şehrin Belediyesi yol mevzuunda hemşerilere teker teker fikrini sorsa, herkes evvela kendi sokağının, ötekilere tercihan, tanzim veya tamir edilmesini ister. Bu isteklerin yekûnundan bir sokak listesi meydana gelir. Acaba böyle bir sokak listesi o şehirde yaşayanların yol mevzuundaki isteklerini temsil eder mi?

Başka bir söyleyişle: Böyle bir listeye giren sokakların hepsi aynı ihtimamla düzene girse, acaba o şehir halkı bu bakımdan tatmin edilmiş olur mu? İşin sallımda kalan idareciler böyle bir soruya tereddütsüz “evet” diyeceklerdir. Fakat düşünelim: Ayrı ayrı fikirleri sorulduğu zaman evvela kendi sokaklarını ileri süren fertleri bir araya toptasak ve kendilerine aynı soruyu tevcih etsek, teker teker açığa vurdukları istekleri aynen tekrarlayabilirler mi? Hiç zannetmiyorum. Demek ki fertler, ancak topluluğun bir uzvu, bir çarpası gibi duymaya ve düşünmeye başladıkları andan itibaren halkın dileğini dile getirirler. Hakkın sesi sayılan halkın sesi, ancak böyle bir İçtimai hançereden çıkan sestir. Yoksa her ferdin teker teker yükselttiği avare değil. Bazı İdarecileri hataya sürükleyen şey ise, halkın dileği ile ferdi istekler yekûnunu birbirine karıştırmalarıdır.

“Halkın sesi” realitesini iyice kavrar ve buna göre halkın nabzım sık sık yoklamanın zevkini tadabilirsek, icraatımıza daha sağlam bir hareket noktası buluruz.

Yalnız şu ciheti göz önünden ayırmamaya dikkat etmeliyiz:

Halka hizmet başka, halkın hoşuna gitmek başka şeydir. Bu iki mefhumu birbirine karıştırmamalıdır. Sadece halkın hoşuna gitmek gayesiyle işe koyulan bir idare, bütün hareketlerini bu gayeye göre ayarlayacağı için ciddi iş göremek, kararsızlık içinde bocalamak, netice itibariyle de memlekete faydalı olmaktan ziyade zarar vermek durumundadır. Bu sebeple, sırf halkın gönlünü okşayacağım düşüncesine kapılan idare, önünde sonunda acze düşmeğe ve yenilmeğe mahkûmdur.

İdare adamını, bir bakıma, Hekime benzetebiliriz. Hastanın keyfine göre reçete yazmak hekimlik şiarına uyar mı? Bir insanın sıhhatini düzeltmek sorumunu taşıyan ilim adamı, elbette lüzum gördüğü zaman ona tatsız ilaçlar verecektir. Hasta, sıhhatini kazandığı gün memnun olacaktır. İdarenin de vazifesi az çok böyledir. Hele bizimki gibi şimdiye kadar bozuk düzen yürütülmüş bir idareyi bir anda yoluna koymak hayaldir. Yaşadığımız şartları göz önünde tutarak Milli bünyemizin sağlığı korumak büyük gayretlere, uzun ve müspet çalışmalara bağlıdır. Bunların

gerçekleştirilmesi halkın bazı fedakârlıklara katlanmasını gerektirebilir. Bu arada bir kısım vatandaşlar idareye karşı hoşnutsuzluk duyabilirler. Fakat alman tedbirlerin semeresi görölmeğe başlandıkça hoşnutsuzluk azalır. Halka hizmeti her şeyin üstünde tutan idare de neticede halkın, gönlünü kazanmış olur.

Unutmayalım ki, Devlet İdaresinde esas, halka hizmettir.

Bir idare mekanizmasının başarılı sayılması için büyük sayıda vatandaşların güven ve sevgisine sahip olması icap eder. Fakat buna fiili ve devamlı icraat sonunda layık hale gelebilmek şarttır. Bu, şaşmaz bir ölçüdür.

MAHALLİ İDARELER, İPOTEK KARŞILIĞINDA NASIL KREDİ TEMİN EDEBİLİRLER?

Sadık ARTUKMAÇ

Yazan:

7126 sayılı Bakanlar Kanunu, bankaların, sermaye ve ihtiyatlarını gayrimenkullere bağlamamalarını ve gayrimenkul spekülasyonuna sebebiye t vermemelerini sağlayıcı müeyyideler vazetmiş bulunmaktadır.

Gerçekten, mezkûr kanunun 50 nci maddesi hükümlerine göre, bankalar:

1. Ticaret maksadı ile gayrimenkul alım ve satımı ile meşgul olamazlar.
2. Muhtaç bulundukları miktar ve vüsatin fevkinde herhangi bir suretle gayrimenkul iktisap edemezler.
3. Gayrimenkul inşaat ve ticareti ile müstakil iştirakler kuramazlar.
4. Bu maksatla kurulmuş teşekküllere iştirak edemezler ve kredi açamazlar.
5. Bankaların iştirakleri ve iştiraklerinin şerik olduğu müesseseler; işigal mevzularının icap ettirdiği iş yeri, fabrika, imalathane ve müstemilatı ile emsali gayrimenkuller haricinde — Banka Kredilerini Tanzim Komitesinin müsaadesi olmaksızın — gayrimenkul iktisap edemezler.
6. Alacaklarından dolayı temellük mecburiyetinde kaldıkları gayrimenkulleri; temellük tarihinden itibaren üç sene içinde elden çıkarmaya mecburdurlar.
7. Müşterilerine kredi temini maksadıyla, gayrimenkul ipoteği karşılığında, başka bankalara hitaben teminat mektubu veremezler.
8. Gayrimenkul ipoteği mukabilinde kredi açamazlar.

Konumuzu 8 inci bentte açıkladığımız husus, yani gayrimenkul ipoteği teşkil etmektedir. Filvaki bankalar, esas itibariyle, gayrimenkul rehni karşılığında kredi açamayacaklardır. Fakat kanun, bu kaideye bazı istisnalar koymuştur.

Gerçekten, Bankalar Kanunu; hususi kanunlara göre gayrimenkul üzerine ikrazat yapmalarına izin verilen bankalarla ⁽¹⁾ İstanbul Emniyet Sandığı ve milli bankaların yabancı memleketlerdeki şubelerini bu yasağın şümulü dışında bırakmıştır. Yani bunların, kendi özel kanunları çerçevesi dâhilinde, ipotek mukabili kredi açmaları ve gayrimenkul iktisap edebilmeleri tecviz olunmuştur. Ayrıca kanun, bazı kayıtlar ve şartlar dâhilinde, diğer bankaların da munzam veya asli ipotek mukabilinde kredi açabileceklerini kabul etmiştir.

İşte biz bu yazımızda, ilkönce, mahdud bazı bankaların kendi kanunları hükümlerine göre yaptıkları ipotekli kredi muamelelerini ve müteakiben de milli bankalarımızın 7126 sayılı Bankalar Kanununun 50 nci maddesine göre yapmakta oldukları munzam ve asli ipotek mukabili kredi muamelelerini ve mahalli idarelerin, gayrimenkul rehni karşılığında, bankalardan ne şekilde kredi temin edebileceklerini incelemeğe çıldığımız.

§ I. Mahalli idarelerin kredi teminine müteallik yetkileri

Mahalli idareler (yani il özel idareleri, belediye idareleri, köy idareleri), kendi bankaları olan İller Bankasından veya diğer herhangi bir bankadan kredi temini yetkisine sahiptirler.

I — İl özel idareleri

İl özel idareleri, İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanununun 131 inci maddesine göre; bayındırlık, sağlık ve maarif işleri için borçlanmak yetkisine sahiptirler.

İl özel idaresinin bu maksatlarla herhangi bir bankadan kredi temin edebilmesi için, evvel emirde, il genel meclisince bir karar verilmesi lazımdır:

A) Temin edilmek istenilen kredi miktarı, il bütçesi yıllık adi gelirlerinin üçte birini aşmıyorsa, borçlanma; valinin teklifi ve il genel meclisinin veya bu meclisin önceden vereceği izne dayanılarak il daimi encümeninin kararı ile yapılacaktır.

¹ Bu bankalar şunlardır: 1 — T.C. Ziraat Bankası; 2 — Türkiye Emlak Kredi Bankası; 3 — Türkiye Vakıflar Bankası; 4 — tiler Bankası; 5 — Türkiye öğretmenler Bankası; 6 — Türkiye Sanayi Kalkınma Bankası

B) Bu miktardan fazla olan ve fakat il bütçesindeki adi gelirlerin bir senelik tutarını geçmeyen borçlanma, keza valinin teklifi ve il genel meclisinin veya bu meclisin önceden vereceği izne dayanılarak il daimi encümeninin kararı ve cumhurbaşkanının tasdiki ile yapılacaktır.

C) Bir senelik adi gelirlerin üstüne çıkan borçlanmalar ise, mahsus kanunla verilecek izne müsteniden yapılabilecektir ⁽²⁾.

Miktarların tayinine esas olacak il bütçesi yıllık adi gelirleri, mezkûr kanunun 90 ıncı maddesinde gösterilen veya bunlar yerine kaim olmak üzere hususi kanunlarla illere tahsis edilmiş bulunan kaynaklardan temin olunan gelirlerden ibarettir ⁽³⁾.

II — Belediye idareleri

1580 sayılı Belediye Kanununun 19 uncu maddesinin 6 ıncı bendi mucibince istikraz akdine yetkili bulunan belediye idaresinin, herhangi bir bankadan kredi temin edebilmesi için; bu konuda belediye meclisince bir karar verilmesi ve bu kararın mahallin en büyük mülkiye memuru (yani ilde vali, ilçede kaymakam, bucakta bucak müdürü) tarafından tasdik edilmiş olması şarttır ⁽⁴⁾.

² 13 Mart 1329 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanununun il özel idarelerine taalluk eden 131 inci maddesi şudur:

“Meclisi umumi vilayet umuru nafaka ve ihtiyaca sıhhiye ve maarife sarf olunmak üzere be veçhi ati şeraite tevfiқан akdi istikraza da karar verebilir.

Miktarı umumi vilayet bütçesinde musakkam varidatı adliyenin bir seneliğinin sülüsünü tecavüz etmeyen istikrazlar valinin teklifi ve meclisi umumi vilayetin kararıyla ad olunur.

Bu miktardan fazla ve mecmuu vilayet bütçesindeki varidatı adliyenin bir seneliğine muadil olarak meclisi umuminin kararıyla lüzum gösterilecek istikrazların irade ye iktiran etmesi lazımdır. Bir veya müteaddit istikraz hâsılı bir senelik varidatı adiyeye miktarını tecavüz edecek olursa madde-i kanuniye ile müsaade istihsali muktezidir.”

³ 1/6/1946 tarihli Tiler Bankası ikraz, kefalet, aracılık ve avans işlemleri yönetmeliğinin 4 üncü maddesinin son fıkrasına bakınız.

⁴ 1580 sayılı Belediye Kanununun 70 inci maddesinin 5 inci bendine ve 71 inci maddesine bakınız.

Belediye reisleri, bazen, İçişleri Bakanı veya valiler tarafından nasb olunurlar ⁽⁵⁾. Bu takdirde, ilçe belediye meclislerinin istikraza müteallik kararlarının vali, il belediye meclisleri kararlarının ise İçişleri Bakanı tarafından tasdik edilmesi şarttır ⁽⁶⁾.

Eğer kredi yirmi beş seneden fazla bir müddet için temin edilmek isteniyorsa, belediye meclisinin bu konudaki kararı; il idare kurulunun (vilayet idare heyetinin) mütalaası üzerine, valinin tasvibi ve Danıştay'ın (Devlet Şurasının) kararıyla meriyet kesp eder ⁽⁷⁾.

III — Köy idareleri

442 sayılı Köy Kanununda, köy idarelerinin kredi temin edebileceklerine dair herhangi bir hüküm yoktur. Fakat 4759 sayılı İller Bankası Kanununun 7 nci maddesinin (A) bendinde: köylerin yapacakları mahalli kamu hizmetleriyle ilgili tesisler, yapılar ve diğer işler vücuda getirmelerini kolaylaştırmak; kuruluş ve imar yolundaki plan ve programların gerçekleştirilmesini desteklemek amacıyla, köylere, banka tüzüğünde yazılı esas ve şartlara göre kredi sağlanacağı ve 10 uncu maddesinde ise, bankaca açılacak kredilere karşı gayrimenkul teminatı alınabileceği belirtilmektedir.

15/3/1946 tarihli İller Bankası Tüzüğü'nün 12 nci maddesinde ise; köy idarelerine sağlanacak kredilerin esas ve şartları ve 15 inci maddesinde de, köylerin banka ile olan her türlü işlemlerine il özel idareler adına aracılık edecekleri ve bu işlemlere ait formüllerin bankaca yapılarak gönderileceği açıklanacaktır.

Görülüyor ki köy idareleri, İller Bankası nezdinde kredi temin etmek yetkisine sahiptirler. Fakat bu yetki, köyün hangi uzvu tarafından kullanılabilir? Bu soruyu 1/6/1946 tarihli “İller Bankası ikraz, kefalet, aracılık ve avans işlemleri yönetmeliği” cevaplandırmış bulunmaktadır. Mezkûr yönetmeliğin 4 üncü maddesine göre, köy idarelerinin İller Bankasından yapacakları istikrazlar hakkında köy ihtiyar meclisi karar verecektir. İstikraza ait mazbata ise, köy ihtiyar meclisince imzalanacak ve köy bütçesini tetkik ve tasdikle ödevli makamlar (yani merkez üçlerinde valiler, diğer ilçelerde kaymakamlar, bucaklarda bucak müdürleri) tarafından tasdik edilecektir.

⁵ 1580 sayılı Belediye Kanununun 94 üncü maddesinin B,C ve D bentlerine baktınız.

⁶ 1580 sayılı Belediye Kanununun 94 üncü maddesinin E bendine baktınız.

⁷ 1580 sayılı Belediye Kanununun 72 nci maddesine baktınız.

Şu duruma göre ve kıyas yoluyla, köy idareleri; köy ihtiyar meclisi kararına müsteniden, diğer herhangi bir bankadan da borç para alabilecektir.

II. Mahdud ve muayyen bazı bankaların kendine has ipotekli kredi muameleleri ve mahalli idarelerin bunlarla münasebetleri

Mahalli idareler; bütün bankalarla ve bu meyanda hususi kanunlarla gayrimenkul üzerine ikrazat yapmalarına izin verilen bankalarla, ipotek karşılığında istikraz muamelesi yapabilirler. Şu kadar ki böyle özel bir mahiyet arz eden bankaların ikraz muameleleri, 7126 sayılı Bankalar Kanununa göre değil, bu bankalarının kendi kanunları hükümleri dâhilinde cereyan eder.

İşte bu paragrafta, hususi kanunlarına göre gayrimenkul üzerine ikrazat yapmalarına izin verilen bankalar ve bu bankaların mahalli idarelerle olan münasebetleri incelenecektir.

I — İller Bankası

İller Bankası, bilindiği üzere, il özel idareleriyle belediye ve köy idarelerinin ve bu idarelerin kuracakları birliklerle adı geçen idarelere bağlı hükmi şahsiyeti haiz olan veya olmayan katma bütçeli idare ve kuramların imar işlerini finanse etmekle mükelleftir. Banka, bu mükellefiyete müsteniden, yukarıda belirttiğimiz idare ve kuramlara ve birliklere açacağı kredilere karşı gayrimenkul rehni almaya da yetkilidir ⁽⁸⁾.

Mahalli idareler, kredi temini hususunda, kendi bankalarına yani İller Bankasına müracaat etmeden önce bazı kararlar ittihaz ve vesikalar tanzim etmek mecburiyetindedirler.

Filhakika mahalli idareler, banka mevzuatına göre; evvelemirde, kredi mukavelenamesinin yapılmasına karar verecekler ve bu hususta, bir de “mazbata” tanzim edeceklerdir. Ödeme kabiliyetlerinin anlaşılabilmesi için bazı cetveller hazırlayacaklardır. Yapılacak işin mahiyet ve ehemmiyetini belirtmek için bazı vesikalar göstereceklerdir. Ve nihayet “teminat” vereceklerdir. 8

⁸ 4759 sayılı kanunun 1 inci ve 10 uncu maddelerine bakımız.

1. Mahalli idarelerin istikraz mazbataları

Mahalli idarelerin yetkili organlarınca, § I. de belirttiğimiz esaslar dâhilinde verilmiş bulunan istikraz kararlarına müsteniden, bir istikraz mazbatası tanzim edilecektir.

A) İl özel idarelerinin yapacakları istikrazlara ait mazbata, il genel meclisi veya bu meclisçe alman karara ve bütçe kararnamesiyle verilen izne dayanılarak il daimi encümeni tarafından tanzim ve bütçeyi tasdikle vazifeli en büyük mülkiye amiri veya makam tarafımdan tasdik edilecektir.

B) Belediye idarelerinin yapacakları istikrazlara ait mazbata, belediye meclisince tanzim ve mahallin en büyük mülkiye amirince tasdik edilecektir.

C) Köy idarelerinin yapacakları istikrazlara ait mazbata, köy ihtiyar meclisince tanzim ve bütçeyi tasdikle mükellef mahalli en büyük mülkiye amiri tarafından tasdik edilecektir.

D) Mazbatanın tanzim şekli

Mahalli idareler, bankadan temin ettikleri kredi ile bir işi bizzat kendileri yaparlar veya bankaya yaptırırlar.

a. iş, mahalli idarelerce bizzat yaptırılacaksa mazbata şu şekilde olacaktır:

.....tesisatı işine harcanmak üzere İller Bankasındanlira borç alınacaktır.

Bu borca bankaca dağıtılan gelirlerimiz karşılık gösterilmiştir. Bunlar her türlü niza ve ihtilaftan ari ve serbesttir. Banka eliyle dağıtılan gelirlerden idaremiz payına düşen miktarın borç tamamen ödeninceye kadar banka tarafından borç taksitlerine mahsup edilmesine ve borcun kapatılmasına muvafakat edilmiştir. Gösterilen karşılıkların kullanılış şekli borcun tamamen kapatılmasına kadar değiştirilermeyeceği gibi her ne sebeple olursa olsun bu karşılıklar borç taksitlerine kâfi gelmezse bankanın, idaremizin diğer gelir ve mallarına müracaat hakkı olacaktır.

Karşılık olarak gösterilen gelir ve menfaatler Hükümetçe kısmen veya tamamen kaldırılır yahut kendiliğinden kalkar veya cibayet şekli değiştirilirse her ne nam ile olursa olsun bunların yöre konulacak di-

ğer gelir ve menfaatlerden idareimiz payına düşecek miktarlar, İller Bankasına karşılık gösterilmiş sayılacaktır.

İdaremize izafeten banka ile yapılacak sözleşme şartlarının tayinine ve sözleşmeyi imzalamaya, icabında taksitlerin ertelenmesine, ikraz süresinin uzatılmasına veya kısaltılmasına, çekiliş tarih ve miktarlarının değiştirilmesine, yapılan istikrazın iptalini istemeye, faiz ve komisyon miktarını kararlaştırmaya, başka karşılıklar göstermeye, velhasıl bu istikraza taalluk eden işlemleri yapmaya ve kâğıtları imzalamayaa tam yetki verildiğini ve bu hususun .../.../19 tarihli oturumda karara altına alındığım gösterir mazbatadır.

Reis ve azaların imzalan

İller Bankasından tesisatı için şiire ile borç para alın

masına dair ittihaz edilen .../.../19... tarihli karar tasdik olundu.

b. İş, mahalli idarelerce İller Bankası vasıtasıyla yaptırılacaksa mazbata şu şekilde olacaktır:

Karar tarihi:

Karar No:

İşbu yetki mazbatasına istinaden şehrimiz/kasabamız

işinin yapılmasına dair olan isteğimiz İller Bankası tarafından kabul edildiği takdirde: İller Bankasının; bu işi, ayrıca muvafakatimizi almaya hacet kalmaksızın dilediği usuller, şartlar, bedeller ve fiyatlarla yapmaya veya hakiki veya hükmi şahıslara yapılmaya; sipariş vermeğe ve sipariş almaya; ana ve lüzumu halinde ek mukaveleler yapmaya, fiyat farkı tediyesine, yeni fiyatlar tatbikine, akdedilmiş mukaveleleri feshe, tadile tasfiyeye, başkalarına devretmeye, ihale ve sipariş müddetlerini uzatmaya veya kısaltmaya; hasıl olacak idari, teknik ve sair lüzum ve zaruretlere binaen iş miktarının artması, işin büyümesi veya büyütülmesi icap ettiği takdirde bu icap ve zaruretlere göre hareket ederek işi ikmal etmeye;

Banka eli ile yaptırılmakta bulunan ortak idarelere ait işlerin kontrol ve murakabesi maksadıyla kurulmuş ve kurulacak olan teşkilat için ihtiyar edilecek masraflardan bankanın tayin ve tespit edeceği usul, esas, şart ve nispetler dairesinde bu işe isabet edecek miktardaki meblağı tespite, tefriğe, idareimiz hesabına sarfa ve gereken muameleleri ve hesaplan yapmaya, lüzum hâsıl oldukça tetkikat, tahkikat, taharriyat, istikşafat, muvakkat ve kat'î kabul muameleleri için bankaca ve şair ilgili makam ve dairelerce mutat usul ve esaslar dairesinde heyetler

ve elemanları mahalline göndermeye; bütün bu işlerin ikmali için başından nihayetine kadar keza ayrıca muvafakatimizi almadan lüzumlu bilcümle tediyeleri yaparak; idaremiş namına bankaca açılmış ve açılacak krediler ile Dâhiliye ve imar ve İskan Vekaletlerince tahsis edilmiş ve edilecek fon hesaplarına zimmet kaydetmeye, açılan ve açılacak kredilerle tahsis olunmuş ve olunacak fon kafi gelmediği takdirde lüzumlu meblağı banka eh ile tevzi olunan her nevi hisselerimizden ve bankadaki şair matbuatımızdan tutulmak üzere faize tabi hesaplardaki borcumuza kaydedilmek suretiyle sarf etmeğe; hülâsa, yukarıda belli edilen işlerden mütevellit mali ve hukuki bütün neticeler tamamen idaremize ait ve razı olmak kayıt ve şartıyla İller Bankasının yetkili ve mezun kılınmasına;

Yukarıda zikri geçen kontrol ve murakabe teşkilatının bilcümle elemanları bankanın emrinde olup bunların tayin, işten çıkarma ve şair zatı muamelelerine müteallik tasarrufların bankaca icra edilmesine;

Bu tesisin geçici kabul muayenesi, işin aynı zamanda idaremize teslimi hükmünde olup ayrıca teslim ve tesellüm muamelesi yapılmasına lüzum olmadığına; geçici kabul muamelesinin tasdiki ile bankanın ibra edilmiş olacağına; işin çok pahalıya mal olacağının anlaşılması veya mücbir sebeplerle tesisin yapılmasından sarfı nazar edilmesi veya işin bitirilmemesi halinde, o tarihe kadar yapılan kısımlar için bankaca tediye edilen meblağ ile idaremizin her ne sebeple olursa olsun isteği üzerine yapılmış akitlerin feshi veya işin tasfiyesi neticesi ödenmesi icap edecek veya şair suretle ödenecek malzeme, iş bedeli zarar ziyan ve şair bilcümle tadiyahın yukarıda belli edilen esaslar ve şartlar dairesinde idaremizin zimmetine kaydedilerek yapılmış işlerin idaremizce aynen kabul ve tesellüm olunmasına:

Bu işler için, icap eden mukavele ve şair bütün vesikaları idaremiş adına imzalamak, bilcümle muameleleri ifa ve ikmal eylemek üzere

..... veya tevkil edeceği zatın tam olarak yetkili ve mezun kılınmasına; idaremiş ile banka arasında ayrıca bir mukavele veya borç senedi tanzim ve imza edilmese dahi bankanın bu kararımızda belirtilen bilcümle tasarruf ve muameleleri ifaya yetkili olmasına ve idaremizin müzem bulunmasına, banka ile idaremiş arasında ihtilaf zorunda Ankara mahkemeleri ve icra dairelerinin salahiyetli olduğunun peşinen kabulüne;

Bu mazbatanın tasdikinden sonra tiler Bankasına tevdi edilmesine/....../19... tarihli toplantıda karar verildi.

Reis ve azaların imzaları

..... işi için İller Bankasına yetki verilmesine dair olan işbu kararı tasvip ve tasdik ederim.

Kaymakam — Vali

İmza ve resmi mühür

2. Mahalli idarelerin ödeme kabiliyetini gösteren vesikalar

Bu vesikalar, ilgili idarenin gelir ve gider hesaplarına ve borcu bulunup bulunmadığına taalluk eder. Bu maksatla mahalli idareler şu cetvelleri tanzim edeceklerdir:

A) Sonuçları belli son bütçe yılma ait gelir kesin hesap cetveli;

B) Yapılacak istikraz için gösterilen karşılıkların; son üç yıllık tahsilat tutarlarını, bunların başka borçlara karşılık gösterilmemiş olduklarını ve her türlü niza ve ihtilaftan ari ve serbest bulundukları belirten vesikalar (Bu vesikalar, her karşılık için ayrı ayrı tanzim edilecektir) ;

C) Evvelce İller Bankasından veya diğer yerlerden yapılmış bir istikraz varsa; bu istikrazın ödenmeyen miktarını, ödeme tarihlerini, bunlara ne gibi gelir, menafi ve haslatı karşılık gösterildiğini belirten vesika (Bu vesikanın bütçeyi tasdikle görevli makam tarafından tasdik edilmesi şarttır);

D) Karşılıklar arasında hazine veya il özel idareleri tarafından cibayet edilen vergi payları varsa, bu payların serbest bulunduğu dair ilgili valilikten veya defterdarlıktan veyahut da mal müdürlüğünden alınmış bir belge ⁽⁹⁾;

E) Ortaklık paylarının ödenmiş olduğunu gösteren vesika ⁽¹⁰⁾.

3. Mahalli idarelerce yapılacak işin mahiyet ve ehemmiyetini gösteren vesikalar

Kredi konusu olan işe ait:

A) Planların;

⁹ 1/6/1946 tarihli yönetmeliğin 3 üncü maddesinin 2,4,5 ve 6 ıncı bentlerine bakınız.

¹⁰ Köy idareleri sermaye payı, il özel idarelerince, arazi ve bina vergileri tahsilatından ayrılan yüzde üçlerden terekkep eder, (İller Bankası Kanununun 3 üncü maddesinin C bendine, tüzüğünün keza 3 üncü maddesinin C bendine, yönetmeliğin 2 nci maddesinin C bendine bakınız).

- B) Projelerin;
- C) Keşiflerin;

İlgili makamlardan tasdikli örnekleri,

4. Mahalli idarelerce verilecek teminat

İller Bankası, açacağı kredinin faiz ve resülmalini vaktinde ve tamamen tahsil edebilmek için, haklı olarak titiz davranmakta ve mahalli idarelerden teminat istemektedir. Bu sebeple ilgili idareler, kredi miktarına göre, bankaya teminat göstermek mecburiyetindedirler.

Mahalli idareler, gelirlerinin tamamını veya bir kısmını ve işletmekte oldukları müesseselerin hasılatım ⁽¹¹⁾ teminat olarak göstermek ve bunlar yetiştirmediği ve lüzum hâsıl olduğu takdirde, gayrimenkullerini tiler Bankasına ipotek etmek mecburiyetindedirler ⁽¹²⁾. Şu kadar ki bu karşılıkların evvelce başka bir borcun teminatı olarak gösterilmemiş bulunması şarttır. Şu duruma göre, mahalli idarelerin gösterecekleri karşılıkları halen şöyle tasnif etmek mümkündür:

A) İl özel idarelerinde:

- a. Yüzde 22 akaryakıt hissesi;
- b. Yüzde 10 trafik hissesi ⁽¹³⁾;
- c. Özel idarelerce tahsil edilmekte olan diğer vergi ve resimler;
- d. Özel idareye ait işletmelerin ve bunlara ait akarların hasılat ve gelirleri;
- e. Yukarıda belirttiğimiz gelirlerin kifayet etmemesi halinde, kamu hizmetlerine tahsis edilmemiş bulunan gayrimenkuller;

Kredinin teminatım teşkil edecektir.

B) Belediye idarelerinde:

- a. Yüzde 15 gümrük hissesi;
- b. Yüzde 5 tekel hissesi;
- c. Yüzde 2.50 tellaliye hissesi;

¹¹ Mesela mezbaha, sinema, otobüs, su, elektrik, havagazı gelirleri gibi.

¹² İller Bankası Kanununun 10 uncu ve tüzüğünün 18 inci maddesine bakınız.

¹³ İki kalemdede belirttiğimiz bu gelirler, İller Bankasınca tahsil ve her ay öze idarelere tevzi olunmaktadır.

- d. Yüzde 5 gelir vergisi hissesi;
- e. Yüzde 8 akaryakıt hissesi;
- f. Yüzde 25 trafik hisse (¹⁴);
- g. Belediyelerce tahsil edilmekte olan diğer vergi ve resimler;

h. Elektrik, su, havagazı, otobüs, sinema, mezbaha ve benzerleri işletmelerin ve bunlara ait akarların hasılat ve gelirleri;

i. Yukarıda yazılı gelirlerin kifayet etmemesi halinde, kamu hizmetlerine tahsis edilmemiş bulutlan gayrimenkuller;

Kredinin teminatını teşkil edecektir.

C) Köy idarelerinde:

- a. Salma geliri;
- b. Harç geliri;
- c. Akar geliri;
- d. Sair gelirler;
- e. Ve nihayet, hizmete tahriş edilmemiş gayrimenkuller;

Kredinin teminatını teşkil edecektir.

Karşılık gösterilen gelirlerin tahsilatından senelik borç taksitini itfa edecek miktarın bankaya ödeneceğinin, mahalli idarelerce, borç senediyle taahhüt olunması şarttır.

D) Mahalli İdarelere, ipotek karşılığında kredi açılabilmesi için:

- a. Kredinin, gayrimenkulün takdir edilecek kıymetinin yüzde yetmiş beşini geçmemesi;
- b. Gayrimenkulün, İller Bankası lehine birinci derece ve birinci sırada ipotek edilmesi;
- c. Gayrimenkulün sigorta ettirilmiş bulunması (¹⁵);

•

¹⁴ a,b;c,d,e,f bentlerinde belirttiğimiz bu gelirler, İller Bankasıncı tahsil ve her ay belediyelere tevzi olunmaktadır.

¹⁵ 1/6/1946 tarihli yönetmeliğin 2-nci maddesinin, b bendine bakınız,

- d. Gayrimenkulün kamu hizmetlerine tahsis edilmemiş olması ⁽¹⁶⁾;
Şarttır.

5. Kredinin en yüksek haddi ve vade

A) İl özel idareleriyle belediye idarelerine verilecek krediler için banka ortaklık payının ayrılmasına esas olan son bütçelerindeki adi gelirleri:

- a. 50 000 liraya kadar olan idarelere % 15 i ile 25 yılda;
 - b. 50 000 — 500 000 lira olan idarelere % 15 i ile 20 yılda;
 - c. 500 000 — 1 000 000 liraya kadar olan idarelere % 15 i ile 15 yılda;
 - d. 1 000 000 — 5 000 000 liraya kadar olan idarelere % 15 i ile 10 yılda;
 - e. 5 000 000 liradan yukarı olan idarelere % 15 i ile 5 yılda;
- karşılacakları miktarı geçemez.

B) Köy idarelerine verilecek krediler için; imece, yardım ve bağışlar dışında kalan gelirler esas tutulacaktır ⁽¹⁷⁾.

6. Faiz

İller Bankasınca mahalli idarelere açılan kredilerde, faiz haddi, % 5.5 u aşmayacaktır ⁽¹⁸⁾.

7. Borçlanma senedi

Mahalli idarelerin kredi talebi bankaca kabul edildiği takdirde, istikraz mazbatasıyla kendisine yetki verilmiş olan şahıs (mesela vali, belediye reisi, köy muhtarı); bankaya, noterlikçe re'sen tanzim edilmiş bir borç senedi verecektir.

¹⁶ Şu hale göre; hastaneler, belediye idarelerinin veya il özel idarelerinin veya köy idarelerinin oturdukları binalar, mesire mahalleri, doğumevleri gibi amme hizmetlerine tahsis edilmiş gayrimenkuller ipotek edilemezler.

¹⁷ İller Bankası Tüzüğü'nün 12 nci maddesinin I> bendine ve yönetmediğin 2 nci maddesinin d bendine bakınız.

¹⁸ İller Bankası Tüzüğü'nün 12 nci maddesinin E bendine bakınız.

Borç senedi, İller Bankası'na tespit edilmiş olan esaslara uygun olarak, noterlikçe re 'sen tanzim edilecektir (19).

II — Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası

3202 sayılı kanunla kurulmuş bulunan Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası'nın ana amaçları; Türk çiftçilerinin zirai istihallerine, zirai mahsullerin sürüm ve satışına, ziraatın, zirai sanatların ve bunlarla ilgili her türlü teşebbüslerin milli ekonomi prensiplerine göre yürütmesine ve ilerlemesine lüzumlu ve elverişli kredileri açmaktır.

Banka, bu amaçların elde edilmesini gaye edinen teşekkülleri kurmak, korumak ve icabında mevcut bu gibi teşekküllere katılmak ve diğer banka muamelelerini de yapmak yetkisine sahiptir (20).

Banka, ipotek karşılığında biri zirai ve diğeri ticari olmak üzere iki çeşit kredi muamelesi yapmaktadır.

1. İpotek karşılığında zirai kredi

A) Zirai kredinin mevzuu

Banka, zirai istihalle ve zirai mahsullerin sürüm ve satışıyla ilgili hususlarda kredi açmaktadır.

Zirai istihalle ilgili kredilerde; çiftçinin işletme sermayesi unsurlarını tamamlamak ve zirai istihsalini verimlendirip iyileştirmek, çiftçiyi bir zirai işletmeye yetecek veya bir zirai işletmeyi genişletecek araziye sahip kılmak amaçları güdülmektedir.

Zirai mahsullerin sürüm ve satışıyla ilgili kredilerde ise, bu hususları kolaylaştırmak ve artırmak maksadı hedef ittihaz olunmaktadır. (21)

Kredi dağıtımında ilk sırada çiftçinin ziraat ve istihsalı ile ilgili ihtiyarlarının giderilmesine çalışılmakta, ikinci sırada ise, zirai mahsullerin sürüm ve satışlarını kolaylaştırmayı güden hususların sağlanması derpiş * 3

¹⁹ Mezkûr senedin bankada matbu örneği vardır. Bunu, her zaman tedarik mümkündür.

²⁰ 3202 sayılı kanunun 1 inci ve 21 inci, T. C. Ziraat Bankası Tüzüğü'nün

3 üncü ve 4 üncü maddelerine bakınız.

²¹ T. C. Ziraat Bankası Tüzüğü'nün 8 inci maddesine bakınız.

olunmaktadır. Zirai sanatların ve ziraatla ilgili konuların gelişmesine yarayan hususlar ise, banka mali kaynaklarının fazlası halinde göz önünde tutulmaktadır⁽²²⁾.

B) Zirai kredinin teminatı

Banka, zirai kredilerde, borçluların zirai ihtiyaçlarına, istihsal şartlarıyla İktisadi durumlarına ve güdülen maksatlara göre açacağı kredilerin karşılığında; müteselsil kefalet yahut menkul veya gayrimenkullerini gibi teminat almaktadır.

Karşılıkların nevi ve mahiyetlerine göre kıymetlerini biçmek usulleri ve bu kıymetlerden düşülecek risk payları ise, banka iç talimatnamelerinde belirtilmektedir⁽²³⁾.

Mal sahibi, bankaca lüzum görüldüğü takdirde, menkul veya gayrimenkul malı bankanın kabul edeceği bir kurula sigorta ettirmek mecburiyetindedir⁽²⁴⁾.

İpotek edilmek istenilen arazinin; çiftçinin ekip biçtiği tarlalar, her nev'i meyve ve sebze bahçeleri, meyve veren ağaçlı topraklar, intifa edilmesi mümkün cayır ve meralar olması lazımdır. Arazinin icabında kolaylıkla paraya çevrilebilir durumda, ihtilaf sız, ilişiksiz ve üzerinde aynı haklar bulunmayan mahiyette olması da şarttır⁽²⁵⁾.

C) Zirai krediye ait ipotek muamele'**

Zirai krediye taalluk eden ipotek muameleleri, umumi hükümlerin dışında kalan bir usulle yapılmaktadır. Filhakika ipotek, tapu dairelerince, banka memurlarının yazılı isteği üzerine yapılmaktadır. Banka memurları tapu dairesine, ayrıca, borç ve tapu senetlerini de ibraz etmektedirler. Bu vesikaların tamamlanması halinde, tapu sicil muhafız veya memurları, tahrir almaksızın birinci derecede ve birinci sırada ipotek muamelesini yapmakta ve kütüğe geçirmektedirler.

²² Bak: T.C. Ziraat Bankası Tüzüğü, m. 42/b

²³ Bak: T.C. Ziraat Bankası Tüzüğü, m. 29

²⁴ Bak: T.C. Ziraat Bankası Tüzüğü m. 113 ve 3202 sayılı kanun m. 49

²⁵ Tafsilat için bak: T.C. Ziraat Bankası Zirai İkraslar izah namesi ve 20/10/1940 tarihli tamim.

İpoteklerin kaldırılması da, aynı usul ve merasim dâhilinde yapılmakta ve rehin, gayrimenkulün mütemmim cüzlerine ve teferruatlarına da şamil bulunmaktadır ⁽²⁶⁾.

Şurasını da kaydetmeliyiz ki, banka, ancak birinci derecede ve birinci sırada ipotek tesis edilmesi mukabilinde ödünç para vermektedir ⁽²⁷⁾.

D) İpotekli zirai alacağın tahsili

Alacak da, umumi hükümler dışında kalan bir usulle tahsil olunmaktadır. Filhakika:

a. Bankanın ipotekli zirai alacağı, vadesi geldiği halde ödenmezse; borçluya ve borçlunun kanuni ikametgahına bankaca bir ihbarname gönderilmekte ve borcun ödenmesi istenmektedir.

b. Borç, ihbarnamenin tebliğinden itibaren 30 gün içinde ödenmediği takdirde, ipotekli gayrimenkul, ayrıca kıymet biçilmesine vesair muameleye tevessül etmeksizin, banka tarafından bir buçuk ay süre ile ve açık arttırma suretiyle satılığa çıkarılmaktadır.

c. Alıcı çıkmadığı veya vurulan pey borcun hepsini kapamadığı takdirde, açık arttırma süresi, bankaca on beş gün daha uzatılmakta ve süre bitince isteklisine muvakkat ihale yapılmakta veya gerektiğinde gayrimenkul bankanın üstüne geçirilmektedir.

d. Müteakiben borçluya bir ihbarname tebliğ olunmakta ve on beş gün içinde borcunu ödemezse kesin ihale yapılmak üzere işin icraya verileceği bildirilmektedir.

e. Bu süre geçtikten sonra, kesin ihalenin yapılmasına karar vermek üzere, evrak o yerin icra dairesine verilmektedir. İcra hâkimi üç gün içinde karar vermek mecburiyetindedir.

f. Kesin ihale kararından sonra, borçluya hiçbir suretle ihbara ve tebliğe lüzum görülmezsizin, ipotekli gayrimenkulün isteklisi adına kütüğe geçirilmesi hususu, icra tarafından tapu dairesine yazılmaktadır.

g. Banka, alacağını, faiz ve masraflarla birlikte satış bedelinden almaktadır ⁽²⁸⁾.

²⁶ Bak: T.C. Ziraat Bankası Tüzüğü m. 99, 10C ve 108

²⁷ Bak: 3202 sayılı kanun m. 38

²⁸ Bak: Tüzük m. 106, 108

2. İpotek karşılığında ticari kredi

T.C. Ziraat Bankası; her nevi banka muamelelerini yapmak ve ayni ve şahsi teminat karşılığında teminat mektupları vermek yetkisine de sahiptir ⁽²⁹⁾.

Bankaca ticari kredi açılırken, Bankalar Kanununun 50 nci maddesi hükümlerine uygun bir şekilde, munzam ve asli teminat olarak ipotek tesis edilmesi mümkündür. ⁽³⁰⁾.

Mahalli idareler, bankanın bu çeşit kredilerinden her zaman faydalanabilirler ⁽³¹⁾.

III — İstanbul Emniyet Sandığı

İstanbul Emniyet Sandığı, Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasına bağlı ve onun teftiş ve denetimi altında hükmi şahsiyete sahip bir teşekküldür. 3202 sayılı kanunda ve kendi tüzüğünde yazılı esaslara ve özel hukuk hükümlerine göre idare olunur.

Sandık, menkul ve gayrimenkul teminat karşılığında kredi açmak ve diğer banka muamelelerini yapmak yetkisine sahiptir. ⁽³²⁾

İstanbul Emniyet Sandığı; inşa edilmiş veya inşa halindeki binalar veyahut da her zaman alım ve satımı kabil arsalar karşılığında; ikrazlar yapmaktadır. Gayrimenkullerin birinci derece ipotek edilmeleri şarttır.

Sandık, kendi yönetmeliği hükümlerine göre, rehnedilecek gayrimenkullere kıymet takdir ettirmekte ve takdir olunan kıymetin yüzde altmışına kadar ve en çok on yıl vade ile yahut cari hesap şeklinde kredi açmakta veya teminat ve kefalet mektupları vermektedir.

Sandık, teminat olarak kabul ettiği gayrimenkulleri sigorta ettirmektedir.

İkrazlarda uygulanacak şekil ve şartlar, Sandık iç yönetmeliklerinde belirtilmiş bulunmaktadır ⁽³³⁾.

²⁹ Bak: Tüzük m. 35/2, 10

³⁰ Bak: aşağıda § III

³¹ Bak: 3202 sayılı kanun m. 21/9

³² Bak: 3202 sayılı kanun m. 25 ve 7/3/1947 tarihli İstanbul Emniyet Sandığı Tüzüğü m. 1, 2

³³ Bak: Mezûr tüzük m. 23/1, 11; m. 24, 25

İstanbul Emniyet Sandığı'ın ipotekli alacağı vadesinde ödenmediği takdirde şu muameleler yapılmaktadır:

1. Borçluya veya borçlunun kanuni ikametgâhına Sandık idaresince bir ihbarname tebliğ edilerek borcun ödenmesi istenmektedir.

2. İhbarnamenin tebliğinden itibaren otuz gün içinde borç ödenmediği takdirde, ipotekli gayrimenkul; ayrıca kıymet takdirine ve el koyma merasimine hacet kalmaksızın, Sandık tarafından bir buçuk ay süre ile ve açık arttırma suretiyle satılığa çıkarılmaktadır.

3. Alıcı çıkmadığı veya sürülen pey borcu tamamen kapamadığı takdirde açık arttırma süresi sandık idaresince on beş gün daha uzatılmakta ve sürenin bitiminde gayrimenkul talibine muvakkaten ihale veya gerektiği takdirde sandığa mal edilmektedir.

4. Müteakiben borçluya bir ihbarname tebliğ olunmakta ve on beş gün içinde borcunu ödemezse kesin ihale yapılmak üzere keyfiyetin icraya tevdi edileceği bildirilmektedir.

5. Bu süre geçtikten sonra kesin ihalenin icrasına karar vermek üzere, evrak mahalli icra dairesine¹ verilmektedir. İcra hâkimi, üç gün içinde karar vermek mecburiyetindedir.

6. Satış bedeli peşin alınmaktadır ⁽³⁴⁾.

IV — Türkiye Emlak Kredi Bankası

4947 sayılı kanunla kurulmuş bulunan Türkiye Emlak Kredi Bankasının vazifeleri meyanında:

1. Bilhassa meskeni olmayan yurttaşlara ucuz mesken sahibi yapmak, yapı işlerini teşvik etmek ve kolaylaştırmak, tamir, tadil, tevsi ve diğer ihtiyaçları karşılamak üzere elli yılı göçmemek kaydıyla arsalarıyla birlikte hazır ve yapılacak binaların ipoteki karşılığında ikrazlarda bulunmak ve krediler açmak;

2. Bankaya veya başkalarına ait arsalar üzerine bina yapmak veya yaptırarak peşin veya ipotek karşılığı taksitle satmak;

Gibi işler de vardır.

Bankanın ipotekle temin edilmiş olan alacaklarından vadesinde ödenmesi lazım gelen paralar hakkında özel hükümler tesis edilmiştir. Banka*

³⁴ Bak: 3202 sayılı kanun m. 46 ve Tüzük m. 44, 45

4974 sayılı kanunun 15-26 ıncı maddeleri hükümlerini uygulamak suretiyle alacaklarının tahsilini temin eder.

Mahalli idareler, muayyen şartlar dâhilinde, Türkiye Emlak Kredi Bankasından ipotek mukabili kredi temin edebilirler. Ve mesela teminat mektubu alabilirler.

V — 6219 sayılı kanunla kurulmuş bulunan Türkiye Vakıflar Bankası; menkul ve gayrimenkul mal ve kıymetler karşılığında ikrazla da bulunmak, gayrimenkul alıp satmak yetkisine sahiptir.

Türkiye Vakıflar Bankası da, Türkiye Emlak Kredi Bankası gibi, 4947 sayılı kanunun 15 - 26 ncı maddeleri hükümlerine dayanarak alacaklarını tahsil eder. Yani bankanın ipotekle temin edilmiş alacaklarının tahsili hakkında da, özel hükümler tesis edilmiştir ⁽³⁵⁾.

Mahalli idareler, Türkiye Vakıflar Bankasından da ipotek mukabili kredi temin edebilirler.

VI —Türkiye Öğretmenler Bankası

7118 sayılı kanunla kurulmuş olan Türkiye Öğretmenler Bankası, ipotek karşılığında kredi açmak ve inşa edeceği meskenleri ipotek karşılığında öğretmenlere ve Milli Eğitim Bakanlığına mensup memurlara salmak yetkisine sahip bulunmaktadır ⁽³⁶⁾.

³⁵ Bak: 6219 sayılı kanun m. 2/A, C ve 11

³⁶ 7118 sayılı kanunun 2 nci maddesinin A ve B bentleri şudur:

Madde 2 — Banka aşağıda yazılı işlerle iştigal eder:

A) (A) gurubu hisse senedi sahipleri bulunan öğretmenlerle Maarif Vekâleti merkez ve taşra teşkilatında vazifeli olan memurlara mesken inşaatı için gayrimenkul ipotegi karşılığında yirmi seneye kadar vadeli krediler açmak;

B) Bankaya veya (A) gurubu hisse senedi sahibi bulunan öğretmenlerle Maarif Vekâleti merkez ve taşra teşkilatında vazifeli olan memurlara ait arsalar üzerinde meskenler inşa etmek ve bunları peşin veya ipotek karşılığında yirmi seneye kadar vade ve taksitle yine bu öğretmen ve memurlara satmak veya bu maksatla arsa ve meskenler mübayaâ etmek.

C) Yukarıda belirttiğimiz hedefler ulaşmak gayesiyle:

a. Açık kredi, rehin, ipotek mukabilinde orta ve uzun vadeli ve bazen de icabında kısa vadeli ikraz attı bulunmak;

b. Menkul ve gayrimenkuller üzerine kendi namına veya hakiki veya hükmi şahıslarla birlikte her türlü muamelelerde bubenin ak, alacaklarının temini için İpotek kabul ve fek etmek ve gayrimenkullere sahip olmak;

c. Gayrimenkuller iktisap ve bunlara, tasarruf etmek;

Yetkisine sahiptir.

VII — Türkiye Sınai Kalkınma Bankası

İpotek karşılığında ve Bankalar Kanunu hükümleri dışında, doğrudan doğruya kredi açmak yetkisine sahip bankalardan birisi de Türkiye Sınai Kalkınma Bankasıdır.

5660 sayılı kanunda, Türkiye’de bir «Sınai Kalkınma Bankası» kurulması lüzumundan bahsedilmiş ve bu banka kurulmuştur.

Esas mukavelesinin muaddel 2 nci maddesiyle 63 üncü maddesine göre, banka:

A) Türkiye’de yeni hususi sanayiın kurulmasına ve mevcut bulunan hususi sanayiın tevsiine ve modernleştirilmesine yardım etmek ve bunları hızlandırmak;

B) Ecnebi ve yerli hususi sermayenin Türkiye’de kurulan sanayie iştirakine yardım etmek ve bu hususları teşci ve teşvik etmek;

§ m. Diğer milli bankaları ipotekli kredi muameleleri ve mahalli idarelerin bunlarla münasebetleri

İpotekli kredi muameleleri, geniş çapta, diğer milli bankalarımız tarafından da yapılmaktadır. Şu kadar ki bankalar, bu muameleyi, Bankalar Kanununun 50 nci maddesindeki tehditlere uygun şekilde yapmak mecburiyetindedirler. Bu bakımdan, milli bankalarımızın kredili ipotek muameleleri; diğerlerine nazaran, bir hususiyet arz etmekte ve kendine has bir esasa riayeti mecburi kılmaktadır.

Herhangi bir vatandaş veya hususi hukuk hükmi şahsı milli bankalarla, kanunun koyduğu şartlara uygun şekilde, ipotekli kredi muamelelerine girişebilir. Bu meyanda, amme hükmi şahıslarından olan mahalli idareler de bu muameleleri yapmak yetkisine sahiptirler.

Bu bahiste biz, önce bankaların ipotekli kredi muamelelerini nasıl yaptıklarını inceleyeceğiz. Müteakiben mahalli idarelerin bu bankalarla münasebetlerini gözden geçireceğiz.

I — Diğer milli bankalar, ipotekli kredi muamelelerini nasıl yapabilirler?

Bankalar Kanununun 50 nci maddesine göre, bankalar; biri munzam ve diğeri asli olmak üzere, iki şekilde ipotek tesis edebilirler.

Biz burada, bu muamelelerin bankalarca hangi esaslar dâhilinde yapılmakta olduğunu incelemeye çalışacağız. Fakat daha önce bazı bankalarca tutulan yanlış yola temas edeceğiz.

Filhakika bazı bankaların; munzam veya asli teminat olarak ipotek alırken, müşteri ile ipotek şartlarını belirten bir mukavelename tanzim ederek notere imza tasdiki yaptırdıkları veya böyle bir mukavelenameyi re ‘sen notere tanzim ettirdikleri, bunu müteakip tapu dairesine müracaat ederek ikinci bir akit icra eyledikleri görülmektedir.

Hâlbuki ipotek muamelesinin muteber olması için; ipotek akdinin 2644 sayılı Tapu Kanununun 6217 sayılı kanunla muaddel 26 ncı maddesinin 1 inci fıkrası mucibince, tapu sicil muhafız veya memuru tarafından re ‘sen tanzim edilmesi gerekir. Bu sebeple, noter tarafından re ‘sen tanzim edilen veya imza tasdiki yapılan ilk ipotek mukavelesi, şekil noksanı dolayısıyla batıldır. İlk mukavele sadece bir ipotek tesisi vadi olarak kabul edilse dahi yine hüküm ifade etmez; Zira Borçlar Kanununun 22 nci maddesinin 2 nci fıkrasına göre: “kanun iki tarafın menfaatleri için bu akdin sıhhatini bir nevi şekle riayet etmeğe tabi kıldığı takdirde, bu şekil o akdin yapılması taahhüdüne de tatbik olunur”. Şu halde, ipotek tesisi vadinin de re ‘sen tapu sicil muhafız veya memuru tarafından tanzimi lazımdır.

Bu izahattan da anlaşılacağı veçhile; tapu memurunun akit tablosuna (resmi senede) geçirmediği hükümler, noterce tanzim edilen mukavelede yer alsa dahi, bu mukavele batıl olduğundan, ipotek vereni bağlamaz. Mesela tatbikatta, ekseriya noter mukavelesine güvenilerek, ipoteğin bankanın ileride doğacak alacaklarını da temin ettiğine dair hüküm akit tablosuna intikal ettirilmemekte ve bu yüzden muteber olmamaktadır.

Diğer taraftan noter tarafından re ‘sen mukavele tanzimi masraflarında büyük rakamlara balığ olmakta ve müşterilerin haklı şikâyetlerine meydan vermektedir.

Bu sebeplerle; munzam ve asli teminat ipotek mukavelelerinin, önceden notere gidilmeyerek, doğrudan doğruya tapu sicil muhafız veya memuru tarafından tanzim edilmesi ve ilgili tarafından, akit tablosuna geçirilmesi arzu edilen hususların bir dilekçe ile memurdan istenilmesi lazımdır.

Bu cihete böylece işaret ettikten sonra, milli bankaların munzam ve asli ipotek muamelelerini inceleyebiliriz.

1. Munzam teminat olarak alınacak ipotek

Munzam teminat, isminden de anlaşılacağı veçhile mevcut teminata ilave bir teminat demektir. Şu duruma göre, munzam teminat olarak almayacak gayrimenkul ipoteğinin; kredi açılışı sırasında önceden alınmış olması icap eden ticari teminata ilave olarak tesis edilmesi lazımdır.

A) Önceden bir ticari teminat almak mecburiyeti

Munzam teminat olarak gayrimenkul rehni tesis edilebilmesi için evveleminde, bir ticari teminat alınmış olması şarttır. Önceden alınması iktiza eden işbu ticari teminat; emtia, esham ve tahvilat rehni veya nakit gibi aynı veyahut da kefalet gibi şahsi olabilir:

a. Aynı teminat

Emtia, kıymetler (kıymetli madenler, esham ve tahvilat, hazine bonusu ve emsali menkuller), ticari senetler rehni, nakit blokajı aynı teminatı teşkil eder.

b. Şahsi teminat

Çift imzalı senetler veya kefalet veyahut da terhin maksadıyla alacağın temliki, şahsi teminatı teşkil eder.

Çift imzalı senetlerde ikinci imza cirantanın veya avalin imzası olabilir. Bir bankaya ciro ve muhatabı tarafından kabul edilmiş poliçe de çift imzalı sayılmalıdır.

Statüleri icabı çift imza ile muameleye yetkili firmaların senetleri, mukaddem şahsi teminatın mevcudiyeti bakımından, çift imzalı ad olunmalıdır.

Binaenaleyh; bilumum tek imzalı krediler için, mesela, açık kredi şeklindeki borçlu hesap, tek imzalı Iskonto veya iştirak riskine, munzam ipotek tesisi ancak bu risklere karşılık evveleminde aynı veya şahsi bir teminat alınmasından soma mümkün olabilecektir.

Kefalette, borçludan gayri bir kimsenin kefil olması şarttır. Şu durana göre kolektif şirketin borcuna ortaklardan herhangi birinin, adı komandit şirketlerde komandite ortaklardan birinin kefaleti şahsi teminat olarak kabul edilemezler.

c. Teminat teşkil edemeyen şeyler

Yukarıda verilen izahata göre açık kredi, tek imzalı iştirâ (keşideci tarafından ciro edilen poliçenin sonradan muhatap tarafından kabul edilmesi hali müstesnadır) ve tek imzalı iskonto herhangi bir teminat mahiyetini arz etmemektedir. Şu halde, bu gibi muamelelere müsteniden gayrimenkul rehni tesis edilebilmesi için; ayrıca aynı veya şahsi bir teminat alınması icap eder.

B) Munzam teminat ipoteğinin tesisi

Önceden bir ticari teminat alındıktan sonra, munzam teminat olarak gayrimenkul rehni tesis edilebilir.

Bu suretle munzam teminat olarak ipotek alınması, biri muamelenin başlangıcında ve diğeri kredinin kullanılmasından soma olmak üzere, iki halde mümkündür:

a. Muamelenin başlangıcında munzam ipotek tesisi

Muamelenin başlangıcında, bir ticari krediye munzam teminat olarak gayrimenkul ipoteği alınabilmesi için; Bankalar Kanununun 50 nci maddesinin 2 nci fıkrasına göre, şu şartların bulunması lazımdır:

aa. Kredi, kısa vadeli ticari bir kredi mahiyetini haiz olmalıdır.

Maliye Bakanlığının 7 numaralı Bankalar Kanunu Genel Tebliğine göre ⁽³⁷⁾, Bankalar Kanununun 50 nci maddesinin 2 nci fıkrasında yazılı “kısa vadeli ticari krediler” tabirinden, azami dokuz ay vade ile açılan kredilerin anlaşılması iktiza etmektedir.

Şu duruma göre müddetsiz bir cari hesap mukavelesinde bu şart tahakkuk etmez. Buna mukabil dokuz ay için iştirâ kredisi açılması ve senetlerin bu dokuz ay içinde yenilenmesi ve temdidi mümkündür.

bb. Kredi, uzun vadeye müncer olmamalıdır. Yani kısa vadeli bir kredinin, tecdit ve temditlerle fiilen uzun vadeli hale getirilmemesi lazımdır. Bu şart, dokuz aya kadar yapılacak tecdit ve temditlere değil, dokuz ayı geçen tecdit ve temditlere şamil bulunmaktadır.

³⁷ Bak: Resmi Gazete 20/6/1959 — 10530.

Dokuz ayın hitamında hesap tamamıyla kesilmelidir. Açılan hesap tamamıyla tediye ve itfa olunduktan ve ilk ipotek fek edildikten sonra aynı müşteri lehine ikinci veya üçüncü defa aynı şartlar içerisinde ipotek mukabili kredi açılması mümkündür.

cc. Kredi limiti en çok 50.000 lira olmalıdır. Banka Kredilerini Tanzim Komitesince bu limit, en çok 50.000 lira olarak kabul edilmiştir ⁽³⁸⁾.

b. Kredinin kullanılmasından sonra munzam ipotek tesisi

Kredinin kullanılmasından sonra da munzam teminat ipotegi alınabilir. Burada mühim olan nokta bir kredinin açılması tarihi değil, kredinin kullanılması tarihidir. Çünkü bu tarihten sonra ipotek tesisi ancak mümkün olabilir.

Bu şekilde ipotek tesisi için, şu iki halden birisinin meydana gelmiş olması lazımdır:

aa. Kredinin kullanılmasından itibaren dört ayın geçmesini zaruri kılan halb u takdirde şu şartların tahakkuku gerekmektedir:

1. Kredinin kullanılmaya başlanmasından itibaren en az dört ay geçmiş olmalıdır.

2. Bu dört aylık müddetin geçmesinden sonra, kredinin tahsilinde tehlike mevcut olmalıdır. Yani borçlunun mali durumu bozulmuş olmalı ve bu yüzden alacağın tahsili tehlikeye düşmüş bulunmalıdır.

Borçlunun vaziyeti vadeden evvel bozulabilir. Mesela, başkaları tarafından protesto veya haciz yoluna gidilmiş olması gibi. Borçlunun vaziyeti vadeden sonra da bozulabilir. Mesela, borcunu vadesinde ödeyememiş olması gibi. Bütün bunlar, banka alacağının tahsilinde tehlike bulunduğu delil sayılabilir.

bb. Dört aylık müddetin geçmesine lüzum hissettirmeyen hal. Dört aylık kredi kullanılış devresinde, alacağın tahsilini tehlikeye düşüren fevkalade sebepler ortaya çıkmalıdır. Bu sebeplerin zuhuru halinde, dört ayın geçmesini beklemeksizin, munzam teminat olarak gayrimenkul ipotegi alınması mümkündür.

Önceden derpiş edilmesi mümkün olmayan bir sebep dolayısıyla borçlunun vaziyetinin sarsılması fevkalade bir hal telakki edilebilir.

³⁸ Bak: Resmi Gazete 4/3/1559 — 10150.

2. Asli teminat olarak alınacak ipotek

Asli teminat, doğrudan doğruya alınan bir teminatır. Yani mevcut bir teminata ilave bir teminat değildir.

Bankalar Kanununun 50 nci maddesinin 2 nci fıkrasında, hangi hususlarda asli teminat olarak ipotek alınacağı belirtilmiştir:

A) Ziraat, sanayi, maddin, enerji, nafia, nakliye, ihracat ve turizm ⁽³⁹⁾ işlerinde asli teminat olarak ipotek tesis edilebilecektir.

B) Aşağıdaki şartlar dâhilinde, teminat mektupları karşılığı olarak da asli teminat ipoteği tesis edilebilecektir:

a. 2490 sayılı Arttırma, Eksiltme ve İhale Kanununa tabi daire ve müesseseler tarafından ihaleye vazolunan işler için; mezkûr kanun hükümlerine göre verilecek teminat mektubu mukabilinde, asli ipotek alınabilecektir.

b. Mezkûr kanuna tabi olmayan teşekküllerle alelumum banka ve şirketlerce ihaleye konulan işler için ise; bunların hususi şartnamelerine göre verilecek teminat mektubu karşılığında dahi, asli ipotek alınabilecektir.

C) Devlet Şurasına, mahkemelere, vergi ve icra dairelerine hitaben bunlar tarafından talep edilen mevzular için verilecek teminat mektupları karşılığı olarak da asli teminat mahiyetinde gayrimenkul ipoteği alınabilecektir.

D) Yukarıdaki (B) ve (C) bentlerinde belirtilen merciler dışındaki muhataplara ve mesela hakiki şahıslara hitaben verilecek teminat mektupları karşılığında ve ihale mevzuu olmayan işler için hükmî şahıslara verilen teminat mektuplarından dolayı asli ipotek alınmayacaktır.

3. İpotek edilen gayrimenkulün durumu

Aynı borç için ipotek edilen gayrimenkul, müstakil veya birden fazla veyahut da hisseli olabilir.

A) Gayrimenkul müstakil bir parça olabilir. Bu takdirde, ipotek alınacak gayrimenkulün borçtan mesul olacağı miktar (ipotek miktarı) sarîh olarak belirtilmek suretiyle, ipotek usulüne göre tesis edilir.

³⁹ 6086 sayılı Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu ile turizm faaliyetleri de bir sanayi kolu olarak kabul edilmiş bulunmaktadır. (Maliye Bakanlığı Bankalar Kanunu Genel Tebliği seri 6. Resmi Gazete: 15/5/1960 — 10568).

B) Gayrimenkul birden fazla olabilir. Yani bir alacak için müteaddit gayrimenkuller üzerinde rehin tesis edilmek istenebilir:

a. ipotek verilmek istenilen müteaddit gayrimenkuller asıl borçluya ait olabilir. Bu takdirde; beher gayrimenkule müteallik akit tablosunda (resmi senette), bu gayrimenkulün borcun tamamından sorumlu olduğunun tasrih edilmesi lazımdır. Başka bir deyimle; her gayrimenkul borcun tamamından mesul olmalı ve bin netice her gayrimenkul, borcun tamamı için nakde tahvil edilebilmelidir.

b. İpotek verilmek istenilen müteaddit gayrimenkullerden bir kısım asıl borçluya, diğer bir kısmı da borçtan şahsen sorumlu olmayan üçüncü şahıslara veya bu gayrimenkullerin heyeti umumiye si üçüncü şahıslara ait olabilir. Böyle bir halde de, her gayrimenkulün borcun tamamından sorumlu olacağına dair akit tablosuna (resmi senede) kayıt konulması şarttır. Ayrıca, gayrimenkulünü ipotek veren ve fakat borçtan şahsen sorumlu olmayan üçüncü şahsın; ipotek miktarından yani ipoteğe vesile olan alacağın tamamından bankaya karşı müteselsil borçlu olduğu hususimin da akit tablosuna derç edilmesi lazımdır.

c. Bir gayrimenkul hisseli yani birden ziyade maliklere ait olabilir.

Bu takdirde iki halin göz önünde tutulması lazımdır.

aa. Eğer gayrimenkulde müşterek mülkiyet cari ise, yani hissedarların hisseleri tefrik olunmuş ise; müşterek maliklerden her biri kendi hissesini ipotek edebilir ⁽⁴⁰⁾.

bb. Eğer gayrimenkul iştirak halinde mülkiyet cari ise, yani hissedarların hisseleri tefrik olunmamış ise; ipoteğe, bütün hissedarların iştiraki şarttır ⁽⁴¹⁾.

Her iki halde de, her hissedarın borcun tamamından bankaya karşı müteselsil borçlu olduğunun akit tablosuna derç edilmesi lazımdır.

4. Bankaca, ipotek muammerlerde, müşteriden istenilecek belgeler

A) Munzam teminat olarak alınacak ipotekte, bankaca, ilgiliden şunlar istenecektir:

a. Gayrimenkule ait tapu senedi ve kadastro gören yerlerde çap sureti;

⁴⁰ Bak: Medeni Kanun m. 772/1

⁴¹ Bak: Medeni Kanun m. 772/3

- b. Gayrimenkulün hali hazır kıymetini belirten ekspertiz raporu ⁽⁴²⁾;
- c. Eğer muamele bil vekale yapılıyorsa, usulüne uygun olarak noterce re ‘sen tanzim edilmiş vekâletname ⁽⁴³⁾;
- d. Eğer ipotek hükmi şahıs tarafından verilecekse, bu hükmi şahsın ipotek vermeğe yetkili bulunduğuna dair esas mukavelesi sureti veya bu hususu mübeyyin bir belge;
- e. Eğer ipotek muamelesi bir mümessil vasıtasıyla yapılıyorsa, bilhassa ticaret şirketlerinde, şirket adına imza atanların ipotek vermeğe salâhiyetli bulunduğunu belirten bir belge ⁽⁴⁴⁾;
- f. Eğer karı; kocası lehine ipotek tesis ediyorsa, Medeni Kanunumuzun 169 uncu maddesine tevfi kan istihsal edilmesi lazım gelen izni hâkim ⁽⁴⁵⁾;
- g. Teferruat listesi ⁽⁴⁶⁾;
- h. Sigorta poliçesi ⁽⁴⁷⁾.

B) Asli teminat olarak alman ipotekte ise, yukarıda (A) bendinde belirttiğimiz hususlara ilâveten, şu belgeler istenecektir:

a. Hakiki veya hükmi şahsın; ziraat, sanayi, maddin, enerji, nafia, nakliye, ihracat ve turizm İşlerinden biri veya birkaçı ile meşgul bulunduğuna dair kayıtlı olduğu ticaret sicilli memurluğundan alacağı belge ⁽⁴⁸⁾;

⁴² Bu raporda: gayrimenkulün ada ve parsel numarasının ve mevkiinin, tapu senedine müsteniden, belirtilmesi icap eder.

⁴³ Vekâletnamede, vekilin ipotek yapmaya salâhiyetli bulunduğunun belirtilmiş olması şarttır.

⁴⁴ Bu belgenin, 2644 sayılı Tapu Kanununun 2 nci maddesine göre, ilgili ticaret sicilli memurluğundan alınması lazımdır.

⁴⁵ Karının, gayrimenkulünü ipotek etmek üzere vekâlet vermesi sulh hâkiminin tasdikine tabi değildir.

⁴⁶ Eğer teferruat varsa ve mesela rehin edilen bir fabrika ise, makinalara ait bir teferruat listesi.

⁴⁷ İpotek edilen gayrimakulün sigortalı olduğunu belirtmesi bakımından lüzumludur.

⁴⁸ Bu belge şu şekilde olabilir: “Odamıza tarihinde sayı ile kaydı yapılan firması, fil hal işleriyle meşgul bulunmakta olup ticaret sicillinde de sıfatıyla kayıtlıdır.”

b. Taahhütname

aa. Firmanın bankadan temin edeceği kredilerinin umumi limiti, Bankalar Kanununca o bankaya tanınan % 10 haddenden aşağı ise, şu taahhütname alınacaktır:

“Bankalar Kanununun 50 nci maddesinin ikinci fıkrasına istinaden bize açmış bulunduğunuz ipotek mukabili kredilerin; bu kere sunulan beyannamede yazılı maksatlarla istimal edileceğini, yeniden açacağınız kredilerin tamamını da evvelce açmış bulunduklarınız gibi işlerinde kullanacağımızı ve bankanızca açılan kredilerden faydalanarak bunların yukarıda yazılı mevzu dışında ve hassaten üçüncü şahısların finansmanında kullanmayacağımızı ve yapılacak tahkik ve tetkikler neticesinde ve her üç ayda bir vereceğimiz hesap vaziyetlerine göre bu taahhüdümüzün yerine getirilmediği kanaati hâsıl olduğu takdirde bankanızın, nezdinde mevcut bilumum kredilerimizin tamamını derhal kat etmek ve matlubunu muaccelen talep etmek hakkına malik bulunacağını ve bu hususta hiçbir güne itiraza hakkımız olmayacağını şimdiden kabul ettiğimizi beyan ve taahhüt eyleriz.”

bb. Firmanın bankadan temin edeceği kredilerinin umumi limiti, Bankalar Kanununca o bankaya tanınan % 10 haddenden yukarı ise, şu taahhütname alınacaktır.

“Bankalar Kanunun 38 inci maddesinin birinci fıkrasına istinaden ödenmiş (veya Türkiye’ye tahsis edilmiş) sermayenizle ihtiyat akçeleriniz yekûnunun % 10 haddi dâhilinde bize açmış bulunduğunuz kredinin, bu kere sunulan beyannamede yazılı maksatlarda istimal edilmek üzere, kanunun aynı maddesinin ikinci fıkrası cevazına istinaden, en çok % 25 e kadar iblağı halinde yeniden açacağınız kredilerin tamamını da evvelce açmış bulunduklarınız gibi işlerinde kullanacağımızı ve bankanızca açılan kredilerden faydalanarak bunları yukarıda yazılı mevzu dışında ve hassaten üçüncü şahısların finansmanında kullanmayacağımızı ve kullandırmayacağımızı ve yapılacak tahkik ve tetkikler neticesinde her üç ayda bir vereceğimiz hesap vaziyetlerine göre ve taahhüdümüzün yerine getirilmediği kanaati hasıl olduğu takdirde, bankanızın, nezdinizde mevcut bilumum kredilerimizin tamamını derhal kat etmek ve matlubunu muaccelle talep etmek hakkına malik bulunacağını ve bu hususta hiçbir güne itiraza hakkımız olmayacağını şimdiden kabul ettiğimizi beyan ve taahhüt ederiz”,

5. Talepnamenin tapu sicil muhafız veya memuruna tevdi ve akdin icrası

İpotek edilecek gayrimenkulün maliki, prensip olarak, ipotek tesisini tapu dairesinden istemek mecburiyetindedir. Bunun için malik; mahalli tapu sicil muhafız veya memurluğuna bir dilekçe ile müracaat edecektir, Dilekçenin metni, ipoteğin nev'ine yani munzam veya asli olduğuna göre tanzim edilecektir.

Dilekçede talep edilen hususlar tapu dairesinde akit tablosuna (resmi senede) harfiyen derece ettirilecek ve teferruat da tapu kütüğü sahifesinin beyanlar sütununa kaydı yaptırılacaktır.

Tapuda muamele tamamlandıktan sonra, banka tarafından tapu dairesinden ipotek vesikası alınacak ve ayrıca akit tablosu sureti de istenecektir.

Dilekçede belirtilmesi gereken hususları, her banka; kendi bünyesine, iş görme zihniyetine ve hukuki telakkisine göre formüle etmektedir. Bir fikir vermek maksadıyla, büyük bankalarımızdan birinin bu konudaki şartlarını şu şekilde hulasa etmeyi uygun bulmaktayız:

A) Munzam ipotek teminatında

a. Gayrimenkulün, banka kredisinden doğmuş borca ve bu borcun komisyonlarına şamil olmak üzere TL için munzam teminat olarak birinci derecede ve birinci sırada ⁽⁴⁹⁾ ipotek edildiği belirtilmelidir.

b. İşbu munzam teminat ipotek mukavelenamesi ahkâmının, ipotek edilen gayrimenkulün müştemilatına, mütemmim cüzlerine ve teferruatlarına da şamil olduğu ve teferruatın Tapu Sicil Nizamnamesinin 85 inci maddesine göre tapu kütüğü sahifesinin (beyanlar) sütununa kaydedilmesi belirtilmelidir. Arzu edildiği takdirde:

- c. Sigorta,
- d. istimlak,
- e. Gayrimenkul kıymetindeki tenezzül,
- f. İcra takibatı,
- g. Faiz haddi,

⁴⁹ icap ettiği takdirde “serbest derecede istifade kaydıyla ikinci derece ve bilinci sırada” şeklinde de olabilir»

Gibi hususlarda da hükümler sevk edilmelidir.

B) Asli ipotek teminatında

ilk şart olarak, dilekçe ile şu hususun istenmesi lazımdır:

“..... Bankası merkez ve şubeleri tarafından sanayi, maddin,

enerji, nafia, nakliye, ihracat ve turizm işlerine matuf olmak üzere namıma açılmış veya açılacak bilcümle borçlu hesaplarda ve Bankalar Kanununun 50 nci maddesinin 2 nci fıkrasında zikri geçen daire, müessese, mahkeme ve hükmi şahıslara hitaben verilecek teminat mektuplarından bankanız merkez ve şubelerine karşı doğmuş ve doğacak borçlarıma ve bunların faizlerine, komisyonlarına ve diğer masraflarına şamil olmak üzere şimdilik TL için maliki bulunduğum aşağıda yazılı Gayrimenkulümü bankaya birinci derece ve sırada ipotek etmeyi kabul ederim”.

Munzam ipotekte bahis konusu ettiğimiz ipoteğin teferruata da şamil bulunduğu, sigorta, istimlak, gayrimenkul kıymetindeki tenezzül, icra takibati, faiz haddi gibi hususlar hakkında da sarahatle talepte bulunulmalıdır.

C) İpotek, ya doğrudan doğruya borçlu tarafından veya yahut da üçüncü şahıs tarafından verilebilir. İpotek veren hangi şahıs ise, dilekçenin onun tarafından yazılması lazımdır.

II — Mahalli idareler, diğer milli bankalarla nasıl münasebet tesis ederler?

Mahalli idareler, asli veya munzam ipotek teminatı karşılığında, milli bankalardan kredi temin edebilirler. Mesela il özel idaresi yol yapmak için, belediye idaresi otobüs temini veya elektrik tesisleri veya elektrik santrali kurmak için, köy idaresi turizm tesisleri meydana getirmek için milli bankalardan asli ipotek teminatı karşılığında borç para alabilir.

Mahalli idareler; asli ipotek teminatının alınmasını icap ettiren haller dışında dahi,... Munzam ipotek teminatı karşılığında, borç alabilirler.

Gerek asli ve gerekse munzam ipotek teminatının şekil ve şartları hakkında verdiğimiz izahatın, mahalli idarelerin bankalarca göz önünde tutulan esaslara vakıf olmalarını ve hareketlerini buna göre tanzim eylemelerini sağlayacak mahiyette olduğunu sanıyoruz.

Bir belediye idaresinin, munzam ipotek teminatı karşılığında, milli bankaların birisinden kredi temin etmek istediğini farz edelim. Belediye bu parayı hangi şekil ve şartlar altında alabilecektir? Banka ile ne suretle münasebet tesis edecektir? İlk teminatı ve mesela kefaleti nasıl verecektir? Hülâsa, gerek bankada ve gerekse tapu dairesinde hareket tarzını nasıl tanzim edecektir? Asli ipotekte de durum aynıdır.

İşte yukarıdan beri verdiğimiz bilgiler, bu veya buna müşabih soruları cevaplandırmış ve bin netice mahalli idarelerimizin müşküllerini gidermiş olacaktır.

ŞEHİR PLANLAMASIYLA İLGİLİ BAZI İDARİ MESELELERE DAİR

Yazan: Dr. Cevat GER AY

Türkiye Mimarlar Odası tarafından, 17 — İS Kasım 1980 tarihleri arasında İstanbul'da tertiplenen «Şehir Planlamasında, Organizasyon, Gaye ve Metot Meseleleri» konulu seminer, şehirciliğin mimari ve teknik cepheleriyle daha çok ilgilenen mimarlarımızın şehirciliğin bilhassa idari meseleleri üzerine eğilmelerine vesile teşkil etmesi bakımından çok ilgi çekici bir fırsat olmuştur.

Şehir ve bölge planlamasıyla uğraşan uzmanlarla Üniversite mensuplarının katıldıkları bu seminerde şehirciliğin teşkilatlanması, gayelerin tespiti, planların tatbikati, muhtelif planlama kademe ve alanları arasındaki münasebetler gibi konularda hem nazari hem de tatbiki bakımlardan değer ifade eden tartışma ve konuşmalar cereyan etti.

Bu tebliğ ve tartışmaların yayınlanacağı ümidiyle, burada, bunlar hakkında herhangi bir bilgi vermeğe lüzum görmeyerek bu seminerde ele alınan ve daha çok şehirciliğin İdari meseleleriyle ilgili olan bazı konular hakkındaki görüşlerimizi açıklamaya çalışacağız.

Toplantıda ele alınan konulardan en önemlilerinden biri, şehir planlamasının müessir bir şekilde tatbikat bulamayışı ve ortaya çıkan bir takım aksaklıklar konusuydu. Seminere katılanlardan çoğu şehirciliğimizdeki başarısızlıkları bilhassa mimari ve estetik nokta nazardan ele almakla beraber, şehirciliğin sosyal yönleri ve ekonomik yönleri üzerinde de toplantıda bazı dikkate değer görüşler ileri sürüldü. Fakat şehirciliğimizi başarısızlığa uğratan idari teknik ve mali programlama konusu üzerinde yeteri kadar ve gerektiği gibi durulmadı.

Gerçekten şehirciliğimizi başarısızlığa uğratan sebepler arasında belediyelerimizin mali durumlarının, plan ve program zihniyet ve itiyadından mahrum bulunmalarının büyük rolü vardır. Siyasal Bilgiler Fakültesi İskân ve şehircilik Enstitüsü tarafından yapılan ve henüz neşredilmemiş bulunan «Belediye Maliyesi» konulu anketten öğrendiğimize göre Belediyelerin büyük çoğunluğu imar planlarını yürütecek mali imkânlardan ve imar programından mahrum bulunmaktadırlar.

Demek oluyor ki imar planlarının tatbikini sağlamak için belediyelerin gelir durumlarını elverişli bir hale getirmek gerekmektedir. Belediye gelirlerinin arttırılması daha geniş bir inceleme ve tartışma konusu olması sebebiyle, burada, bu konu üzerinde uzun boylu durmayarak daha çok imar programlar ve mali planlama gereği üzerinde kısaca bazı açıklamalarda bulunacağız.

Bilindiği gibi şehrin imarı, yani imar planlarının gerçekleşmesi için gerekli umumi hizmet ve tesislerin yapılması genel olarak belediyelerimizin görevidir. Mamafih merkezi idarenin taşra teşkilatı da bazı kamu hizmetleri için gerekli tesis ve binaları yaparak o beldenin imarına büyük ölçüde katılırlar. Bütün bunlar belde halkının rahatı, dinlenmesi, çalışması, sağlığı, kısaca «yaşaması» için gereklidir. Fakat belediyelerin mali, teknik ve personel imkânları mahduttur. Şehrin imarı için gerekli bu gibi bina ve tesislerin hepsinin bir arada yapılması ve gerçekleştirilmesi mümkün değildir.

Beldenin ihtiyaçlarına ve öncelik derecesine göre yapılacak uzun vadeli işlerin belediyenin malzeme, personel ve mali imkânlarına uygun şekilde bir sıraya konulması zarureti vardır. Bu da imar hareketlerinin belli bir programa bağlanmasını gerektirmektedir.

Böyle bir programlama, ilkönce, yapılacak işlerin tespitini; sonra, bunlara önem ve öncelik sırasının belirtilmesini; sonunda, mali ve diğer imkân ve vasıtaların tahlilini ihtiva eden bir ameliyedir. Böylece, birinci derecedeki işler birinci plana alınır; baskı gruplarının etkileri bir tarafa atılır; personel, teçhizat ve malzemeden daha rasyonel bir şekilde faydalanabiliniz lüzumlu arsalar önceden ucuz bir şekilde hatta kamulaştırmaya lüzum dahi kalmaksızın elde edilebilir; belediyenin mali kaynakları zorlanmaz; mesela, emlak satışına gitmek gerekmez.

Memleketimizde de imar işlerinin programa bağlanması kanuni bir mecburiyettir, fakat tatbikatta iyi işlememektedir. Bir kere, mali durumları uygun olmayan az gelirli belediyeler hiç imar programı yapmamak yolunu tercih etmemektedirler.

Mali durumları biraz daha geniş olan ve son zamanlarda büyük ve hızlı bir imar hareketi görülen büyük şehirlerimizde de imar faaliyeti belli bir program dâhilinde yürütülmemektedir. Hatta İstanbul gibi bazı büyük şehirlerimizin imar planı dahi yoktur.

İşlerin bir sıraya konulmamış olması ve imar hareketleri için gerekli parayı temin etmek üzere işin bir mali plana bağlanmaması, belediyelerimizi, değil inşaat masraflarını, kamulaştırma borçlarını bile ödeyemez

bir hale sokmaktadır. Biraz da İstanbul'daki bu tatbikat üzerinde duralım:

Sık sık gazetelerde tekrarlandığı gibi, İstanbul Belediyesinin sayıları 1500'e yaklaşan bir vatandaşlar grubuna 90 milyon Türk lirası civarında «İstimlak borcu» bulunmaktadır. Keza, yine aynı gazete haberlerine bakılırsa, İstanbul Belediyesi bu borçlarını ödeyebilmek için emlak satışına gitmektedir. Gayrimenkullerin her hangi bir idare adına kamulaştırılabilmesi kamu yararı bulunduğu usulüne uygun olarak anlaşıldığı hallerde, ancak «değer pahası peşin ödenmek» şart ile mümkündür. ⁽¹⁾ Anayasanın teminatı altındaki peşin ödeme mecburiyeti prensibi karşısında herhangi bir belediyenin kamulaştırmadan ötürü özel şahıslara borçlu olmasına hukuken imkân yoktur. Belediyenin bu yola gitmesi anayasa prensiplerinin çiğnenmesinden başka bir şey değildir. Gerçi, İmar Kanunu belli hallerde fakat malikin muvafakati şartı ile değer pahanın para olarak değil, tahvil veya bono halinde ödenmesine müsaade etmektedir ⁽²⁾.

¹ Halen yürürlükte olan 1924 Anayasasının 74. maddesinde «Umumi Menfaatler için lüzumu usulüne göre anlaşılmadıkça ve mahsus kanunları mucibince değer pahası peşin verilmedikçe hiçbir kimsenin malı istimal ve mülkü İstimlak olunamaz» denilmektedir.

² 6785 sayılı İmar Kanununun 55 inci maddesine göre belediyeler, imar planlarının tatbiki dolayısıyla istimlak edecekleri yerlerin bedellerini «mal sahiplerinin muvafakatini almak şartıyla» İller Bankası Kanunu hükümleri uyarınca adı geçen banka tarafından en çok 10 yılda ödenmek üzere çıkarılacak tahvil veya bonolarla ödeyebilme yetkisine sahiptirler. Anayasanın değer paha peşin verilmedikçe şartını yumuşatacak olan bu formül karşısında Anayasanın 74. maddesinin yeniden gözden geçirilmesi gerektiği ileri sürülmektedir. (Bakınız: Fehmi Yavuz, Şehirciliğimiz Hakkında Mukayeseli Raporlar, Ankara 1956, s: 6)

Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar başkanlığındaki Bilim Kurulu tarafından hazırlanan Anayasa ön tasarısının 29. maddesi, «gerçek karşılığın peşin ve para ile ödemek» terimini kullanarak yürürlükteki Anayasanın 74. maddesinden daha sıkı ve açık bir kayıt koymakta, taksitle ödeme sadece çiftçiyi topraklandırma veya ormanları devletleştirme hallerine inhisar ettirmektedir.

Siyasal Bilgiler Fakültesi İdari İlimler Enstitüsünce hazırlanan gerekçeli Anayasa Tasarısının 20. maddesinde «özel Mülkiyet saklı tutulur, İktisap ve tasarruf şekilleri kanunla düzenlenir. Kanun bu düzenlemede kamu faydasını göz önünde bulundurunur» gibi genel bir ifadeyle yetinilmektedir.

Henüz, bu konuda herhangi bir soruşturma yapılmış olmadığına göre belediyenin kamulaştırma borçlarının bu muvafakatin usulüne uygun bir şekilde alınmamış olmasından ileri geldiği kabul edilebilir ⁽³⁾. Bu da, Anayasanın başka bir yönden ihlali demektir.

İstanbul Belediyesini kamulaştırma bedellerini ödeyemez hale düşüren sebebi, girişilen baş döndürücü imar hareketlerinin belli bir plan ve programa bağlanmamış olmasında aramak gerekir⁽⁴⁾. Gerçekten, halkın bugünkü ve gelecekteki ihtiyaçlarını beldenin imkân ve kaynaklarını hesaba katarak İstanbul'un gelecekte alması gereken şekli gösteren bir nazım plan yoktur. Hâlbuki şehircilik faaliyetinin ilk şartı imar ve inşaat hareketlerinin önceden tasarlanmış nazım bir plana göre cereyan etmesi gereğidir. Kanunlarımız belediyelerimizi imar planı yaptırmakla görevlendirdiği halde en büyük şehrimiz olan İstanbul'un henüz bir nazım plana sahip olmaması şehirciliğimiz bakımından çok düşündürücüdür. İstanbul'da cereyan eden çok süratli istimlak ve imar faaliyeti esnasında birçok yolların ne kadar genişletileceğinin önceden bilinmemesini veya bazı meydanların defalarca alçaltılıp yükseltilmesini, adeta yazboz tahtası haline getirilmesini, sadece ve sadece plansızlıkla açıklamak gerekir ⁽⁵⁾.

Şehircilik hareketleri her şeyden önce halkın rahat ve huzur içinde yaşamasını sağlamak üzere beldenin belli bir plana göre imarı ve geliş

³ İstanbul'daki imar yolsuzluklarına dair gensoru önergesi o zamanki meclis çoğunluğunca diğer soruşturma önergeleriyle birlikte reddedilmiş, böylece bu iddialar aydınlanmamıştı. (T. B. M. M. Tutanak Dergisi Cilt: 11) (18/2/1960), s: 1159 - 1183)

⁴ Türk Mimarlar Odası tarafından yayınlanan bildiriye bunu teyit eden çeşitli örnekler vardır.

Bildiri 1930, Yurdumuzda İmar Çabaları, Türk Mimarlar Odası, Ankara 1960

⁵ Aynı bildiriye şöyle denilmektedir:

«Mesela 50 metre genişliğinde bir Vatan Caddesi açılışında ne gibi bir gaye arandığını anlamaktan aciz kalıyoruz. Bu madde mevcut veya gerçekleşmesi gereken iki ağırlık merkezini mi birleştirir? İki fonksiyonel veya toplumsal bölge arasında hudut mu teşkil eder? Kaç sene sonra bu yoldan ne kadar araba geçeceği hakkında bir tahminde bulunulmuş mudur? Bu genişlikte bir yola ihtiyaç gösteren bir trafik akımı olacaksa buna paralel bir akım da Topkapı ve Edirnekapı caddelerinden geleceğine göre Beyazıt Meydanı nasıl halledilecektir? Beyazıt meydanının indirilip çıkarılmasının bu düşüncelerle bir ilgisi var mıdır?»

(Bildiri 1960, s: 15 - 16

tırılması gayesini güder. Bu bakımdan plan olmaksızın bir şehircilik ve imar hareketi bahis konusu olamaz. Bunun içindir ki diğer memleketlerde «şehircilik» deyimini yerine «şehir planlaması» sözü yerleşmiştir. Şehrin plansız büyümesi ve gelişmesinin çeşitli mahzurları görülmüştür ⁽⁶⁾. Park, çocuk bahçesi gibi yeşil ve açık sahalardan, kültür ve sağlık tesislerinden mahrum iskân mıntıkları, gayrisihhi gecekondu semtleri birbiri ile ahenkli bulunmayan ve şehrin içinde gelişi güzel dağılan endüstri, ticaret ve iskân bölgeleri bunun tabii sonucu olan münakale güçlükleri, trafik tıkanıklıkları, şehirlerin plansız bir şekilde gelişmesinden doğmaktadır. Bu gibi mahzurları önceden bertaraf etmenin en çıkar yolu şehrin imarını ve gelişmesini kendi akışına bırakmamak, düzene sokmak ve plana bağlamaktır ⁽⁷⁾. Bugünkü ve gelecekteki ihtiyaç, imkân ve kaynakları inceden inceye tetkik edildikten sonra şehrin gelecekte alacağı şekli gösteren imar planlarının yapılması şehir planlaması faaliyetinin şüphesiz ki önemli bir safhasıdır. Halkın ihtiyacına ve rahatına yarayan, şehirde bir mekân işgal eden her bina ve tesisin nerede yer alacağı imar planlarında belirtilir. Her bina veya tesisin artık planda kendine ayrılan yerde inşa edilmesi mümkündür. Mesela, yeniden yol açılması veya mevcut yolun genişletilmesi, ancak planın koyduğu yol şebekesine uygun olmak şartı ile mümkün olabilecektir. Bunun gibi, yol açılması veya genişletilmesi için ileride hangi gayrimenkulden ne kadar yerin istimlak edileceğini belediye de, emlak sahibi plandan kolayca öğrenebilir.

Bunun bilinmesi her ikisi bakımından da önceden gereken tedbirleri almak, hesabını bilmek ve ayarlamak hususunda büyük faydalar sağlar.

Demek oluyor ki, imar ve şehircilik hareketlerinin mihrak noktası şehrin gelecekteki şeklini gösteren imar planıdır. Hâlbuki İstanbul'un usulüne uygun olarak yapılmış ve yetkili makamlarca kabul edilmiş bir planı yoktur. Plan olmayınca girişilen imar hareketlerinin ne dereceye kadar müspet sonuçlar sağlayabileceğini kestirmek güçtür.

İstanbul'daki imar hareketlerinin, sırasını, öncelik ve önem derecesini, bu hareketlerin gerektirdiği giderleri, bunlara yallara dağılışını ve nasıl karşılanacağını gösterir bir programa riayet edildiği de söylenemez. Hâlbuki mevzuatımız belediyelerin imar ve inşaat işlerini düzenli ve program-

⁶ Cevat Geray, Şehir Planlamasının Başlıca Tatbik Vasıtaları, Ankara 1960, s: 7 - 10

⁷ Ayna eser, s: 11 - 14

lı bir şekilde yürütmelerini emretmektedir⁽⁸⁾. Belediyeler imar planlarını tatbik etmek üzere kendi mali imkânlarına göre dörder yıllık imar programları hazırlamak ve uygulamak mecburiyetindedirler⁽⁹⁾.

İstanbul Belediyesinin gelir bakımından diğer belediyelerden farklı bir durumda olduğu ileri sürülemez. Onun da gelirleri giderlerini karşılayamaz durumdadır. Fakat zamanın Başbakanının tesiri ile Belediye mali takatim ve sınırını aşan bir yıkım ve istimlak faaliyeti macerasına atılmıştır⁽¹⁰⁾. O kadar ki, 500 milyon lira civarındaki 1959 yılı bütçesinin 375 milyonunun borçlanma yolu ile karşılanması zorunda kalmıştır⁽¹¹⁾. Bu borçların nereden ve nasıl sağlanacağı gerekcede belirtilmemiş bulunuyordu. Sabık Başbakan İmar işlerinin finansmanının «Kristof Kolomb'un yumurtası gibi bir efsun» olduğunu söylüyordu⁽¹²⁾. Sonradan, bu yumurtanın esrarı çözüldü ve İstanbul'a yapılan yardımın miktarı belediyenin kamulaştırma borçlarını ödeyebilmesi için 50 milyondan 100 milyona çıkarıldı⁽¹³⁾. Bunun da borçları temizlemeğe yetmediği belediyenin arsa ve emlak satışına gitmesinden anlaşılmaktadır.

Oysaki emlak satışı modern belediyeçilik ve şehircilik siyaseti bakımından çok tehlikeli bir yoldur⁽¹⁴⁾. Zira şehircilik hareketleri toprak üzerinde cereyan etmektedir. Şayet belediyeler elindeki arsa ve binaları satarsa ileride girişecekleri imar hareketlerinde aynı yerler için daha yük-

⁸ 6785 sayılı İmar Kanununun 30. maddesine ve 18/6/1957 tarih ve 4/9153 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla çıkarılan İmar Nizamnamesinin 23-26 maddelerine bakınız. Keza, 1580 Belediye Kanununun 117. Maddesinin 5,6,12 ve 13 bentlerine bakılabilir.

⁹ Daha fazla bilgi için:

GERAY, a.g.s. s: 150 - 152, 158

¹⁰ Belediyelerin borçlanma yetkileri hakkında daha geniş ve sistemli bilgi için aşağıdaki esere bakılabilir:

İsmail Hakkı ÜLKMEN, Mahalli İdareler Maliyesi Dersleri, A. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını No: 103/85, Ankara: 1960, s: 437-442

¹¹ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, C: 11 (18/2/1960), s: 1159 - 1183

¹² Başbakanın bu sözünü zamanın devlet bakanı Cemil Bengü de tekrarlamıştır. (ZAFER, 2/4/1957)

¹³ 3/2/1960 gün ve 7423 sayılı kanunla İstanbul Belediyesine, 1959 mali yılı Muvazene-i Umumiye Kanununa 50 milyon liralık bir ödenek eklenmiş, 1960 yılı için de bütçeye aynı amaçla 100 milyon liralık ödenek konulmuştur.

¹⁴ Fehmi YAVUZ, «Arsa Meselesi ve İmar», Üçüncü İskân ve Şehircilik Haftası Konferansları, s: 21 - 48

kamulaştırma bedelleri ödemek zorunda kalacaktır. Ankara'da bunun çok acı örnekleri görülmüştür. İngiliz şehircisi Mr. Roberts, Ankara belediyesine verdiği raporunda «Belediyenin halen sahip bulunduğu araziden tek bir metrekaresini bile elden çıkarmaması» zarureti keskin bir şekilde ifade etmiştir⁽¹⁵⁾.

Diğer belediyelerimizin de durumları bu bakımdan İstanbul'dan çok farklı değildir. Plansızlık ve programsızlık yüzünden mali sıkıntı içindedirler.

Bu sebeptendir ki büyük belediyelerimiz istimlak borçlarını ödeyebilmek için merkezden yardım dilenmek durumuna düşmektedir. Merkezden yapılan yardımların da bir programı ve ölçüsü olmadığından belediyeler programlı harekete teşvik olunamamaktadır.

Merkezden yapılan yardımlara rağmen belediyelerin kamulaştırma borçlarını ödeyemeyip emlak satışına gittikleri de bir gerçektir.

Görülüyor ki, plansızlık ve programsızlığa bir de gelir yetersizliği eklenince, şehirciliğimiz de bir çıkmaza girmiş bulunmaktadır.

O halde, şehircilikte inşaat ve yapı kontrolleriyle imar planlarının gerçekleştirilebileceğini beklemek bir hayalden ibarettir. Özel kişilerin yaptıkları yapıların ruhsata bağlanarak kontrol altına alınması ve böylece imar planlarına uygunluğunun sağlanması yeter sayılabilir. Belediye de kendine düşeni yapmalı, kendi giriştiği imar ve kamulaştırma işlerini bir programa bağlamalı, ayağını da yorganına göre uzatmalıdır. Fakat belediye gelirleri meselesi de artık bir hal yoluna sokulmalı, belediyeler merkezden yardım dilenen cılız bir varlık olmaktan kurtarılmalıdır.⁽¹⁶⁾

Toplantıda, «değişik planlama kademeleri arasındaki bağlar» ve «planlama kademe, saha ve hedeflerinin gerektirdiği organizasyon» gibi konular da ele alınmıştır. Bil hakikat Devlet Planlama Teşkilatının kurulmasıyla şehir ve bölge planlaması çalışmalarının sosyal ve ekonomik planlama ile münasebetleri ve bunların birbirini tamamlayacak şekilde, sosyal

¹⁵ M. ROBERTS, İdare Hakkında Rapor, Ankara Belediyesi, 1951, s: 30

¹⁶ Belediye Gelirlerinin arttırılması hakkında İsmail Hakkı Ülkmen'in Dördüncü İskân ve Şehircilik Haftasında verdiği «Belediye Maliyesi» konulu tebliğinde geniş ve sistemli bilgiler bulunmaktadır. Bu konu ile ilgili konuşma ve tartışmalar hakkında şu yazıya bakılabilir:

Cevat Geray, «Dördüncü İskân ve Şehircilik Haftası», İller ve Belediyeler Dergisi, Sayı: 175 (Mayıs, 1960) s. 185-188

ve ekonomik planlamayla bağdaştırılması, gerekli koordinasyonun sağlanması gibi konular önem kazanmış bulunmaktadır ⁽¹⁷⁾.

Bilindiği gibi, şehir ve bölge planlaması, insanın fiziki çevresinin belli gayeleri gerçekleştirecek surette organize edilmesine matuf bir planlama faaliyeti olan fiziki planlama, topraktan faydalanmanın planlanması demek olduğuna göre, ilk bakışta, milli kaynakların milli hedeflere uygun şekilde muhtelif sektörlerle yatırılmasını planlayan ekonomik planlamayla herhangi bir ilgi kurmak güçtür. Fiziki planlamanın başlıca ilgisi fiziki çevreye münhasır kalmakta, fiziki planlamanı, bu «çevrenin bünyesi ve özellikleri, bunu şekillendiren kuvvetler, çevrenin toplum üzerindeki tesirleri, çevrenin değişme vetiresi, bu vetireyi toplumun gayelerine hizmet edecek vasıtalar» ilgilendirmektedir.

Diğer taraftan, İktisadi planlamanın da arazinin kullanılışıyla değil, sermayenin kullanılışıyla ilgileneceği, gelişmenin nerede vuku bulacağını, bunun için gerekli toprağın nasıl sağlanacağını, bölgenin ekonomik imkân ve gereklerini çok defa nazara almamaktadır.

Hâlbuki fiziki planlama ile sosyal ve ekonomik planlama arasında bir karşılıklı tesir münasebeti vardır. İlkönce, fiziki planlama ile belli sosyal ve ekonomik gayeler güdülebilir ve güdülmektedir de. Fiziki planlamanın

¹⁷ Şehir ve Bölge Planlamasının sosyal ve ekonomik planlama ile münasebetleri hakkında aşağıdaki kaynaklara başvuru bilinir:

GERAY, a.g.e.,

GERMEN, A., «Türkiye’de Bölge Planlaması Hazırlıkları», Iskatı ve Şehircilik Haftası Konferansları, No: 2

RODVVN, L. Report No: 4 On OEEC/EPA Missin to General Directorate of Planning and Reconstruction, Ministry of Reconstruction and Resettlement, Ankara: 1960, mimeograf.

HA AR - HIGGINS - RODWIN, «Economic and Physical Planing: Coordination in Developing Areas», Journal of The American Institute of Planners, C: 14, Sayı: 3, 1958, s: 168,

The Contribution of Physical Plannig to Economic and Social Development general Preport, World Planning and Housing Congress, 1960 RIVKIN, M., Draft Report to the National Planning Agency, 1 Aralık 1960 Ankara. Mimeograf.

Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü, Planlama ve Türkiye’de Uygulanması, 1960

YALMAN, N. «Sosyal Planlama Teşkilatı», Vatan, 10/X/1960 YAVUZ, F. «Şehirlerimizin Büyümesi ve Bölge Planlığı», İskân ve Şehircilik Haftası Konferansları, No: 2, s: 49-68

ana gayesi belli bir çevredeki insanlara daha iyi, daha rahat bir hayat ve çalışma tarzı sağlamak olduğuna göre, fiziki planlama sosyal ve ekonomik gayelerin gerçekleşmesinde bir vasıta hizmeti görmektedir. Daha da ileri gidilerek, fiziki planlamanın ekonomik büyümeye de hizmet ettiği belirtilmektedir.

Şehirlerin düzenlenmesi, dengeli bir ekonomi için endüstri ve tarımın kalkındırılması, tabii kaynakların geliştirilmesi, bu tip büyümeler için gerekli temel hizmetlerin sağlanması gibi hususlar fiziki planlamanın ekonomik gayeleri arasında sayılmaktadır.

Bunun yanında fiziki planlar sosyal ve ekonomik faaliyetlere, topraktan faydalanma tarzlarını ve bunlar arasındaki münasebetleri; müsaade edilen inşaatın büyüklüğünü ve hacmini; topraktan faydalanmanın yoğunluk derecesini; ulaştırma, su, enerji vs. gibi gerekli hizmetlerin özellik ve yerlerini göstermek suretiyle etkisi görülmektedir.

Bundan başka, fiziki planların müstahsili yet, sermaye teşekkülü, tabii kaynakların korunması ve geliştirilmesi, nüfus dağılışının kontrolü, hayat standardı ve servetlerin dağılışı bakımlarından da çeşitli etkilerini ileri sürenler vardır.

Diğer taraftan, ekonomik planlama ve sosyal yatırım programlarının belli bölge ve şehirler üzerinde bilhassa çalışma imkânları, ekonomik faaliyetler ve gelir seviyesi bakımından derin tesirleri görüleceği aşîkârdır. Bölge ve şehirlerin fiziki gelişmeleri planlanırken milli kademedeki sosyal ve ekonomik planların o yerdeki muhtemel tesirleri göz önünde bulundurulmazsa fiziki planların gerçekleşme imkân ve ihtimalleri, başarı şansı azalacak, halledilmesi güç bazı mahalli ve beledi problemler ortaya çıkması mümkündür.

O halde, şehir ve bölgelerin fiziki bakımdan planlanması sadece bir mekân planlaması olmakla kalmamakta, öğretim, barınma, trafik, istihsal vs. gibi faaliyetler toprağa istinat etmekte olduğu cihetle, toprağın nasıl kullanılacağı planlanırken memleketin sosyal, ekonomik ve stratejik hedeflerini göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Bu da, ekonomik, sosyal ve stratejik bakımlardan milli hedeflerin tespiti ve bu hedef ve prensiplere uygun şekilde topraktan nasıl faydalanılacağını gösteren mahalli planların yapılması gibi iki kademeli bir planlama faaliyetini gerektirmektedir.

Politika ve hedeflerin tespiti işi milli planda merkezi makamların faaliyet ve yetki sahasına girmekte, merkezce tespit edilen bu hedefler ve

politika dâhilinde mahalli planların yürütülmesi ise mahalli imar makamlarına ait kalmaktadır (18).

Memleketimizde sosyal ve ekonomik bakımlardan milli hedefleri tayin ve tespit yetkisi 91 sayılı kanunla yeni kurulmuş bulunan Devlet Planlama Teşkilatına verilmiş, şehir ve bölge planlaması çalışmalarının yürütülmesi ve koordinasyonu ise İmar ve İskân Bakanlığının görevleri arasında bırakılmıştır.

Bütün mesele, sosyo -ekonomik planlama ile şehir ve bölge planlaması faaliyetini düzenlemekle görevli bu iki merkezi organ arasındaki işbirliğinin ve koordinasyonun sağlanması noktasında toplanmaktadır.

Sosyal ve ekonomik planlama faaliyetleri için Devlet Planlama Teşkilatının bünyesi içinde iki daire kurulması yoluna gidilmiş, fakat şehir ve bölge planlaması için herhangi bir teşkilat düşünülmemiş veya buna lüzum görülmemiştir.

Türkiye ve Ortadoğu Amme idaresi Enstitüsü, sosyal ve ekonomik planlama daireleri yanında bir de bölge planlaması dairesi teklifinde bulunmuştu. Diğer bazı uzmanların da bölge planları için ayrı teşkilata lüzum gösterdikleri anlaşılmaktadır.

Devlet Planlama Dairesinin kurulmasına dair tasarının gerekçesini teşkil eyleyen bilim kurulu raporunda, fiziki planlama ile sosyo - ekonomik planlama münasebetlerine hiç temas olunmamaktadır. Şehir ve bölge planlamasının içine giren konularla teşkilatın «Sosyal planlama dairesinin» meşgul olacağı anlaşılmaktadır.

Sosyal planlama dairesinin şehir ve köylerimizin sosyal bünye ve kalkınma meselelerini inceleyeceği, nüfusun memleket ölçüsünde dağılması, şehirleşmeye yön verilmesi, köylerin birleştirilmesi gibi şümüllü yerleşme problemlerini ele alacağı yolunda bazı gayrı resmi açıklamalar da vardır.

Adı geçen kuruluş kanununun İktisadi planlama dairesinin görevini belirten maddesinde genel planlar yanında bölge plan ve programlarından bahis edilmektedir. Buradaki bölge plan ve programı deyiminden fiziki anlamdaki bölge planlaması kastedildiğini sanmıyoruz. Kanunun ifadesinden — makroekonomik planın tıpkı sektörlere ayrılması gibi — bölgeler itibarıyla de bir tahsis yapılacağı anlamı çıkmaktadır.

¹⁸ Şehirde Aranan vasıflar Hakkında İngiliz Kraliyet Komisyonu Raporu, (Çeviren: Fehmi Yavuz), Ankara: 1960, s: 24

Elbette ki fiziki planlama bakımından ulaştırma veya mesken için milli bütçeden ne kadar harcanacağını bilmesi kadar bunların yurdun hangi taraflarına tahsis edileceği hususu da önemlidir. Çünkü ekonomik büyümenin nerelerde teşvik olunacağını önceden belirtilmiş olması, ekonomik planlamanın bölgelerdeki fiziki gelişmeye muhtemel tesirlerinin şehir ve bölge planlanışında nazara alınabilmesi imkânını yaratacak.

Bu sebeple, İmar ve İskân Bakanlığının bölge ve şehir planlaması faaliyetiyle Devlet Planlama Teşkilatının sosyo — ekonomik planları arasında bir ahenk sağlanması şarttır.

Yetiyle Devlet Planlama Teşkilatının sosyo — ekonomik planları arasında bir ahenk sağlanması şarttır.

Devlet Planlama Dairesi kurulduktan sonra da İmar ve İskân Bakanlığı, bölge etütlerini yaptırmağa veya yapmağa, nüfus, fiziki çevrenin özellikleri gibi fiziki planlama için gerekli verilerin tespiti faaliyetini organize etmeğe devam edecektir. Ancak, milli eğitim, tarım su ve elektrik enerjisi, endüstrinin kuruluş yeri gibi konular ilgili bakanlık veya kurumlar tarafından incelenmeye devam olunacağına göre İmar ve İskân Bakanlığı bu makamlarla işbirliği yaparak bölge etütlerini tamamlamak zorunda olacaktır.

Planların çizimine gelince, şehir planlarının İmar ve İskân Bakanlığının yardım ve murakabesi altında belediyelerce, bölge planlarının Bakanlığın Bölge Planlama Dairesince yapılmasına devam olunacaktır. Bilhassa bölge planları yapılırken, Devlet Planlama Teşkilatınca hazırlanacak Makro - Ekonomik plan ile yatırımların bölgelere dağılışı esaslarının göz önünde bulundurulması gerekir.

Kesinleşmeden önce bölge planlarının bir kere de Devlet Planlama Dairesi tarafından gözden geçirilmesi düşünülebilirse de bu usul, adı geçen teşkilatın işini büyük ölçüde arttırabilir. Zaten milli ekonomik planı esas almaksızın bir bölge planının başarısızlığa düşeceğini bildikleri için bölge plancılarının bu hususa gereken dikkati önemi vereceklerdir. Makro - Ekonomik plan bölgelere uygulanırken, planlama teşkilatının bölge plancılarının görüş ve isteklerinin göz önünde bulundurulmasında fayda vardır.

Milli, ekonomik ve sosyal planlarla bölge planları arasında ahengin sağlanabilmesi için iki teşkilat arasında özel ve resmi şekilde daha sıkı bir işbirliği kurulması gerekmektedir. Ancak bu takdirde, şehir ve bilhassa bölge planlaması çalışmaları, nüfusun, ekonomik faaliyetlerin ve kamu hizmetlerinin memleketin kaynak ve imkânlarına en uygun şekil

de bütün yurda ve bölgelere dengeli olarak dağılması, dolay isiyle daha arzu edilir bir yöne sevk edilmesine yardım edecek, aynı şekilde şehir ve bölge planlamasında da milli ekonomik, sosyal ve stratejik hedeflerin ön plana alınması mümkün olabilecektir.

Mimarlar Odasınca tertip edilen bu toplantı, yukarıdaki bu görüşleri açıklamamız için iyi bir fırsat olduğunu burada ayrıca belirtmek isteriz. Ümit ediyoruz ki, oda, yapılan konuşma ve tartışmaların tutanağını yayınlarak şehircilik konusuyla ilgilenenlere bu konuda daha geniş bir etüt ve tartışma imkânı hazırlayabilsin ve daha derin araştırmalara yol açsın.

MESKEN DAVASI

Yazan: Mehmet TARCAN

I — GİRİŞ

Mesken davası, insanoğlunu tarihin her çağında yakinen ilgilendiren meselelerden biridir. Tarihte, mesken şekilleri çok çeşitlidir. İptidai meskenlerin yeryüzüne yayılışı, biri birine tesirleri, bölgesel özellikleri ve yapı şekilleri gibi bu alanda henüz çözülmemiş programlar mevcuttur ⁽¹⁾.

Halen mesken şekilleri; büyüklük, yapı yerinin tespiti, kullanılan yapı malzemesinin cinsi gibi yönlerden çok mütenevvidir. Halen her memlekette, nispeti değişik olmakla beraber, bir mesken derdi ve mesken sefaleti mevcuttur. Bunun manası, mesken kıtlığı bulunması ve mevcut meskenlerin çok kötü şartları haiz olması demektir. Şunu belirtmek gerekir ki, dünyanın hiç bir yerinde mesken davasının kesin ve tamamıyla tatmin edici şekilde çözülmesi başılamamıştır. Bu meselenin halli, bütün insanlığın sağlık, huzur ve saadetini ilgilendirir. Şu anda başının üzerinde çatısı olmayan milyonlarca insan sağlık şartlarını haiz bulunmayan ve insana layık olmayan izbelerde yaşamaktadır. İnsan sıfatını taşıyan her canlı, aynı saadet ve refah hakkına sahip olacağından insanların asgari mesken ihtiyacının farklı olmadığı yetkili uzmanlarca ileri sürülmektedir. Her insanın, her ailenin asgari ihtiyaçlarını tatmin eden bir meskene ihtiyacı vardır.

Nüfusun devamlı artması sonucu evlenme ve yeni yuva kurma çağındaki kişilerin artması, köylülerin endüstri ve ticaret merkezlerine göç etmeleri, halkın iyi bir evin faydalarını öğrenmesi ve imkân elverince böyle bir ev edinmeye teşebbüs etmesi, genel hayat ve refah seviyesinin yükselmesi mesken ihtiyacını arttıran başlıca faktörlerdir ⁽²⁾.

19. Yüzyılda mesken davası, bir kamu meselesi sayılmamıştır, 20. Yüzyılın ilk yarısında çıkan iki cihan savaşı mesken meselesini birinci

¹ Prof. Dr. A. E. EĞLİ

(Şehirciliğin ve memleket planlamasının esasları) sahife: 29.

² Hikmet Kümbetlioğlu (Tercüme)

(Şehir ve köylerde mesken) Sahife: 6

derece önemli bir dava haline getirmiştir. Batı memleketlerinde endüstride gelişme, geniş ölçüde nüfus artmasına, nüfus hareketlerine ve şehirleşmeye sebep olmuştur. Bu devirde, şehirlerde kötü mesken şartları içinde yaşayanların sayısı çok artmıştır. Birinci Cihan Savaşından önce, kamu makamları sefalet mahalleleri ile ancak şehirlerin diğer mm takalarını korumak yönünden ilgilenmişlerdir. Bilhassa İkinci Dünya Savaşından sonra, Batı memleketlerinde merkezi ve mahalli İdareler mesken ihtiyacı ile daha yakından meşgul olmuşlardır.

İkinci Dünya Savaşının uzun sürmüş olması, fazla tahribat, inşaatın duraklaması, memleketler ve bölgeler arası büyük nüfus hareketleri, para değerlerinde görülen sarsıntı ve astronomik düşüşler ve kira kontrolü gibi meseleler mesken davasının önem ve ciddiyetini çok arttırmıştır ⁽³⁾.

n — UCUZ KONUT

Bir ev, dört şartı haiz olduğu zaman (ucuz konut) niteliğini taşır.

1 — Az gelirli kişilere ayrılmış olması:

Az gelirli kişiler değişimi ile meslekleri ne olursa olsun mali durumları orta halli olan kişiyi anlamak gerekir. Bu kategoriye işçiler, sanatkârlar, az maaş ve ücretli kamu idareleri personeli girebilir. Ucuz konutlardan kimlerin faydalanacağını bu işle görevli kurum veya daireler memleket realitelerini göz önünde tutarak belli ederler.

2 — Evin sağlık şartlarını haiz olması:

Evin kamu sağlığını ilgilendiren mevzuat hükümlerinden başka içinde oturanların özel durumlarına uyan sağlık şartlarını da haiz olması icap etmektedir. Bu evlerin ayrıca sağlam ve uzun müddet dayanacak nitelikte olmaları da gerekmektedir.

3 — Maliyet bedelinin belli haddi aşmaması:

Tek evler veya tonlu ucuz, konutların tespit edilen standartlar içinde önceden tespit edilen maliyet bedelini aşmaması ucuz konut yapımının ilk şartıdır. Çeşitli sebep ve maksatlara uyarak bu evlerin yapımında lüks malzeme kullanılmasından veya lüzumsuz konfordan kaçınılmalıdır.

4 — Bu evlerin kiralarının imkân nispetinde düşük olması:

Ucuz evlerde oturanların mali durumları düşünülerek kiraları imkân nispetinde düşük olmalıdır. Kirayı tespititte çeşitli kıstaslar kullanılabilir

³ Prof. Fehmi Yavuz.

(Şehirciliğimiz hakkında mukayeseli raporlar1) Sahife: 52

Genel olarak, maliyet bedellerinin belli bir miktarı yıllık kiranın teshilinde esas alınmaktadır. Bu nispet, her memleketin ekonomik ve sosyal gelişme şartlarına göre değişmektedir. Toplu meskenlerde, aylık kiranın tespitinde içinde oturanların gelirleri esas alınırken, ailelerin çocuk miktarları da tespit edilmektedir. Toplu ucuz konutların belli bir miktarı veya blokları belli şartları haiz olan kişi veya sınıflara tahsis edildiğinden kiralalarının tespitinde bazı özellikler bulunmaktadır. Kiranın tespitinde, ancak konut olarak kullanılan yapının bulunduğu mahal ve benzeri binaların durumları nazarı itibara alınır⁽⁴⁾.

«Ucuz Konut; sağlam, konforlu fakat lüks olmayan ve ihtiyaçları asgari sahaya sığdıran bir mesken tipidir. Senelik geliri, ucuz konut sahibi olmaya kifayet etmeyenler ucuz meskenlerden istifade edebilir»⁽⁵⁾.

Batı devletlerinde; ucuz mesken yapma amacım güden kamu kurum veya teşekküllerine Devlet bütçesine konulan ödenekten mahiyet esas alınmak suretiyle muayyen nispette yardım yapılması, devletin bunlara az faizli ve bol ikraz attı bulunması (% 1-3 faizli ve yapı maliyetinin % 80-90 nispetinde), bunların dışardan yapacağı istikrazın faizlerinin tamamı veya bir kısmının devlet tarafından ödenmesi, ikraz ve istikraz ödeme sürelerinin oldukça uzun vadeli olması (40-50 yıl), taksit miktarlarının tespit edilen kiralara uygun şekilde ayarlanması, devletin bu teşekkülle re yeter gelir veya sermaye sağlaması, istikraz amortismanı veya faizlerinin zamanında ödenmesini garanti etmesi, bunların çıkaracağı tahvillerin faizlerini teminat altına alması, çeşitli ve uzun süreli vergi muafiyetleri (15 ila 20 yıl) gümrük ve topu, resim ve harçlarından muafiyetler tanınması ucuz konut yapımı ve arazi tahsisinde imar ve ilgili kanunlardı kolaylaştığı ve teşvik edici hükümler konması gibi çeşitli imkân ve kolaylıklar gösterilmektedir⁽⁶⁾.

Bu gün İngiltere’de küçük tip evler, diğer memleketlerden nispeten ucuza mal edilmektedir. Evlerin pek çoğu özel şirketler veya emlak acenteleri, bir kısmı da şahıslar tarafından yaptırılıp satışa çıkarılmaktadır İngiltere’de muayyen hazır eşya pazarının yanında adeta bir de «Hız r Ev Endüstrisi» vardır. Satış ekseriya ipotek usulü ile yapılmaktadır 4 5 6

⁴ Piyyerre Halde Çeviren: Dr. Halim Alyot
(Mesken meselesi ve komünlerin rolü) Sahife: 15

⁵ Yüksek Mimar Seyfi Aşuroğlu (Mesken davası ve ucuz mesken konusu).
14/Haziran/1961 günlü Yeniğim gazetesindeki Makale.

⁶ Piyyerre Harde — Halim Alyot a.g. eser: Sayfa: 18-33

Satın alan cüz'i bir para yatırdıktan sonra geri kalanı taksit halinde krediyi açan Bankaya faizi ile birlikte ödemektedir (7).

m — MESKEN POLİTİKASI:

Rasyonel bir mesken politikasının unsurlarını aşağıdaki sıraya göre incelemek gerekir.

1 — Mesken ihtiyacının tespiti:

Bir yerde nüfusun mesken ihtiyacını tespit etmek, ihtiyaç duyulan meskenlerin sayısını ve tipini belli etme anlamını ifade eder.

Mesken insanların yaşaması için yapılır. Mesken ihtiyacı, nüfusu teşkil eden insanların sayısına, yaşına, cinsine, evlilik durumuna ve sosyal statüsüne göre değişir. Yaşlı, emekli, yeni evli, yakında çocuğu olacak veya çok çocuklu ailelerin ihtiyaçları farklıdır. Başka bir deyimle, bir bir meskenin planı düzenlenirken barınma, çalışma ve uyuma yönlerinin yanında meskende ileride kimlerin oturacağı da göz önünde tutulmalıdır. Gelecekteki nüfusu hesaba katmayan bir planlamanın değeri yoktur.

Meskenin bir fonksiyonu dış dünyanın tehlikelerine karşı himaye ve emniyet, aynı zamanda beden istirahatini temin eden barınma; diğeri ise mesken bakımından aynı anlamı ifade eden farklılaşmadır. Barınma ihtiyacı geçmişte çok hâkim rol oynamıştır. Ruhi bir huzur ifade eden mahremiyet ise insan ihtiyacının en önemli bir unsurudur.

Mesken, can emniyeti gibi daha iptidai bir duyguyu tatmin ettikten sonra bu hizmeti görür.

Emniyet ne kadar az olursa emniyet ihtiyacı o nispette artar ve diğer bütün istemler bu ana ihtiyaca bağlı hale gelir. Mahremiyete olan ihtiyaç arttıkça nüfusun daha küçük birimler halinde farklılaşması vetiresi hızlanır (8).

Konut dengesi, muayyen bir zamanda, belli bir nüfusun konut yeterliği durumunun rakamlarla ifade edilmesidir. Bir takım yanlış anlamlar, aktif kabartmak, pasifi olduğundan az göstermek suretiyle gerçek den

⁷ Ülker Giritli oğlu

«İngiltere'de ucuz ev nasıl inşa edilir

17/Kasım/İS60 günlü Dünya Gazetesindeki Makalesi.

⁸ Aleksandre Block — Çeviren Dr. Ruşen Y. Keleş

«Mesken ihtiyacının tahmini» Sayfa: 16

geyi bozma eğilimine yol açar. Konut dengesinin aktifim hesap ederken ikamete elverişli olmayan evler genel olarak hesaba katılmaz. Buna mukabil boş olarak tespit edilen konutlar rakamlara eklenir.

Mesken davasının tek formülü her hane halkına müstakil bir konut ilkesine dayanır. Batı medeniyeti tarafından kabul edilmiş bulunan mesken siyasetinin ana ilkesi budur. Konutların bu uygunluğuna, (mesken - nüfus dengesi) adı verilmektedir.

Nüfusun yaş terkinindeki değişmeler hane halkı nevelerinin farklılaşma vetiresini çabuklaştırma temayülündedir.

Nüfusun konut ihtiyacını iki yönlü bir farklılaşma vetiresi belli eder.

a — Aile ocağı etrafında toplanan hane halkı nevelerinin farklılaşması meskenlerin sayısını belli eder.

b — Hane halkı içindeki fertlerin farklılaşması ihtiyaç duyulan mesken tipine (Oda sayısına) tesir eder.

Birincisi esas itibariyle mutfak durumundaki değişikliklerle, İkincisi ise yatak odası durumu ile ilgilidir. Bozulan mesken dengesi iki şekilde düzeltilir.

a — Hane halkı sayısı ile mesken yapısı arasındaki denklik,

b — Hane halkı tipleri ile mesken tipleri arasındaki denklik,

Birincisi basit bir mesken darlığı doğurur. İkincisi hane halkı ihtiyacına demokratik yönden uygun olmayan meskenler problemini ortaya çıkarır. Böylece (gizli konut darlığı) husule gelir.

Mesken ihtiyacı dinamiktir. Bu ihtiyaç tespit edildikten sonra karşılamının uzun vadeli bir plana bağlanması şarttır.

Genel konut ihtiyacının tespit ve tahmininde nüfus istatistiklerinden çok faydalanılır. Nüfusun artması, aile sayısı, aile büyüklüğü, evlenme, boşanma, nüfus hareketleri, şehirlere akınla ilgili istatistikler bu bakımdan çok değerlidir. Öte yandan, mevcut meskenlerin sayısı, niteliği, bir meskene, bir odaya isabet eden nüfus, meskenlerin durumları, yıkılma, sel, yangın, deprem, kullanma şekillerinin değişmesi gibi çeşitli sebeplerle mesken olmaktan çıkan yerlerin ve yeniden yapılan konutların miktarını belli eden muntazam ve doğru istatistik bilgilere ihtiyaç vardır.

Mesken iki türlü eskimeye tabidir.

1 — Madde eskime:

Bir meskenin duvar, tavan, taban, çatı v.s. gibi maddi kısımlarında ki eskimeyi ifade eder.

Madde 2 — Sosyal eskime:

Zamana, mekâna, ailelerin gelir seviyelerine, konfor, ihtiyaç, duyuş ve düşüncülere göre eskime demektir. Her hangi bir memlekette konfordan mahrum olduğu için yıkılması ve yenilenmesi arzu edilen işçi konutları belki diğer bir memlekette orta sınıfların dahi severek oturacağı yerler seviyesindedir. Bu seviye farkını iki memleket veya iki şehir yahut bir şehrin muhtelif semtleri arasında bulmak da mümkündür.

Tarımın makineleşmesi, yeni sanayiın kurulması, köylü ve şehirli nüfus arasındaki nispetin şehirli lehine bozulması, iş hayatına atılan kadın miktarının artması, ailenin küçülmesi veya parçalanması ve diğer ekonomik, sosyal ve kültürel sebepler her gün konut ihtiyacını arttırmakta ve mesken dengesini bozmaktadır.

Batı memleketlerinde mesken yapımı her yıl artmaktadır. Bilhassa az aylık veya ücretli kişilerin uygun meskene kavuşmaları için devletin çeşitli yardımları bundan müessir olmaktadır. Fransa'da yılda ortalama 320 - 350 bin mesken yapılmaktadır. Batı Almanya'da her yıl yeniden yapılan mesken miktarı 550 bini, Hollanda'da ICO bini aşmaktadır. On beş yılda Batı Almanya'da 6 milyon, İngiltere'de 3 Milyon 700 bin, Fransa'da 2 milyon 290 bin ve Hollanda'da 850 bin mesken yapılmıştır. Fransa bir veya iki yıl sonra yılda 400 bin mesken yapabilmek için lüzumlu bütün tedbirleri almış bulunmaktadır (9).

Fransa İnşaat Bakanlığı dört yıllık planın son yılı olan 1985 de 350 bin konut yapılacağını halka müjdelemiş ise de, Fransa'da yılda yapılan mesken miktarının takriben % 35 ini ikmal eden (Ucuz kiralık konutlar teşkilatı — HLM) yılda 400 bin daire hesabı ile konut yapımı faaliyetinin hızla yönelttilmesini teklif etmektedir. Yetkililer Fransa'nın çeşitli ihtiyaçlarını düşünerek bu miktarın yılda 500 bin'e çıkarılmasını Israrla istemektedirler (10).

Bu gibi objektif istemler üzerine, Fransa 1985 yılından itibaren her gün bin ev itibariyle yılda 370 bin konut yapılmasını planlamıştır.

9 21/Şubat/1961 günlü LE MONDE Gazetesi Sayfa: 14

10 23/Nisan/1961 » » » » Sayfa: 7

Fransa İnşaat Bakanı LİLLE şehrinde verdiği söylevde, Fransızların dörtte birinin yeni yapılan konutlarda yerleşeceğini, yeni kanunun yılda ortalama 120 bin ucuz kiralık konutu finanse edeceğini belirtmiştir. Bu miktarın yanında bazı kalitatif tedbirler de alınmıştır. HLM normlarının basitleştirilmesi, asgari tesisatın düzenlenmesi, gayrimenkulü iyi kullanan kiracı ve mal sahibine prim verilmesi bu arada sayılabilir. Bakan bir inşaat üniversitesi (Université de la construction) tesis edileceğini, bu Üniversitenin görevini konut davasının doktrinini hazırlamak ve bu konuda yurt çapında oryantasyonlar sağlamak olduğunu da açıklamıştır ⁽¹¹⁾.

2 — YAPI MALZEMESİ:

Ana yapı malzemesi olan kum, taş, tuğla, çimento, kireç ve kerestenin mahallinde veya yakın merkezlerden sağlanması mümkün olmalıdır. Yapı malzemesi sanayiinde rasyonalizasyon ve standardizasyon gibi maliyeti düşüren, kullanmayı kolaylaştıran ve bu suretle ucuz konut yapımını sağlayan faktörlere titizlikle riayet edilmesi ve malzeme fiyatlarında kesin şekilde istikrar sağlanması şarttır. İthal edilen yapı malzemesinin fiyatının aynı kalmasına hükümet yardımcı olmalıdır. Himayeli gümrük rejimleri, nakil masraflarının hiç olmazsa değişmezliği, sorumlu teşkilatın yapı malzemesi fiyatlarını denetlemesi, fiyatların inmesi veya aynı kalmasını sağlar. İnşaatın mevsimlik veya periyodik dalgalanması sonucu yapı malzemesi imal edenler muayyen bir zaman zarfında faaliyetlerini buna hemen uyduramayacağından fiyatların inmesine yardım ederse de bunun aksi de varit olabilir. En ucuz malzeme inşaat mahallinde imal edilen malzemedir.

Sayın Profesör EGLİ adı geçen eserinde «kerpiç inşaat Anadolu'da iyi vasıflar taşımaktadır. Bilhassa sıcağa ve soğuğa karşı tecrit edici oluşu, çabuk ve kolay yapılışı, ucuz oluşu sebebiyle kusursuz inşa edildiği takdirde ve suya maruz kalmadığı müddetçe çok iyi bir inşaat malzemesidir ⁽¹²⁾.» demek ve bu malzeme üzerinde gerekli teknik incelemelerin yapılmasını ve elde edilecek sonuçlardan faydalanılmasını tavsiye etmektedir. Köylerde mesken probleminin süratle halli gerektiğine göre bu tavsiye üzerinde icap eden etütlerin yapılmasında fayda vardır.

Kendi emeği ile şahsına mahsus ev yapma iradesinin değerlendirilmesi mevzuunda Finlandiya'dan iyi örnekler alınabilir. Bu memlekette

¹¹ 20/Haziran/1961 » » » Sayfa: 14

¹² Prof. A.E. EGLİ a.g. eser: Sayfa: 50

binlerce ev her yıl sahipleri tarafından inşa edilmektedir. Bunu sağlayan standardizasyon meselesinin halli olmuştur. Standardizasyon Enstitüsü bütün yapı standartlarını koordine eden bir merkez olmuştur. Muhtelif imalat normalize edilmiş ve bu normlardan Mimarlar Birliğine zamanında gerekli bilgi verilmiştir. Kendi evlerini yapmak isteyen kişiler, belli normlara göre hazırlanmış planları esas alarak, bu normlara göre imal edilmiş yapı malzemesi kullanarak sağlam ve konforlu konutlar inşa edebilme zevkini tatmışlardır ⁽¹³⁾.

3 — İŞÇİ ÜCRETİ:

Yapı işçisi ücreti ile ücretler genel seviyesi arasında sıkı bağlık vardır. Yapı işçisinin ücretinin arızı şekilde ve hissedilir derecede düşmesi ihtimali azdır. Batı memleketlerinde yapı sanayiinin kuvvetli amele sendikaları vardır. İşçi Sendikaları yapı yevmiyelerini veya götürü işten elde edilen kazançları nispeten yüksek bir hadde tutmaya muvaffak olmuştur. Bununla beraber bu memleketlerde dahi mevsimlik veya tesadüfi değişiklikler yüzünden yapı işçilerinin ücretlerinde farklar görülmektedir. Yapı Usta ve işçisini iyi yetiştirerek iş randımanını arttırmak meselesi üzerinde önemle durulacak bir konudur. Yapı Usta Okullarının arttırılması ve bilhassa Seyyar Kurs öğretmenlerinin uygun mevsimlerde ve tam bir ekip halinde halka basit ve kullanışlı konut yapım usullerini öğretmeleri bazı memleketlerde iyi sonuçlar vermiştir.

4 — Toprak israfı ve arsa spekülasyonu:

Arsa spekülasyonu mahdud bir zümreye kazanç sağlamakla kalmaz, şehircilik faaliyetlerinin önemli bir bölümünü teşkil eden mesken politikasını da baltalar, yeni kurulan veya süratle gelişen şehirlerde arsa spekülasyonu ile mücadele konusunda lüzumlu ve radikal tedbirler zamanında alınmalıdır. Arsa fiyatların yükselmesini önleyecek kanuni tedbirler alınırken, boş arsaların muayyen süre içinde inşa mecburiyetine tabi tutulması mesken davasının halline büyük ölçüde yardım edeceği gibi belediye hizmetlerinin lüzumsuz ve keyfi yayılmasını önlemek suretiyle belediyelerin mali durumlarını da kuvvetlendirecektir.

Fransa Milli Meclisine sunulan arsa spekülasyonunu önleme kanunu tasarısı önemli esasları kapsamaktadır. Fransa'da son on yılda arsa fi-

¹³ Mimar Necibe Çakıroğlu
«Standardizasyon Enstitüsü»
24/Haziran/1961 günlü Dünya gazetesindeki makalesi.

atlarının, bilhassa büyük şehirlerde, umulmadık şekilde artması bu kanunun hazırlanmasında amil olmuştur. Büyük şehirlerde görülen ekonomik kalkınma ve şehirlerin büyümesi hareketi arsaların miktarlarının azalmasına ve fiyatlarının artmasına sebep olmaktadır.

Mahalli idarelerin arsa spekülasyonu ile mücadelesinin müessir olabilmesi için şu tedbirlere başvurulduğu görülmüştür.

1 — Zaruri arsa ihtiyatını elde bulundurmak için Mahalli İdarelere arsa satın alma yetkisi verilmiştir.

2 — Satın alınan arsaların fiyat artışlarını frenlemek için yeni çareler aranmıştır. Hazırlanan yeni kanun tasarısı inşaat yapılan arsanın işgal kesafetini tehdit etmektedir.

3 — Çeşitli kamu hizmetlerinden faydalanan arsa sahiplerinden arsa fiyatını artması sonucu meydana gelen fazla değerin, adil esaslar dâhilinde, bir kısmının Mahalli İdarelerce alınması tasarıda yer almıştır.

Fransa inşaat Bakanı SUDREAU; Mahalli İdarelerin inşaat yapmayan arsalar hakkında iki yıl içinde şufa hakkını kullanabileceğini ve bu bölgelerde arsa fiyatlarının daha önce dondurulabileceğini belirtmiştir. Hükümetçe tespit edilen bu bölgelerde bir arsa fahiş fiyatla satılmış ise Mahalli İdarelerin, kamulaştırmaya yetkili yargıcın kararı ile bu yeri tespit edilen fiyat üzerinden satın alabileceğini, ayrıca arsasını satmak isteyen malikin satmadan önce alıp almayacağını bildirmesi için mahallin valisine durumu haber vermek mecburiyetinde olduğunu ve valinin iki ay içinde keyfiyeti arsa sahibine bildirmek yetkisini haiz bulunduğunu ve bu kanunun uygulanmasının iyi sonuçlar doğuracağını açıklamıştır ⁽¹⁴⁾.

Bu gibi tedbirlerin bilhassa hızla gelişen şehirlerin banliyölerinde zamanında ve süratle uygulanması şehrin ve belediye hizmetlerinin hayati varlığıyla ilgili bulunmaktadır. Bizde olduğu gibi bazı şehirleri gittikçe büyüyen memleketlerde nüfus artımı ve konut dengesini devamlı denetleyecek tedbirler önceden planlanmaktadır.

Stockholm şehrinin 1850 yılında nüfusu 100.000 civarında idi. Bele diye şehrin gelecekteki gelişmesini ve nüfus artımını düşünerek o tarihten beri şehrin etrafında bulunan boş araziye ve arsaları sistemli şekilde satın alma politikasını hassasiyetle yürütmüştür. Bu suretle şehrin civan planlanabilmiş ve imar faaliyeti kontrol altına alınmıştır. Ancak bu sayededir ki 1960 yılında 800.000 e yükselen şehrin nüfusuna en sıhhi ve müsait şartlarla mesken temini kabil olmuş ve şehrin çevresinde bir se-

¹⁴ 18/Haziran/1961 günlü LE MONDE Gazetesi Sayfa: 7

falet çemberinin teşekkülü vaktinde önlenmiştir. Şehrin nüfusunun 1990 yılında 1,5 milyon olacağı tahmin edilerek bu nüfusu barındıracak (SATELİTE — PEYK ŞEHİR) planları şimdiden hazırlanmaya başlanmıştır ⁽¹⁵⁾.

Stockholm şehrinin yayıldığı 18.000 hektarlık sahanın 10.000 hektarı adı geçen belediyenin mülküdür. Aynı şehir ilanen belediye sınırları dışında 9000 hektarlık araziye sahip bulunmaktadır. Bu sayede Stockholm şehri belediyesi örnek ve müessir bir konut politikası takibine muvaffak olabilmektedir.

Bugün İsrail topraklarının % 10 u özel şahıslara ait bulunmakta ve geri kalan % 90 ı Yahudi milli fonu tarafından satın alınan veya başka yollarla kamu mülkiyetine geçmiş toprakları teşkil etmektedir ⁽¹⁶⁾.

Bazı memleketlerde Mahalli İdareler sahip oldukları arazi ve arsaları satma yetkisini haiz değildirler. Bunları ancak uzun süre ile tespit edilecek plan dâhilinde ihtiyaç sahiplerine kiraya verebilirler. Belediyelerin mümkün mertebe arsaya sahip olması ve hatta gelecek yılları düşünerek ihtiyat arsalar elinde bulundurması imar ve şehircilik faaliyetlerinin başarı ile ilerlemesi yönünden zaruri görülmektedir.

5 — MESKEN KREDİSİ:

Batı memleketlerinde mesken kredisi, devlet ve mahalli idarelerin konut politikasının gerçekleşmesinde önemli rol oynamaktadır. İngiltere de 1945 — 1954 yılları arasında yapılan 1.700.000 meskenden 1.270.000 i mahalli idareler tarafından yapılmıştır. Bu memleketlerde güdülen sosyal güvenlik politikası karşısında ferdi inşaat önemini kayıp etmektedir. Konut kredisinin genel ve ferdi ihtiyacı karşılanacak kadar bol, ucuz faizli ve uzun vadeli olması icap eder. İnşaat finansmanı; tasarruf, teşebbüslerin likitleri ve kamu bütçeleri olmak üzere üç kaynaktan sağlanmaktadır.

1 — Tasarruf:

Tasarruftan bir kaç şekilde faydalanılmaktadır.

a — İhtiyari tasarruf: Konut yapmak isteyen kişiler, gelirlerinin bir kısmını bu maksatla bankalarda biriktirirler.

¹⁵ Y. Mimar Ülker Giritlioğlu:

¹⁶ Mayıs/1961 günlü Dünya Gazetesindeki (İsveç'te şehircilik) adlı makalesi.

¹⁶ Prof. Fehmi Yavuz (Şehirciliğimiz hakkında mukayeseli raporlar) sayfa: 51

b — Mecburi tasarruf: Bankalarda biriken ve çok defa uzun vade ile yatırılan mevduatın bir kısmı kanuna dayanarak konut yapımı finansmanında kullanılmaktadır.

c — Özel kanunlarla teşkil edilen fonlardan yapı finansmanında faydalanılmaktadır.

2 — Teşebbüs likitleri:

Teşebbüsler gerek ihtiyari ve gerek mecburi olarak konut yapımı finansmanına katılmaktadırlar. Bu finansman işçilerden kesilen aidat ve teşebbüslerin her yıl karlarından ayırdıkları veya ödenek olarak koydukları paralardan meydana gelmektedir. Bunlar personel ve işçi lojmanlarının yapımında kullanılmaktadır.

3 — Kamu bütçeleri:

Kamu bütçelerine konulan ödenekten yapılan finansmanlar, ödünç verme veya sermaye yardımı şeklinde tecelli eder. Batı memleketlerinde ayrıca bu maksatla kredi veren kamu kurumları vardır. Bunların kuruluş ve sermaye kaynakları memleketlerin bünyelerine göre değişmektedir.

6 — Kira kontrolü:

Kira kontrolü, genel fiyat kontrolü politikasının bir kolunu teşkil eder. Çok defa enflasyonu önlemeye matuf tedbirler arasında yer almaktadır. Konut kıtlığı bulunan memleketlerde hükümetler kiracılar lehine tedbirler almak suretiyle müdahalede bulunmaktadırlar. Ekonomik alandaki diğer kontrolleri bir müddet sonra kaldırmak çok defa mümkün olduğu halde kiralara konan kontrol ve takyitleri kaldırmak o kadar kolay olmamaktadır. Bu sahada alınan tedbirler ekonomik ve sosyal hayatın diğer kollarıyla yakinen ilgili olduğundan müessiriyeti bunların gelişme durumlarına bağlıdır ⁽¹⁷⁾.

Genel inşaat politikasını aileler tarafından ödenebilecek kira miktarları sınırlar. Bu meselenin iki yönü vardır:

a — Kiranın aile bütçesine uydurulması,

b — Aile gelirinin kira ile denkleştirilmesi,

Lüks meskenler ve gecekondu bu konu ile ilgili etütlerin dışında bırakılmaktadır. Bu gibi incelemeler daha çok orta sınıf ve işçi sınıfı ko-

¹⁷ Prof. Cahit Talaş (Avrupa memleketlerinde kira politikası)

nutlarını kapsamaktadır. Devletin bu alanda aşırı müdahalesi çok defa kötü sonuçlar vermektedir. Başka sahalarda daha çok kar sağlayan sermaye sahipleri sermayelerini yapı işlerine yatırmaktan kaçınmakla kalmazlar bu maksatla kurdukları tesis ve teşebbüsleri dağıtmağa dahi tevessül ederler. Bu da konut yapımı için zararlı durumlar hâsıl etmektedir. Çok defa kirayı düşürücü veya dondurucu tedbirler almaktan ise aile gelirlerini artırma şıkkı daha makul görülmektedir. Bu da iki şekilde yapılmaktadır:

a — Ailelere genel bütçeden para yardımı yapılması,

b — Mesken tahsisatı şeklinde ailelere vasıtasız yardımlar sağlayan bir rejim veya yapı yardım sistemi kurulması,

Birincisi ailelere gelirleri ve terkipleri göz önünde tutulmak suretiyle para yardımı şeklinde, İkincisi ise konut yapmak isteyenlere düşük vadeli ve bol kredi sağlanması şeklinde tezahür eder.

Fransa Yüksek İnşaat Şurası son toplantısında eski ve yeni mesken kiralari arasındaki farkın kaldırılmasını, gayrimenkul alım ve satımında ferağ ve intikal masraflarının hafifletilmesini yaşlı kimseler için özel lojmanlar yapılmasını, yapılan bu lojmanların yüzde belli bir kısmının kötürüm ve felçli kimselere tahsili uygun görerek yetkili makamların dikkatine sunmuştur. ⁽¹⁸⁾

IV — ŞEHİRLERE AKININ ÖNLENMESİ:

Toprak ihtiyacı yönünden ziraat ile imar arasında ezeli bir rekabet vardır. İkinci Dünya Savaşından önce bu rekabet piyasa şartlarına bırakılmış ve ziraat topraklarının şehircilik maksatları için kullanılması herhangi bir tahdide tabi tutulmamıştır.

Bu konuda tavsiye olunan tedbirleri şöylece sıralanmak mümkündür

1 — Planlı faaliyetler bütün yurda ve her istihsal koluna şamil olmalıdır.

2 — Sanayi in ve sanayide çalışan nüfusun dağılışı hakkında müstakar ve makul bir milli politika takip edilmelidir.

3 — Yetkili ve tarafsız bir merkezi planlama makamı kurulmalıdır.

¹⁸ LE MONDE gazetesi 26/6/1961 gün sayfa: 14,

4 — Kesif ve kalabalık yerler ıslah edilmeli, bu yerlerdeki sanayi ve sanayide çalışan nüfusun bir kısmı başka yerlere göçürülenleridir. (DECENTRALİS ATİON)

5 — Sanayiın yurdun bütün bölgelerinde denkli bir şekilde gelişmesi ve makul bir tarzda çeşitlendirilmesi teşvik edilmelidir. (DİVERSİFİK ATİON)

6 — Kesif şehirlerin yükünü hafifletmek için bahçeli şehirler, peykiler yapılmalı ve devlet tarafından fabrikalar inşa ve ziraat işletmeleri tesis edilerek kiraya verilmelidir.

7 — Mahalli İdarelerin müstakbel gelişmelerini kapsayacak ihtiyat arsalarla şahin olmasına devlet yardım etmelidir.

8 — Fabrika ve zirai işletme kiralayan sanayi ve ziraat erbabına az faizli veya faizsiz krediler sağlanmalıdır.

9 — Çeşitli kamu hizmet ve faaliyetleri için arazi alınırken tarıma az elverişli elan yerlerden ayrılmalı ve ziraat arazisinin azalması tehlikesi önlenmelidir.

10 — Rasyonel ve genel bir planlama çerçevesi içinde arsa spekülasyonunu önleyici tedbirler alınmalıdır.

11 — Sanayiın kuruluş yeri ve ziraat reformu politikaları tam bir ahenk içinde yürütülmelidir.

12 — Ziraat reformu, başta toprak reformu olmak üzere topluca ele alınmalıdır.

13 — Ziraat reformunda her bölgenin özelliği göz önünde tutulmalı ve artan istihsale paralel olarak yeni ve yakın istihsal merkezleri kurulmalıdır.

14 — Köylerin parçalanması ve dağılması önlenmeli ve imkân nispetinde bölgenin coğrafi, natürel, sosyal ve kültürel durumu düşünülerek, köylerin bir plan dâhilinde bir araya toplanması sağlanmalıdır.

Tarımın makineleşmesi, büyük ölçüde iş gücünü terhis eder. Bunların gideceği şehirleri, çalışacağı sanayii, yapacakları işi bilmek ve bunun politikasını önceden tespit ederek planlı şekilde yürütülmesini sağlamak gerekmektedir. Bu faaliyeti kendi haline bırakmak bizi ekonomik, sosyal, stratejik yönlerden halli güç problemler karşısında bırakır. Tarımın ihmali, tarım işçilerinin yerlerini terk etmeleri gıda maddelerinin temini yönünden başka memleketlere bağımlılık sonucunu doğurur. Belli bölgele

rin muayyen ve mahdud bazı sanayie bağı kılması, bilhassa İktisadi buhran zamanlarında büyük ölçüde işsizliğe sebep olmaktadır.

Bu mahsurları bertaraf etmek için şu çareler tavsiye edilmektedir:

1 — Çeşitli himaye yolları ile tarımsal faaliyetler ihya edilmeli ve cazip hale getirilmelidir.

2 — Sanayi kuruluş yeri kontrol politikasının esasları rasyonel şekilde tespit edilerek sanayide temerküzün ilerlemesine mani olunmalıdır.

3 — Mahdud sanayie bağı olan bölgelerde yeni ve çeşitli sanayi kollarının kuruluşu teşvik edilmelidir.

4 — Büyük temerküz yerlerindeki nüfus ve sanayiın bir kısmının başka yerlere nakli sağlanmalıdır.

5 — Yeni sanayi veya peyk şehirler kurmalı ve buralara kesif şehirlerdeki sanayi ve bununla ilgili işçi nüfusu yerleştirilmelidir.

Tarım alanından terhis edilecek insan gücü iş imkânlarının bulunduğu yerlere doğru akın eder. Bu akın üzerinde iki şekilde müessir olmak kabildir.

a — Akını, alınacak rasyonel ve reel tedbirler ile yurdun şartlarına göre normal hadler içinde tutmak,

b— Akının bir plan dâhilinde belli istikametlere yönelmesini sağlamak.

Köydeki hayat şartlarını düzeltmek, iş imkânlarını artırmak, çeşitli tarım faaliyetini teşvik ederek ziraatı cazip hale getirmek suretiyle köyden şehir göçü muayyen ölçüler dâhilinde önlemek mümkündür. Akının belli istikametlere yönelmesi ise sanayiın kuruluş yerine hâkim olmakla sağlanacaktır. Asıl mesele, makinanın tarla ziraatında kullanılması sonucu açıkta kalan iş gücünün büyük bir kısmına aynı köyde veya yakın yerlerde yeni iş imkânları sağlamaktır. O yerlerde çeşitli ziraat faaliyet ve sanatlarını kurmak, bunları teşvik ve finanse etmek akla ilk gelen tedbirler arasında yer almaktadır. Arıcılık, bahçe ziraatı, kümes hayvanı yetiştirmek gibi.

Mahdud bir kaç büyük şehrin devamlı genişlemesi yerine orta büyüklükteki şehirlerin yurdun her tarafına dağılmasını şehircilik politikamıza temel kabul ettiğimiz takdirde bu dava kısmen halledilmiş olur. Bu takdirde köylerde elde edilen çeşitli zirai ürünler yüzlerce kilometre yol kat etmeden yakın yerlerde sarf edilecektir. Teknik alanda görülen geliş-

meler nüfusun yurt sathına daha uygun ve rasyonel şekilde dağılıp yerleşmesi imkanlarını artırmıştır.

Tespit edilecek bölgeler içinde ziraatla sanayiın ahenkli bir şekilde işbirliği etmesi, sosyal güvenliğin başlıca unsurunu teşkil edecektir. Çeşitli ziraat ve sanayiın kuruluşu ve ahenkle işleyişi türlü iş imkânları sağlayacak ve bu sayede İktisadi buhranlara karşı mukavemet artmış olacaktır. Bu bölgelerdeki şehirlerde önceden alınacak tedbirlerle ucuz fiyatla arsa temin edileceğinden kişilerin müstakil ev sahibi olması kolaylaşacaktır.

V — GECE KONDU MESELESİ

Geniş ve sağlık şartlarını kapsayan evler yaparak yoksul aileleri normal kira karşılığında buralarda oturtmanın meseleyi halle kâfi gelmediği çok defa görülmüştür. Sağlık bakımından kifayetsiz olmakla beraber ucuz evler bulundukça bunlarda oturacaklar daima mevcut olacaktır. Birçok kimseler kültür ve görgü seviyeleri icabı mali durumları kısmen iyi de olsa bu gibi yerlerde oturmayı tercih ederler. Bu izbeler büyük şehirlerde bazen geniş bir alanı kaplar. Kar maksadı ile konut yapan özel teşekkül ve müteşebbisler bu izbe mahalleri satın alarak sermaye yatırmaktan daima kaçınmışlardır. Bu yerlerde parselin yüz ölçümünün kifayetsizliği, parselin geometrik durumu, çevrenin uygunsuz hali, normal gelirin altında kar sağlaması gibi sebepler bunda amil olmaktadır ⁽¹⁹⁾.

Gece kondu, imar mevzuatına tamamen aykırı olarak ve çok defa en basit sağlık ve sağlamlık şartlarından mahrum bir şekilde alel acele yapılan konut taslaklarıdır. Gece kondu, süratli şehirleşmenin ve köyden şehir doğru devamlı ve gittikçe artan akımın ortaya çıkardığı karmaşık bir olaydır. Sanayileşen ve şehir nüfusu gittikçe artan bütün memleketlerde görülmektedir. Bu yerler zamanla toplumun sağlığı, sosyal güveni, mahalli düzeni ve ahlakı bakımından çok tehlikeli bir yuva haline gelmektedir. Sefalet mahallerinden bahseden bir İngiliz yazarı buralara «Allah korkusunun, polisin ve güneş ışığının girmediği yerler.» demiştir. Bizdeki gece kondular batının izbelerinden ayıran mühim farklardan biri, yağmurdan sonra ortaya çıkan mantarlar gibi bilhassa başkalarının mülkü üzerinde hızla çoğalmasındır. İzbelere ilk yapıldıkları zaman belki çağlarının lüks konutları oldukları halde bizim gece kondular yapıldıkları anda dahi en basit sağlık, sağlamlık, kullanış ve konfor şartlarından mahrum olarak doğmaktadır.

¹⁹ Hikmet Kümbetlioğlu a.g. eser: Sayfa: 19.

1 — Üzerinde gece konu yapılan toprakların mülkiyet durumu:

Gece kondular da oturmak zorunda kalanlar, şehirlere iş aramaya gelen, normal bir konutun kirasını verecek kadar gelir sağlayamayan ve bir arsa olarak imar mevzuatına uygun konut yapmağa durumu hiç müsait olmayan kimselerdir. Bu durumda olan vatandaş, toprağın kime ait olduğunu öğrenmek lüzumunu hissetmez. Özel kişilere ait arazide gece konu yapmanın tehlikesi anlaşılması üzerine gece kondular kamu tüzel kişilerinin arazi ve arsaları üzerinde yapılmaya başlanmıştır.

2 — Gece konu müteşebbisleri:

Başlangıçta masum bir barınma ihtiyacından doğan gece konu olduğu zamanla bir kazanç ve rant vasıtası haline getiren bir zümre türemiş tir. Bu zümreye gece kondular toprak sağlamak, inşaat ekipleri kurmak, inşaat malzemesi temin ve bunları gece yarıları gizlice nakletmek, onları resmi makamlar nezdinde koruyucu teşebbüslerde bulunmak gibi çeşitli, faaliyet göstermektedirler. Bir gecede parçalara bölünüp taş yığınları ile sınırını tespit ettikleri geniş araziye han ve kahve gezerek tapulu mülkü gibi adi veya noter senedi ile masum vatandaşlarımıza satarlar.

Arkadan ortak oldukları inşaat ekiplerini haberleri yok gibi göndererek temin ettikleri hurda yapı malzemeleri ile en kısa zamanda gece konusunu kurmasında yardım ederler.

3 — Gece kondular da kiracılık:

Gece kondular da kiracı ev sahibinden daha çoktur. Gece konu bir defa yapılmış yanma müsait her fırsatta odalar eklenmektedir. Bu kısmın hemen yıkılması tehlikesi ilk yapımından daha azdır. Bu kısımlar sahibine oda itibariyle kira getirmekte ve odaların kirası 25 — 40 lira arasında değişmektedir.

1950 yılından önce İstanbul'da 10 bin den az gece konu vardı. 1958 yılında ise İstanbul'da 40 bin gece konu bulunduğu ve bunlarda 280 bin vatandaşın oturduğu Türkiye Büyük Millet Meclisinde devrin sorumlu bakanı tarafından beyan edilmiştir. 1960 yılında ise 80 bin gece konu da 400 bin vatandaş oturduğu bildirilmiştir.

Ankara'da 1950 nüfus sayımına göre gece kondular da oturanların sayısı 10 binden azdır. 1958 de Ankara'da 45.800 gece konu olduğu ve buralarda 225 bin vatandaşın oturduğu yine bir sözlü soruya verilen cevaptan anlaşılmıştır. 1960 yılında bu miktarın 60 bine yükseldiği devrin **Valisi tarafından gazetelere beyan edilmiştir.**

4 — Kamu hizmetleri:

Gece kondular kanunen yıkmak icap ederken buralarda oturan vatandaşların sayısı arttıkça buraları yıkma yerine ıslah etmek, oturanların bazı mahalli ve müşterek ihtiyaçlarını karşılamak yolu tutulmuştur.

Bunlar Politik yönden birer tazyik unsuru haline gelmişler ve her istediklerini kanunen hakları olmadığı halde diğer vatandaşlar aleyhine tercihan yaptırmışlardır. Yol, Kanalizasyon, aydınlatma, temizlik, su, elektrik, cami, dispanser, karakol ve okul konusundaki her isteklerini siyasi tazyik altında yürütebilmişlerdir. «Gece kondular asker kaçakları, hırsız, dolandırıcı, yankesici, dilenci, eroin yapan ve satanlar tarafından kiralandıkları için mahallenin tam bir batakhane manzarası arz ettiği «Şişli gece konduların ihya ve güzelleştirme Derneği Başkanlığından İçişleri Bakanlığına gönderilen mektupla belirtilmektedir⁽²⁰⁾.

5218 ve 6188 sayılı kanunlar da yeter müeyyideler bulunduğu halde bu yerlerde oturanların ağır tazyikleri, politik maksat ve menfaatleri zedelenenler tarafından tatbik ettirilmemiştir. Her genel seçim yaklaştıkça bu kişilerin bir yandan her istekleri aynen yerine getirilirken diğer yandan yeni gece konu mahalleleri bir kaç gün içinde umulmadık şekilde kurulup yayılmıştır.

5 — Gece konu meselesinin hal çaresi:

a — İlgili kanunların bilerek ve görerek çiğnenmesi sonucu meydana gelen gece konu yapımının sırf politik maksatlarla zaman zaman meşrulaştırılması tedbirlerinin alınması bir çoklarının cesaretini arttırmıştır. Bunlara tapu verilmesi ve bu maksatla muazzam ve tantanalı tapu dağıtım merasim ve şenlikleri yapılması ise daha teşvik edici bir tesir yapmıştır. Bu yerler kamu hizmetlerinden mahrum bırakılır ve bilhassa tapu verme yolu terk edilirse gece konduculuk kısmen cazip olmaktan çıkacaktır. Burasını eninde sonunda terk edeceğini bilen kimse köydeki baba yadigarı tarlasını satarak oraya para yatırmaya cesaret edemeyeceği gibi müteşebbisler de bu sinsi faaliyetlerini hafifleteceklerdir.

b — Büyük şehirlerimizdeki süratli nüfus artımının zabıta tedbirleri ile durdurulması güçtür. Nüfus geçim imkânı olan yere doğru akın eder. Bunlar daima tatmin edici iş bulamadıkları halde beklemeyi tercih ettiklerinden geldikleri yerler için de birer kayıp teşkil ederler.

²⁰ Dördüncü İskân ve Şehircilik Haftası Konferansları adlı eserde Prof. Fehmi Yavuz'un «Gecekondu konusu» adlı yazısı, sayfa: 41-64

Bu duruma sayın Prof. Fehmi Yavuz (SOSYAL EROZYON) adını vermektedir. Kıymetli topraklarımızın ormansızlık yüzünden ve sellerin tahribatı ile denizlere doğru akıp gitmesi gibi yurdun birçok köşelerinden gelen kabiliyetli, umutlu, temiz ruhlu birçok gençler de büyük şehir denizlerinin dalgaları arasında kaybolup gitmektedir. Bu halin önlenmesi için memleket ölçüsünde planlı ekonomik çalışmalara ihtiyaç vardır. Gerekli etütler yapıldıktan sonra yurdun rasyonel esaslara uygun şekilde tespit edilecek belli bölgelerinde yeni iş ve istihlal merkezlerinin kurulması büyük şehirlere akının bir kısmının bu merkezlere çevrilmesini mümkün kılacaktır. Bu yeni merkezlerin iş, eğlence, kültür, eğitim, sağlık şartlarını şuurulu ve planlı şekilde kapsamaları gerekir. Bölge plancılığı gerçekleştirilinceye kadar gece konu davası varlığını devam ettirecektir.

c — Milli bir mesken politikası takip etmek zarureti kendisini şiddetle hissettirmektedir. Yabancı uzman raporlarının hepsi gece konduların süratle yıktırılmasını ve buralarda oturanların durumuna uygun sağlık ve konfor şartlarını ihtiva eden konutlar yapılmasını tavsiye etmektedir. Bir senede şu kadar mesken yapmak maksadı halle sağlamaz. Milli gelirin her yıl artırılması ve bu artışın bir plan dâhilinde çeşitli ihtiyaçlara ayrılmasını gerektiren bir ekonomik planlamanın uygulanması ve takip edilecek rasyonel bir mesken politikası sonucu konutların yeni merkezlere göre yurt içinde dağılımı sağlamak bu meselenin hallinin ilk basamağıdır. Bir idarecimiz «Köy evlerinin toprak yığından ibaret oluşu, köylerde yevmiye azlığı, nüfus artışının fazlalığı, arazinin kar getirmez parçalara bölünmesi, köylerin sağlık merkezlerinden uzak oluşu şehirlere göçün sebeplerinden biridir. Bu problemi kısa ömürlü işlerden saymak yanlış bir tutumdur. Gece kondular yıkma netice vermeyecektir. Bütün insanlar birleştirilerek bu dava bir plan dâhilinde ve sosyal adalet çerçevesi içinde halledilmelidir.» şeklinde şahsi görüş ve düşüncelerim belirtmiştir (21).

Gece konu meselesini çözerken «kendi emeği ile şahsına mahsus ev yapmanın iradesi» değerlendirilmelidir. Devlet evini kendi yapmak isteyeneye yardımcı olmalıdır. Hangi tarafı ile ele alınırsa alınsın gece kondular devlet ölçüsünde çözüm bekleyen bir karmaşıklık içindedir (22).

²¹ Niğde Valisi: Niyazi Toker

15/5/1961 günlü Dünya gazetesinde «Gecekodu davası» adlı makalesi.

²² Cavit Orhan Tütengil

4/Mayıs/1961 günlü Dünya gazetesinde «Gecekodu meselesi» adlı makalesi.

VI — BİZDE MESKEN PROBLEMİ:

A — Bu günkü durum:

İmar ve İskan Bakanlığı 9.5.1958 gün ve 7116 sayılı kanunla kurulmuştur. Daha önce mesken meselesi, İmar ve İskan konularında çeşitli Bakanlıklara verilmiş olan hak, görev ve yetkiler bu Bakanlığa devrolunmuştur. Kuruluş kanunun 10 uncu maddesine göre, Mesken Genel Müdürlüğünün görevleri şunlardır:

a — Yurdun mesken durumunu ve ihtiyacını tespit etmek ve bu ihtiyacın giderilmesi için kısa ve uzun vadeli mesken programları yapmak ve bunların uygulanmasını sağlamak,

b — Şehir, kasaba ve köylerde sıhhi, sağlam ve ucuz mesken inşası için gerekli etütleri yapmak ve bunların tatbikatını sağlamak,

c — Islaha muhtaç meslek topluluklarının Islahı ve tasfiye çarelerini araştırmak ve tatbikata geçilmesini sağlamak,

d — Evsiz vatandaşları birer mesken sahibi yapacak veya mutedil kiralarla barınmalarını sağlayacak tedbirleri almak,

e — Toplu mesken inşaat hareketlerini teşvik ve toplu mesken inşaatı yapacak belediyelerle daire ve teşekküller arsanda iş birliği temin, yapı kooperatiflerinin çalışmalarını gayelerine tevcih etmek ve tip statülerini yapmak,

f — Şehir, kasaba ve köylerde gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılacak meskenler için sermayelerinin yarısından fazlası veya tamamı Devlet veya Mahalli İdarelere ait bulunan kredi müesseseleri tarafından verilen Mesken Kredilerinin ve yapılan çeşitli yardımların tahsis şartlarını tayin, tanzim ve uygulanmasını denetleme,

Mesken Genel Müdürlüğü bu görevlerinden başka 7269 sayılı umumi hayata müessir afetler kanunun yüklediği işleri de yürütmekle ödevlidir.

Yurdumuzda çeşitli faktörler göz önünde bulundurulmak suretiyle yıllık mesken ihtiyacı 315 bin olarak tahmin edilmektedir ⁽²³⁾.

Köylerde bir yılda normal faaliyetle yapılan mesken adedi hakkında kesin bir bilgi mevcut değildir. Şehirlerde normal faaliyetle yılda muhtelif tip ve nitelikte 50 bin mesken yapıldığı tahmin edilmektedir. Bu duruma göre şehirlerde nüfus artışının doğurduğu mesken açığımız yılda

²³ İmar ve İskân Bakanlığının 15/Haziran/1961 gün ve 1 sayılı bültenin sayfa: 9

50 bindir. Başka deyimle her yıl şehirlerde yeniden teşekkül eden 50 bin aile açıkta kalmakta ve bu hal gece kondu sayısı ile meskenlerdeki odabaşına düşen nüfus miktarını arttırmaktadır. Yurdumuzda ailelerin % 66 sı 3 ve daha fazla odalı meskenlerde oturmaları gerekirken bir ve iki odalı meskenlerde sıkışık durumda ikamet etmektedirler.

Bakanlık Kuruluş kanunun II inci maddesine göre Yapı Malzemesi Genel Müdürlüğünün görevleri şunlardır:

a — Memleket yapı malzemesi ihtiyacını cins, vasıf ve miktar bakımından tespit ve ihtiyacın karşılanması çarelerini aramak,

b — Yapı malzemesi cins ve vasıflarına ait tetkik ve tecrübeler yapmak, yerli mamulatin rasyonel istihsal imkânlarını araştırmak, bu maksatla laboratuvarlar kurmak,

Yurdun muhtelif bölgelerinde hali faaliyette bulunan yapı malzemesi sanayiinin inkişaf imkânlarının aranmasını ve yeniden kurulması mümkün olanların tesisinin teşvik edilmesini, yapı malzemesi norm ve standartlarının tespiti ve istihsalin bunlara göre yapılmasını sağlamak,

Genel Müdürlüğün çalışmalarını; Yapı malzemesi ihtiyacının tespiti, ihtiyacın karşılanması, araştırma, standardizasyon, kontrol, eğitim ve diğer İdari işler olmak üzere yedi grupta toplamak mümkündür.

Buna göre yapı malzemesinin standartlarının hazırlanması ve sanayinin kurulması için çalışmalar yapılmaktadır.

II __ ÖNCEKİ DURUM:

1948 yılında çıkarılan 5218 sayılı kanunla Ankara Belediyesine, mesken yapmak isteyenlere belirli şartlar altında yer verme ve gece kondular düzene koyma yetkisi tanınmış, bazı kayıt ve şartlarla bu yetkilerden diğer belediyelerin de faydalanması sağlanmıştır. Yine o yıl içinde yürürlüğe giren 5228 sayılı bina yapımını teşvik kanunu, Belediyelere kamusal araziden faydalanarak meskene muhtaç kimselere ucuz arsa dağıtma yetkisini vermiştir. Her iki kanun umulan amacı sağlamadığından eksiklikleri gidermek ve boşlukları doldurmak gayesi ile 6188 sayılı kanun kabul edilmiştir. Bu kanun ile 5218 ve 5228 sayılı kanunlar kaldırılmıştır. 7367 sayılı kanun ile 6188 sayılı kanuna bazı yeni hükümler eklenmiştir.

6188 sayılı kanun ile hazinenin mülkü olan ve Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan arazi ve arsalarından belediye sınırları içinde veya

belediye sınırları dışında olmakla beraber ilerideki gelişmelere göre belediye sınırları içine alınması, belediye meclislerince kararlaştırılarak imar ve iskân Bakanlığınca onanmış olan yerlerde bulunan hazine malı arazi ve arsalar İmar planı olsun veya olmasın ucuz konut yapımı için belediyelere parasız devredilmiştir. Kanunda ucuz arsalardan faydalanma şekli, konut kooperatiflerinin tercihi, yapı bitirme süresini belirten hükümler mevcuttur. Kanunun yürürlüğe girdiği 29.7.1953 gününden sonra yapılacak gece konduların yıktırılacağı açıklanmıştır. Önce yapılmış olanlara dokunulmayacaktır. 5856 sayılı kanun belediyelerin ihtiyari görevleri arasında sayılan ucuz konutlar yapma işini belediye meclisleri kararı ile mecburi görevler arasına alınmasını mümkün kılmıştır. Bu kanun ile Belediyelerin döner sermaye meydana getirmeleri, kurulmuş ve kurulacak yapı kooperatiflerine katılmaları da sağlanmıştır (24).

C — KONUT KREDİSİ:

Halen yurdu buzda Türkiye Emlak Kredi Bankası, Meskeni olmayan vatandaşlara ucuz konut yapmaları için kredi sağlamak bankaya veya özel kişilere ait arsalar üzerinde bina yapmak ve peşin bedelle satmak veya ipotek karşılığı borçlandırmak, yapı ve yapı malzemesi endüstrisi kurmak, kurulmuş ortaklara katılmak ve ticaretini yapmakla görevlidir. Bu bankanın yurdumuzda ilk defa tatbik ettiği (Yapı tasarrufu sistemi) müspet sonuçlar vermeğe mütemayildir. Bu yenilik meskeni olmayan vatandaşları Bankadan mesken kredisi almalarını sağlamak için para biriktirmeye alıştıran gayeli bir tasarruf yoludur. Bu sistem Almanya, Avusturya ve Anglosakson memleketlerinde geniş uygulama alanı bulunmuştur.

Bu bankanın tatbik ettiği diğer bir yenilik, yurdun muhtelif bölgelerinde inşasına girilen ve toplu bir halde yaptırılan meskenlerden halkın faydalanması için açılmakta olan ve tasarruf mevduatı dâhilinde mütalaa edilen ev hesaplarıdır. Toplu inşaat için planları ilan ve broşürleri dağıtılan ev veya apartman daireleri için tayin edilen peşin bedelin Bankaya yatırılması karşılığında taliplerin adaylıkları kabul edilmekte ve bu şekilde elde olunan kaynaklar toplu yapıların finansmanını sağlamaktadır.

İşçi Meskenleri konusunda İşçi Sigortaları Kurumu ile anlaşarak yurdun muhtelif şehir ve kasabalarında kurulan İşçi Mesken Kooperatiflerine geniş mikyasta ve % 4 gibi ucuz faizli krediler açmıştır.

²⁴ Dündar Egel Belediyeci ilik Sayfa: 64

İller Bankasını karakter itibariyle (İmar Bankaları) zümresine dâhil kamu hizmetleri ifa eden bir müessese olarak tarif etmek mümkündür. Bu banka şehir, kasaba ve köylerimizin imar alanında hızla kalkınmasında görevler almıştır.

D — KONUT KANUNU:

Mesken politikasının günlük acil ihtiyaçlara ve şahsi telakki ve anlayışa göre, gayri müstakar bir durumdan kurtararak belli esaslara bağlanması için ilk yapılacak iş bir (Konut Kanunu) hazırlamaktır. Uzun inceleme ve çalışmalar sonunda bir mesken kanunu tasarısı hazırlanmıştır. Mesken kanunu tasarısı, Konut yapımını bir kamu hizmeti olarak kabul etmiştir. Vatandaşların sıhhi ve sağlam konutlarda maddi imkânlarını zorlamadan mutedil şartlarla oturmasını amaç edinmiştir. Tasarıda kiralık ve mülk olmak üzere iki tip mesken belirtilmiştir. Kamu tüzel kişileri ile kamu kurumlarını kanunda belirtilen şartlarına uygun kiralık ucuz konutlar yaptırmakla ödevlendirmiştir. Ayrıca çeşitli imkân ve muafiyetler tanımıştır. Her yıl nüfusumuzun 750 bin arttığı ve bunu karşılamak için 150 bin yeni meskene ihtiyaç olduğu düşünülürse kanunun sağladığı yardımdan istifade edeceklerde bazı şartlar aramak icap edecektir.

Konut sahibi olmayanlar, aile reisi olanlar, kalabalık aileler ve gelirleri belli bir haddin altında bulunanlar kanunda belirtilen haklardan tercihen faydalanacaklardır. Tasarıda yapı kooperatiflerinin de faydalanmaları belirtilmiş ve bilhassa mesken spekülasyonunu önleyici hükümler konmuştur. Düşünülen maddi yardımları yapabilmek için (Mesken Fonu) tesis edilmekte ve Bankaya bu maksatla tahvil çıkarma yetkisi verilmektedir.

Bu kanun tasarısının en önemli yeniliği artık Belediyeler her ne suretle olursa olsun sahip oldukları arsa ve araziye satamayacaklardır. Bunları 60 ile 99 yıl gibi uzun sürelerle kiraya verebileceklerdir. Mülk meskenlerde, konut sahibinin bizzat oturacağı, kiraya veremeyeceği, satamayacağı; kamu kuruluşlarının yaptırdığı kiralık konutların dahi hiç bir şekilde satılamayacağı, hibe, devir ve bedelsiz tahsis olunamayacağı belirtilmiştir. Kiralık konutların kiralarnın kiracının aylık gelirinin beşte birini geçemeyeceği hükmü konulmuştur. Bütün bunlar cezayı müeyyidelere bağlanmıştır.

Şehirlerdeki yapıların % 80 i mesken olduğu düşünülürse yeni yapılacak ucuz, sıhhi ve güzel meskenler ile şehirlerimizin yüzü değişecek

fenni ve sağlam yapılmaları sonucu tabii afetlerin tahribatından daha az müteessir evlerde oturan sıhhatli ve neşeli iskan toplulukları meydana gelecektir ⁽²⁵⁾.

VIII— SONUÇ:

İmarın gayesi, vatandaşların en iyi bir şekilde yaşamalarını, en müsait şartlar altında çalışmalarını, gerek sosyal ve gerekse kültürel ve fiziki anlamda gelişmelerini sağlamak için gerekli ortam yaratmak ve bu suretle memleketin ihyasını sağlamaktır.

İkinci Cihan Savaşından sonra, her memlekette olduğu gibi memleketimizde de demokratik, ekonomik ve sosyal gelişmeler olmuş ve bu gelişmelerin tabii bir neticesi olarak bu sahalarda rasyonel bir düzenlemeye ihtiyaç hissedilmiştir. İmar mevzuat ve teşkilatı yönünden yapılan hazırlıkların kifayetsizliği ve tatbikattaki geliş güzel çalışmalar ve yetki dışı müdahaleler dolayısıyla çağdaş memleketlerde görülen ve haklı olarak yurdumuz yönünden umulan sonuçlar alınmamıştır.

Anayasanın teminatı altında bulunan mülkiyet hakkına istimlak adı altında yapılan tecavüz ve kanunsuz işlemler bilhassa büyük şehirlerimizde tam bir huzursuzluğa sebep olmuştur.

Nüfuzlu şahıslara mesken vadeden kooperatiflere tercihan kredi verilmesi, halkın güçlükle biriktirdiği tasarrufunun nüfuz tüccarlarının gayri meşru yapı kazançlarına dolambaçlı yollarla vasıta yapılması yüzünden yapı tasarrufu yurdumuzda zamanında ve umulduğu şekilde inkişaf edememiştir. Nüfuzlu şahısların ortak olduğu yapı kooperatifleri ilgili dairelerde tercihli muamele gördüğünden, bir yapı kooperatifinin muvaffak olması için çok defa bu şahıslardan bir veya bir kaçının ortak alınması yoluna gidilmiştir. Bunlardan bir kısmı ödediği sembolik bedel karşılığı ortaklık hakkını kazandığı gibi bir kısmı da hiç para vermediği halde (Şeref ortağı) kabul edilmiş ve bu durum mahremi esrarları tarafından münasip şekilde kendilerine duyurularak ortakların sonsuz hürmetlerinden bahisle adil ve hayırhah müzaheretleri istirham edilmiştir. Bu gibi menfaatperest kişileri bulamayan yapı kooperatifleri yıllarca ortaklarını konuta kavuşturamamıştır. Bunun acı sonucu olarak Batı memleketlerinin zıddına yapı tasarrufu ve daimi yapı kooperatifleri kurma sistemi yurdumuzda yıllarca yerleşip gelişmemiştir.

²⁵ Orhan Alsaç.

imar faaliyeti ile görevli dairelerde işlerin makul sebebe dayanmadan sürüncemede kalması, belli kişilerin beğenmediği projelere çeşitli kulp ve kusurlar bulunması ve bilhassa Ankara ve İstanbul gibi şehirlerde ortanın altında aylık ve ücret alan Devlet personelinin çokluğuna rağmen Batı şehirlerinde olduğunun aksine % 45 meyilli çatı katlarına müsaade edilmemesi konut yapımına para yatırmak isteyenleri devamlı tereddüt ve ümitsizliğe sevk etmiştir. Mimarlarımızın büyük bir kısmının tahsillerini ya Batı memleketlerinde yaptığı veya çeşitli vesilelerle bu yerleri bir kaç kere gördüğü düşünülürse batı zihniyet ve sistemine uygun çatı katı yapımına müsaade edilmemesi imar konusunda halkı düşündüren meselelerden biri olmuştur. Buna rağmen yıllarca bodrum katlarına göz yumulmuş veya kullanma isini kâğıdı verilmiştir. Zamanında büyük şehirlerimizde makul ve realiteye uyan çatı katı yapımına müsaade edilse idi, bu gün bodrumlarda insana layık olmayacak şekilde ömür tüketen binlerce vatandaş sıhhi, kullanışlı, ışıklı ve havadar çatı katlarında belki de çok ucuz kira ile oturma imkânını elde edeceklerdi. Ankara’da her seylap hadisesi sonunda bodrum katlarının boşaltılması düşünülürken Batı tekniğine uygun çatı katı yapma çareleri hala aranmamaktadır.

Son imar talimatnamesinin kabul ettiği (METRUK KALE BURCU) veya (YIKIK MİNARE ŞEREFESİ) ne benzeyen çatı katı yapımının acep değerli mimarlarımız imar teknik ve estetiği yönünden müspet ve makul esaslara dayanarak haklı izahını yapabilirler mi? Metruk kale burcunu andıran bu çatılar komşu evlerin görüş ufkü, hava ve ışık sahasını % 45 meyilli çatıdan daha mı az kısmaktadır veya bunlardan daha mı sıhhi, kullanışlı ve ucuz kiralıdır?

Kaldı ki yeni tip çatı katlarının meyli gerçeğe uygun şekilde ölçülürse se % 45 meylin üstündedir. Hele etrafında yükselen 90 santimetrelik burç duvarları binanın topyekûn estetiğini azaltmaktadır. Bu binaların r/c 90 mm yığma duvar olduğu, memlekette modern tecrit sistem ve tekniğinin pek bilinmediği düşünülürse Ankara evlerinde görülen taşınanlara karşı akıntı ve sızmalar nasıl önlenecektir? Bu çatı katlarının üstü bir kaç yıl sonra zift tavaşı halini almakta ve yazın koku ve leke endişesi ile sahibine huzur içinde oturması çok defa kismet olmamaktadır. Bunlara ilaveten şunu da belirtmek isteriz ki, on metre cephe ve 20 metre derinliği olan bir binaya bu tip çatı katı yapılması halinde (Çünkü her yandan üç metre çekilmektedir), çok gülünç ve hatta imansız yapı şekli meydana çıkmaktadır. Hâlbuki 45 derece meyilli çatı katı yapımına müsaade edilmesi halinde aynı sahaya iki daire sığabilecek durumdadır. Bunu da bir nevi arsa ve maliyet israfı kabul etmek gerekir,

Ben bunu mimarların makul sebebe dayanmayan bir inadı kabul ediyor ve yetkili bakanlığın bu işi en kısa zamanda halledeceğini umuyorum. Batı memleketlerindeki çatı katlarının hatta kendi bünyesi için iki katlı olduğu, buralarda yarının dâhilerini, ilim adamlarını, değerli sanatkârlarını, edebiyatçı ve şairlerini yetiştiren fakir öğrencilerin veya az aylıklı personelin oturduğu düşünülürse mimarların Ankara ve İstanbul Şehirlerini bundan mahrum etmeye hakları olmadığını sanırım. Burada misal olarak yalnız çatı katını kısaca izah etmiş bulunuyoruz. Kat adedi, Blok ve toplu yapılar, cephe haddi, derinlik ve komşu payı mevzuunda da memleket ihtiyacına uygun fikirler ileri sürülebilir.

Konutla ilgili Problemler muhite göre değişir. Bunlar sistemli bir araştırma ve plan meselesidir. Büyük şehirlerde bu problem ile ilgili ekonomik ve sosyal meseleler halledilmeden bol, ucuz ve kullanışlı konut yapmak davayı kökünden halletmez. Tarafsız ve yetkili heyetlerin hazırlayacağı rapor, plan ve programlara göre tespit ve takip edilecek bir (Sanayi Kuruluş Yeri Politikası) şehirlerin anormal şekilde genişlemesini Önleyecek ve nüfusun sosyal ekonomik bakımlardan milli menfaatlerimize en uygun bir şekilde dağılmasına da büyük ölçüde yardım edecektir. Ziraat arazisinin azalmasını ve tarımın gelişmesi için lüzumlu iş kollarının gizli ve efsunkar propaganda sonucu kalabalık şehirlere akının önlenmesi, ancak rasyonel ve koordine bir sanayi, tarım, ticaret, imar ve mesken politikasının takibi ile mümkün olabilecektir.

Sanayi ve ziraat arasında ahenkli ve anlayışlı işbirliği kurulması, şehirli ve köylü nüfus arasında yeni iş ve istihsal merkezleri tesisi suretiyle ahenk ve denklik sağlanması halinde yurdumuzun çeşitli buhran ve olaylarından müteessir olma tehlikesi asgari hadde inecektir. Bunlara ilaveten, yapı malzemesi sanayiini geliştirmek, arsa spekülasyonuna mani olmak, belediyeleri müstakbel gelişmeleri planlanarak arsa ihtiyatına kavuşturmak, makul bir inşa mecburiyeti ve mesken kredisi politikası takip etmek suretiyle mesken siyaseti başarıya ulaşacak ve bu alanda atılacak müspet adımlar sosyal, ekonomik ve kültürel davaların halli için kuvvetli bir temel unsuru olacaktır.

Mahalli idarelere, bu davanın gerçekleşmesi için, yeter miktarda gelir ve para yardımı sağlanmalı, makul ve objektif planlara göre bu meselenin çözülmesi çareleri aranmalıdır. Bilhassa gece konu meselesinde bu işin cazibesini azaltacak acil ve radikal tedbirler alınmaz ise, bizi uzun yıllar uğraştıracak çeşitli meselelerin çözümüne ve yersiz masraflar yapılmasına sebebiyet verilecektir.

T E R C Ü M E L E R

BÜYÜK BİRİTANYA VE ŞİMALİ İRLANDA BİRLEŞİK KRALLIĞINDA MAHALLİ İDARE

D. C. M. Yardley

Tercüme eden:

Yazan St. Edmund Hail

S. A. Korkud

OXFORD

Tetkik Kurulu Müşaviri

İçindekiler: 1 — Önsöz. 2— İngiltere ve gal memleketinde mahalli idareler. 3 — Şimali İrlanda'nın mahalli idareleri. 4 — Mahalli idareler karşısında Birleşik Krallık Parlamentosunun yetkileri. 5 — Mahalli zabıta ve makamlar. 6 — Mahalli idare seçimleri. 7 — Netice.

I — önsöz:

İlkönce, birleşik krallıktaki ile diğer Avrupa memleketlerinde uygulanmakta olan mahalli idare teşkilatı arasında belirli birçok farklar vardır.

En önemli fark aşağıdaki durumda görünür: Avrupalı diğer milletler yazılı anayasalara sahip olup bunlara göre bazı vazifelerin muhtar mahalli idareler tarafından yapılacağı belirtilmiş olduğu halde, bunun aksine Büyük Britanya'nın teşkilatı yazılı hiç bir anayasa vesikasına istinat etmediği gibi ana kaide parlamentonun hâkimiyetidir. Parlamento her hususta kanun çıkarır ve bu sebepten mahalli idareler yetkilerini ancak parlamento tarafından müsaade olunmuş hudut ve şartlar içinde kullanabilirler.

İşte onun için bu raporda mahalli idarelerin tabi olduğu devlet salahiyetlerini zikretmeden geçilemeyecektir.

Büyük Britanya'da, «Mutavassıt mahalli müesseseler» le «Amme müesseseleri» arasında fark gözetmek realiteye uygun düşmeyecektir. Bu müesseselerin her biri birbirine muvazi ve birçok cihetlerden benzer, muvazi şartlar içinde, mutlak hâkimiyeti haiz parlamentonun hâkim otoritesine tabi yetkilere sahiptir.

Britanya'nın geleneklere dayanan anayasanın ilham aldığı esas prensip, yukarıda söylendiği gibi, parlamentonun hâkimiyetidir. Westminster de toplanan Birleşik Krallık parlamentosu bütün memlekete şamil mut-

lak bir teşrii yetkiye sahiptir. Kanunları yapmak ve değiştirmek yetkisi hiç bir otoritenin kontrolüne tabi olamaz. Her ne kadar hâkimlerin istiklali mevcut mevzuatla tanı sağlanmış olmakla beraber mahkemelerin faaliyete devamı ve kuruluş mevzuatı, icabında her zaman ilgasına da karar vermeye yetkili, parlamentonun tasvibine bağlıdır. Tatbikatta daima Avam Kamarasının ekseriyet partisi liderlerinden seçilen Bakanlar da Bakanlıklarının icra işlerinde bin nazariye aynı şekilde parlamentonun tasvibine ve itimadına dayanmağa mecburdurlar. Bununla beraber Birleşik Krallığın istikrarı — iktidardaki parti hangisi olursa olsun — parlamento salahiyetinin en küçük keyfi tezahüratına bile meydan bırakmamaktadır. Bu şartlar içinde adli teşkilat gibi ehemmiyetli bir müessesenin her türlü müdahaleden masun kalacağı kabul olunabilir.

Parlamentonun yüksek salahiyetine ve bazı hallerde parlamento tarafından kendisine tevdi edilmiş veya (yine parlamentonun muvafakatiyle) Kralın nazırı olmak dolayısıyla sahip olduğu bütün yetkileri kullanabilen merkezi hükümetin murakabesine tabi olmakla beraber Birleşik Krallık mahalli idare teşkilatı mahalli hükümet teşkilatından hemen tamamıyla ayrıdır.

Milli Hükümet teşrii kanunlar mucibince veya kralın yetkilerine dayanarak Birleşik Krallığın muhtelif bölgelerinde değişik birçok tarzlarda salahiyetini kullanmağa yetkili ve mecbur olmakla beraber, bu merkezi otoritenin salahiyet hudutları içinde muhtelif mahalli idareler kendilerine ait bölgelerde diledikleri gibi hareket etmek ve icra vazifelerini yerine getirmek yetkisine sahiptirler. Aynı şekilde kendi hukuki yetkileri dairesinde bazı hususları nizamlamağa da salahiyetlidirler. Bu yetki kendilerine parlamento kararı ile veya kralı yetkilere dayanan bir irade ile verilmiştir. Bu Salahiyetin kullanılması tarzı kanunla tanzim edilmiş olup mahalli idare ve makamlar bundan — bilhassa 1933 tarihli kanun — mahalli idarelere müteallik muhtelif kanuni hükümler çıkarmaktadır.

Bu rapor halen mevcut türlü mahalli idare şekillerinin umumi bir manzarası ile onlara tanınmış muhtelif yetkilerin izahını sağlayacaktır.

«İskan ve mahalli idareler Bakanlığının» umumi idaresi altında bulunmakla beraber Bakanlığın üzerlerindeki yetkileri pek de mutlak olmayan başlıca İngiltere ve Gal memleketi mahalli idarelerinden bahsedeceğiz. Şimali İrlanda mahalli idareleri de ayrıca tafsilatıyla zikrine lüzum bulunmayan müşabih şartlara tabidir; mamafih İrlanda parlamentosu hakkında birkaç söz söyleyeceğiz.

İskoçya mahalli idarelerinin bünyesi İngiltere ve Gal memleketindekilerine oldukça benzer; İskoçya nazırının hüküm ve idaresi altındadır,

II —İngiltere ve Gal memleketinde mahalli idareler.

İngiltere ve Gal memleketinde mahalli idareler aralarında müşterek bir vaziyet bulunduğunu gösterecek aşağıdaki bölümde anlatılan şekilde hizmetler ifa ederler:

1) —Londra mahalli idareleri

Londra kontluğu İdari bakımdan City, 28 başkent belediyeleri ile Inner Temple ve Middle Temple'den mürekkeptir. 1939 tarihli mahalli idare kanunu aşağıda anlatılan Londra mahalli idarelerinin yetkilerini tespit eden başlıca kanundur:

a) —Londra kontluğu meclisi.

Londra kontluğu meclisi bir başkan ile birkaç yardımcısı ve meclis üyelerinden mürekkeptir.

Üç sene için seçilen üyeler Başkent'in mebus seçmenleri topluluğunu temsil ederler. Başkan her yıl meclis tarafından seçilir; yardımcıları da meclis tarafından 6 yıllık bir süre için seçilir; yarısı 3 yıl hizmetten sonra yerlerini diğerlerine bırakacak yardımcıları da aynı suretle fakat 6 yıl için yine meclis tarafından seçilirler. Londra kontluğu meclisi Başkent nüfusunun çokluğu nispetinde bütün memleketin en büyük mahalli idaresidir. Kontluğun diğer meclisleriyle birlikte kanalizasyon, umumi sıhhat, şehircilik, köprüler, itfaiye, öğretim, yardım işleri gibi çeşitli sahalarda şümüllü hizmetler yapmaktadır.

b) —Başkent Belediye Meclisleri.

Her belediyenin bir başkanı, yardımcıları ve meclis üyeleri vardır. Bu meclislerin İdari makamları, aydınlatma, şehir temizliği, umumi sıhhat ve sağlık, mezarlık idaresi, umumi banyolar ve belediye kütüphaneleri, mahalli vergi ve resimler tahsil ve tahakkuk daireleri gibi çeşitli sahalarda vazife yaparlar. Mahalli vergi ve resimlerin tahakkuk ve tahsili konusunda belediye meclisleri Londra Kontluğu meclisinin emirlerine uymakla mükelleftirler.

c) —Londra Belediyesi — City.

Uzun bir tarihi devre boyunca meydana gelen bir geleneğe dayanan bu teşekkülün yetkileri zamanla emirnameler ve kanunlarla nizamlamıştır.

Umumi hatlarıyla yetkisi Londra Kontluğu meclisine karşı daha müstakil kalmak üzere, belediye meclislerinin salahiyetlerine benzetilebilir.

d) Inner Temple ve Middle Temple idarecileri.

Daha mahdut bazı mahalli yetkiler, ortaçağda adliye mensuplarının mahallesi olan bu iki heyetin idarecileri tarafından ifa edilir.

2) Londra bölgesi dışındaki mahalli idareler.

a) Vilayet meclisleri.; (County Councils)

1888 tarihli idare kanuniyle kurulan bu meclisler şimdi 1933 tarihli idare kanuniyle yürütülmektedir. İngiltere ve Gal memleketi bütünüyle, coğrafi bölüme uygun bölgelere tamamı ile uymayan, 61 İdari kontluğa ayrılmıştır. Böylece mesela Yorkshire' in üç kazasından her birinin ayrı Vilayet meclisleri vardır. Her meclisin Londra vilayet Meclisi için uygulanan mevzuata göre seçilmiş bir başkanı ile yardımcıları ve meclis üyeleri vardır. Şehircilik, köy planlaması, meskenler, umumi sağlık, öğretim, Ulaştırma Bakanlığına ait yollar dışında kalan yol işleri, Tarım Bakanlığı ile birlikte tarım işleri gibi muhtelif hizmetlere müteallik mevzuat dairesinde meclis salahiyetleri kullanılır. Meclisin meskenler ve umumi sağlık gibi bölümlerde Vilayetin tali makamlarına aynı şekilde nezaret etmesinin de konumuz bakımından belirtilmesi gerekir.

b) Belediye meclisleri. (Borough Councils)

Bu meclisler Kral emirnameleriyle kurulmuş mahalli idarelerin en eski şeklini teşkil ederler. Öteden beri vazifeleri meskenler, umumi sağlık, kontluk meclisinin vazifesi dışında kalan yolların bakımı, beldenin ticareti, vergi ve resimlerin tahakkuk ve tahsiline taalluk eden bütün işlere bakmaktır. Kontluk meclisi bundan başka münasip görürse öğretim konusunda bazı vazifeleri de bunlara bırakabilir.

c) Şehir İlçe meclisleri.

1894 tarihli mahalli idare kanuniyle kurulan bu meclisler halen 1933 ve 1948 tarihli mahalli idare kanunlarıyla yürütülmektedir. Hizmetleri vilayetin belediye olmayan şehir ve kasaba hudutları içine münhasırdır; her meclisin bir başkanı ile meclis üyeleri bulunur. Bu meclislerin yetkileri belediye meclislerinkine benzer.

d) Köy İlçe Meclisleri.

Vilayetin şehir bölgesi dışında kalan yerlerine köy ilçeleri denir; her biri bir meclis tarafından 1894 mahalli idare kanunu hükümlerine göre idare olunur, Üyelerinin seçiminde takip edilen usulde olduğu gibi bu meclisin teşekkülü ve yetkileri Şehir İlçe Meclislerinininkinin aynıdır. Bittabi bunlar ki daha mahdud yetkilidir; çünkü köy ilçelerinde umumi sağlık ve meskenler gibi bazı konular şehir hudutları içindeki bölgede olduğu kadar önemli değildir.

e) Köy ihtiyar Meclisleri ve köy dernekleri.

Köy ilçelerinin köylerinden her birinin bir başkan ile köy mahalli idaresi seçmenlerinden teşekkül eden ve hiç olmazsa yılda bir toplanması gereken bir (assembly) derneği vardır. En az 300 nüfusu bulunan köylerin de köy ihtiyar meclisleri bulunur. 300 den az nüfuslu köyler de isterlerse aynı şekilde köy ihtiyar meclisleri seçebilirler.

Bu heyetin her yıl seçilen bir başkanı ile 3 yıl için seçilmiş ve her yıl üçte biri sırasıyla yerini diğerine bırakacak üyeleri vardır. Her iki heyetin de pek geniş salahiyetlere malik olmamakla beraber köy ihtiyar meclisi, bir köy derneğinin yetkilerinden biraz daha geniş salahiyetlere sahiptir. Her birinin yetkileri çayır, mera ve köy oyun yerleri, su yerleri, köy emlakı, köy yollarının bakımı gibi köy orta mallarının idaresine taalluk eder Köy aynı zamanda hususi kanunlar (Adoptive Acts) mucibince de vazife görür ve köy ihtiyar meclisleri (dernekler değil) köy ilçe meclislerinin ajanı sıfatıyla de hareket edebilir.

f) Vilayet Belediye Meclisleri. (County borough councils)

1888 tarihli Mahalli İdareler Kanunu ile kurulmuş olan bu Meclisler vilayet meclisleri, belediye meclisleri ve şehir ilçe meclislerinininkine benzer yetkilere sahiptir. Onları tesis eden kanun sadece idarenin mahalli organizasyonu maksadıyla vilayetler çapında bir takım büyük Belediyelerin meydana gelmesini intaç etmiştir. Böylece mesela Birmingham ve Manchester Belediyeleri, Warwickshire ve Lancashire İdari kontluğunun bu isimleri taşıyan coğrafi bölgenin geniş bir parçası olmakla beraber, adı geçen bu vilayetlerden tamamıyla ayrı vilayet belediyeleridir. Tatbikatta bu iki vilayet Belediye Meclisinin yetkisi Vilayet Meclislerinininkinden biraz daha geniştir; zira vilayetlerin daha az önemli olan mahalli yetkilerini de kullanır. Her Meclis Vilayetler dışındaki Belediyelerin seçim usulüne ben-

zer tarzda seçilmiş bir Belediye Başkanı (Maire) veya (Lord Maire) ile yardımcılarında ve meclis üyelerinden mürekkeptir.

1933 tarihli mahalli idare Kanunu yukarıda gösterilen bütün mahalli idarelere üyelerinden mürekkep komiteler kurmak yetkisi tanımıştır. Mevzuat bir meclisin komite kurmak mecburiyetinde bulunduğu hizmetleri de ayrıca göstermiştir. Her vilayet meclisi mesela Maliye, Genel Sağlık, Öğretim, Çocukları koruma, Tarım işleri için komiteler teşkil etmeğe mecburdur. Filhakika idarenin mahalli çalışmalarının büyük bir kısmının en önemlileri komitelerin ve sukomitelerin yetkileri içindedir ki bunlar sadece istişare olabileceği gibi kendilerini görevlendiren meclis veya komitenin yetkilerinden bir takımını da üzerine almış görünür. Komitelerle su komitelerin toplantıları Meclisinkinden daha sık yapılır ve meclisler, her hangi bir komiteye veya komite üyesine verilmiş yetkileri her zaman geri almağa mezun olmakla beraber, komitelerinin çalışmasını hemen daima tasvip ederler. Vilayet meclisleri yılda dört defa toplanır, fakat diğer meclisler daha çok toplantı yapar ve komitelerin faaliyetine genel olarak daha az yer verirler.

Meclislerin veya komitelerin toplantılarında basının bulunması yetkisine dair bu son aylarda münakaşalar yapılmıştır. Köy dernekleri dışındaki toplantıların herkese açık olması gerekmez; bununla beraber meclis toplantılarında, köy derneklerinde ve bir kısım komitelerin toplantılarında bulunmağa basın hakkı vardır. İdare politikası üzerinde daha geniş bir münakaşa hürriyetine sahip bulunan komite ve su komite toplantıları basma açık olmadığı takdirde bu yasak Mahalli idare tarafından halkın haberi olmaksızın bir takım gizli işler yapıldığı şüphesini doğurabilir. Meclisin genel toplantılarında meclis üyelerinin, Mahalli İdarenin gerçek davalarını tartışacak yerde, daha ziyade parti politikası nutukları söylemekle yetinmeleri olayı yürürlükteki mevzuata yöneltilen tenkitleri şüphesiz önleyecek nitelikte değildir.

III— Şimali İrlanda'da Mahalli İdareler

Daha yukarıda anlattığımız gibi Şimali İrlanda Mahalli idare makamları ayrı bir inceleme yapmaya ihtiyaç bırakmayacak şekilde Büyük Britanya ve Gal memleketininkilere ana hatları ile benzerler. Bununla beraber — İngiltere, İskoçya ve Gal memleketi derecesinde — Birleşik krallığın bir parçasını teşkil etmekle beraber ayrı mahalli bir Parlamentosu ve bu Parlamenta karşı sorumlu ayrı bir hükümeti bulunan Şimali İrlanda hükümet teşkilatının özel yapısını belirtmek uygun olur. Bin nazariye Birleşik Krallık Parlamentosu Şimali İrlanda'da Büyük Britanya

(İngiltere, Gal memleketi, İskoçya) üzerindeki aynı teşrii yetkiyi haiz olup Şimali İrlanda Parlamentosu Birleşik Krallık Parlamentosunun hükmüne tabi bir parlamentodur; bilfiil Şimali İrlanda Parlamentosu (Milli Savunma, Dış Ticaret ve ecnebi memleketlerle münasebetler, istimlakler, gelir vergisi, Şimali İrlanda yüksek mahkemesi teşkilatı vesaire gibi) bazı müstesna haller dışında «asayiş, intizam ve iyi idare» maksadıyla nizam koymak yetkisine sahiptir. Bu istisna teşkil eden sahalarda Birleşik Krallık Parlamentosu kendi teşrii salahiyetini daima kullanmakla beraber diğer bütün hallerde Mahalli Parlamento tarafından uygun bir şekilde hal olunabilecek meselelerde müdahaleye meydan vermemek geleneğine saygı gösterir. Bu sebeple birçok bakımlardan Mahalli İdari Makamlar ancak şimali İrlanda Parlamentosunun idaresi altında bulunmakla beraber diğer bakımlardan (Mali işler, istimlakler gibi) bu idareler doğrudan doğruya Westminster Parlamentosuna tabidirler.

IV — Mahalli İdareler Karşısında Birleşik Krallık Parlamentosunun Yetkileri:

Birleşik Krallık Mülki taksimatının en küçük cüzü tamının bile Mahalli İdaresinin, milli bir teşekkül olmamakla beraber, az veya çok önemli bir yetkiye sahip olduğu yukarıdaki izahattan anlaşılmaktadır. Mamafih merkezi hükümet (Bazı hallerde Şimali İrlanda için Şimali İrlanda Hükümeti) bu idareler üzerinde bazı kayıt ve şartlarla nezaret yetkilerini kullanır; bu yetki Mahalli idareye parlamento (yahut Şimali İrlanda için Şimali İrlanda Parlamentosu) nun koyduğu kanuni hükümler mucibince verilmiştir. Bahis konusu olan bu yetkiler değişik şekillerde olup muhtelif kanuni hükümlerle ihdas edilmiştir. Ayrıca nasıl ve ne zaman isterse bu kanunları tadil, ilga etmek ve yeniden yapmak parlamentonun elinde olduğundan yukarıda anılan nezaret yetkileri vakit vakit muhtelif şekiller alır. Bu gibi faaliyetlerin fiili bir örneği vilayet meclislerinin tarım konularına taalluk eden mukarreratı hakkında Tarım Bakanının yetkilerini kullanma salahiyetidir. Bununla beraber merkezi hükümet tarafından Mahalli idareler üzerinde kullanılan en önemli murakabe mali kontroldür. Bütün Mahalli idareler, mahallinde mevcut para fonları üzerinden ödenemeyecek İdari masraflara karşılık olmak üzere, tahsil edilmiş vergiler payı namı ile hazineye mali yardımlar görürler. Eğer ilgili Mahalli İdareler yakın bir geçmişte bu yardımlara layık bir tutum göstermezler ve iyi durumu devam ettireceklerine kanaat getirilmezse hükümetin bu mali yardımları sağlamaya matuf kanun tasarılarını teklif etmeyeceği ve parlamento karşısında destekleyemeyeceği kolayca anlaşılır. «Meskenler ve Mahalli İdare» Bakanı Mahalli İdareler hakkında tensip edeceği mali yar

dımlar yahut şu veya bu şekilde ihtiyari bir murakabe yapmak yetkisini haizdir; bu durumlar için bu salahiyetlerin kullanılması yine ilgili mahalli idarelerin iyi çalışması yararınadır.

Bununla beraber işaret edelim ki uygun olmayan tarzda hareket etmiş olması sebebiyle bir Mahalli İdarenin merkezi hükümet veya bir Bakan tarafından kabahatli görülmesi pek nadirdir. Ve merkezi hükümetinkine aykırı politik bir temayüle bağlı her hangi bir Mahalli İdareye karşı bir siyasi fikir cereyanı hakkında, hiç bir örnek yoktur.

Parlamento Mahalli İdarelerin vazifeleri hakkında murakabe yetkisine sahip ve teşrii üstünlüğü sebebiyle hatta kurulmalarında bile salahiyetli olduğu gibi merkezi veya Mahalli otoritelere İdari veya teşrii yetkiler de devredebilir. Mahalli İdarelerin yetkileri kendi muamelatı çerçevesi içinde İdari ve Teşriidir.

Londra Vilayeti diye adlandırılan bölgenin sınırları dışında bulunmakla beraber Londra Başkentinin hala başlıca kısmını teşkil eden nüfusunun önemli artışı karşısında parlamento bütün bu saha üzerinde bazı hizmetlerin yürütülmesi için kanunla bir kaç özel teşkilat kurdu. Bununla, tam manası ile Mahalli İdare bahis konusu olmamakla beraber «Başkent Sular İdaresi», «Taymış Sular İdaresi», Londra Liman İdaresi», «Londra Ulaştırma İdaresi» isimli bu gibi idareleri anmak yerinde olur.

V — Zabıta ve Mahalli İdare.

Birleşik Krallıkta Polis durumundan ayrıca bahsedeceğiz; zira Polis tamamıyla farklı bir teşkilattır. Her ne kadar Polis teşkilatı ceza kanunlarına riayeti sağlamak görevi ile ödevli olup şahsi hürriyeti tehdit konusunda geniş yetkilere sahip iseler de İvralı hükümetin memurları gibi telakki olunamazlar. Polis memurları vilayet polisi, Vilayet Belediye Polisi, Belediye Polisi, Londra Sitesi Polisi, Başkent Polisi gibi her biri ayrı ve müstakil makamlar olan Millî Polis otoritelerinden birinin veya ötekinin idaresine tabidir. Başkent 'Polisinin yetkisi, City hariç, Londra Vilayetine şamildir; yalnız bu teşkilat polis işlerinde hükümetin tam ve şümüllü bir kontrolü altındadır.

Filhakika bu teşkilat, en büyük amirlerini tayin eden içişleri Bakanlığının mutlak murakabesi altındadır. Bundan başka mükâfat, üniformalar, maaş ve emeklilik vesaire gibi polis kuvvetleri teşkilatı işlerinde millî ölçüde nizamlanmış bazı konular ancak içişleri Bakanlığının yetkisi dâhilindedir. Sadece en önemli Belediyelerin hali hazırda kendi özel polis kuvvetleri vardır ve bu son yıllarda daha sıkı bir işbirliği ve müessiriyet

elde etmek maksadı ile müteferrik kuvvetleri gittikçe daha çok birleştirmek şeklinde bir temayül göze çarpmaktadır. İçişleri Bakanlığı ilgili bölge nüfusu 100 000 kişiyi geçen her yerde bu birleşmeyi teşvik edebilir. Vilayet polis kuvvetlerinin hepsi ilgili vilayetin vilayet meclis üyeleri ile Mahalli Hâkimlerinden mürekkep daimi muhtelit bir komitenin murakabesi altındadır. Bununla beraber İçişleri Bakanlığı bütün Polis kuvvetleri üzerinde bilvasıta bir murakabe yetkisine sahiptir: Her komiser gibi Londra polis komiserinin de tayininin tekemmül etmesi için Bakanlığın tasvibi lazımdır. Bu tasvip yetkisi basit bir formalite olmaktan da önemli bir işlemdir. Mahalli halktan komiserlerin tayinine meydan verilmesini önlemek maksadı ile son yıllarda bu gibi muamelelerden birçoğunun tasvip edilmediği görülmüştür; filhakika suiistimalleri önlemek için bu memuriyete mahallinin yerlisinden olmayan kimselerin tayini daha uygun görülmektedir.

Bundan başka, Mahalli Polis otoritelerinin bazı kararlarıyla haksızlığa uğradığına kani olan her komiser veya polis amiri bunlara karşı, varit görülürse bu kararları bozmağa yetkili bulunan, İçişleri Bakanlığına itiraz edebilir. Hazine yukarıda daha önce belirtildiği gibi, Mahalli İdarelere kanun ile mali yardımlar yapar; bu yardımların sebeplerinden biri mahalli Polis Kuvvetlerine nakdi yardım sağlamak isteğidir. İçişleri Bakanlığı özel bazı sebeplerle bu mali yardımı geri bırakmak veya kısmak suretiyle şu veya bu Mahalli Polis Makamına lüzum görürse bir tazyikte bulunmağa yetkilidir; bu salahiyet ekseriya pek nadir olarak kullanılır. Demek oluyor ki hükümet, her ne kadar mutlak murakabesi ancak Başkent polisine münhasır olmakla beraber bu suretle bütün memleketin polis kuvvetlerini belirli bir ölçüde murakabe etmek imkânına sahiptir. Bir devlet polis kuvvetinin bulunmaması hiç olmazsa bu kuvvet tarafından yetkilerin kötüye kullanılması yolunda işbirliğini önleyecek bir engel teşkil etmektedir.

VI — Mahalli İdareler Seçimleri.

Mahalli İdare seçimleri 1918 den beri umumi reyle ve 1949 tarihli «Halkın Temsili Kanunu» ile konan hükümlere göre yapılmaktadır. Rey hakkı en az 21 yaşında bulunan, (akıl hastalığı, yabancı uyrukluğu, ceza mahkûmiyeti gibi) kanuni ehliyetsizliği bulunmayan, seçimler için tespit edilen tarihte seçim bölgesinde yerleşmiş veya 10 sterlinden daha fazla değerinde emlak veya bina sahibi olan Birleşik Krallık ve İrlanda Cumhuriyeti vatandaşlarına tanınmıştır. Seçim günü 10 Ekim olup seçim listeleri her yılın 15 Şubatında ilan edilir. Köy ve komün seçimleri aynı zaman

da yapılır. Seçilmek için meclis üyeleri reşit ve Britanya uyruklu, seçim bölgesinde gayrimenkul sahibi veya kiracısı yahut o bölgenin Mahalli İdare seçmen kütüğüne kayıtlı veya seçimden 12 ay önce bölgede yerleşmiş olmak lazımdır. İflas edip itibarını iade etmemiş olan ve para cezasına tahvili mümkün olmayan hürriyeti tehdit edici bir ceza ile mahkûm olan yahut seçime hile ve fesat karıştırmak veya irtikâp veya irtişa gibi bazı fiil ve hareketlerden sanık tutulan yahut bölgenin vergi dairesince kendisine 500 sterlinden fazla miktarda vergi cezası tarh edilmiş olan yahut seçimle ilgili mahalli idarelerden aldığı ücret mukabili (Mahalli İdare memurluğu, sicil memurluğu, soruşturma Hâkimliği, Mahalli İdare Makamlarınca murakabe edilen veya para yardımı yapılan okullarda Öğretmenlik gibi) hizmetler gören hiç bir vatandaş meclis üyesi adayı olamazlar; bunlardan ancak öğretmenler köy meclisleri üyeliklerine seçilebildiği gibi okul komitelerine de girebilirler.

Gerçi siyasi partiler Mahalli İdare seçimlerinde umumi seçimlerde olduğu kadar önemli bir rol oynamazlarsa da bunların tesirleri gittikçe artmaktadır. Her ne kadar şu veya bu partiye yazılmak küçük Mahalli İdarelerin üyeleri arasında pek yaygın olmamakla beraber Londra kontluk meclisi, Başkent Belediye Meclisleri, Kontluk Meclisleri ve Kontluk Belediye Meclislerine seçilmek isteyen adayların birçoğu şimdi parti namzetleridir. Birçok sebeplerle Mahalli İdarelerde siyasi elemanların çoğalmasi arzu edilmez görülüyor, zira memleketin İdari bölgelerini ilgilendiren hususlar milli önemde siyasi meseleler olmaktan daha çok pratik konulardır. Diğer taraftan Sosyal politika bu idarelere düşen işlerde kaçınılmaz bir rol oynar ve bu sahada meclis üyelerinin şu veya bu grubunun açıkça belirmiş ve kabul edilmiş bir siyasi tutumunun bulunması faydalı olabilir.

Şu veya bu şekilde Meclislerde bir miktar bağımsız üyeler de bulunmaktadır. Ancak Başkent Belediye Meclisleri ile Londra Kontluk Meclisi istisna teşkil etmektedir. Bu da Londra Kontluk Meclisinde Mahalli İdarelerle tali teşrii alanda münferit üyelerin şahsi istek ve düşüncelerinin bertaraf edilmesine siyasi partinin temayülünden ileri gelmektedir. Mali yardımların kabul ve reddi konusunda merkezi hükümetin siyasi tutumu sebebiyle yapılmış hiç bir tesir ve baskı örneği gösterilemediğinin belirtilmesi de cesaret vericidir.

VII — Netice:

Bütünü itibariyle, Birleşik Krallığın Mahalli İdareleri teşkilatı ve bunların işlemesi memnuniyet verici olarak kabul edilebilir düşüncesinde-

yiz. «Şehir Sular idaresi» gibi kendi başına hususi tarzda yürütülen idarelerin sayısının artırılmasını bazıları lüzumlu görebilirler; bazıları da Londra «Temples» idareleri gibi eski çağların kalıntılarının kaldırılmasını arzu edebilirler. Bunlardan birinci isteğin yerine getirilmesi pek fazla lüzumlu telakki olunamamaktadır; eski çağların kalıntılarının devamının ise zararı mucip olacak gibi gösterilmesi mümkün görülmemektedir, şimdiki teşkilat millete vakitsiz olarak empoze edilmiş olmayıp bilakis yılların getirdiği tedrici ve yavaş bir inkişafın sonunda meydana gelmiştir. Yeni bazı Meclislerin kanunla kurulması da herkesçe benimsenen bir lüzumdan ileri gelmiştir; fakat hiç bir sebep bu gün başkalarının da kurulmasını gerektirmediği gibi mevcut meclislerin yetkileri de ciddi bir tenkide sebep olmamaktadır. Bazı vatandaşlar Mahalli İdarelere siyasi partilerin nüfuz etmesini iyi karşılamıyorlar. Bu konuda işlerin bu durumunun çaresi, her hangi kanun hükmü koymaktan ziyade, fertler tarafından bulunabilir şeklinde cevap vermek mümkündür. Mamafih bu iyi karşılamama daha ziyade, umumiyetle, bazı Mahalli İdare hizmetlerinin çalışmalarının halkça az bilinmesinden ve ayrıca komitelerle su komitelerin toplantılarına katılmak için basma müsaade etmemesinden ileri gelmektedir. Bilhassa 1959 yılı yazında Nottingham polis müdürünün bu şehrin murakabe komitesi tarafından istifaya mecbur edildiği zaman istifa sebeplerinin açıklanmaması ve bu kararın alındığı toplantılarda basının bulunmasına müsaade edilmemesi olayının açıkça protesto edildiği görülmüştü. Geçenlerde umumi efkârın baskısı ve içişleri Bakanlığının müdahalesi ile polis müdürünün vazifesine dönmesi sağlandı ise de anlaşıldı ki murakabe komitesinin yersiz olarak gizli kapaklı çalışma tutumu yüzünden, daha kolaylıkla önlenmesi mümkün bu olay hakikatte olduğundan daha önemli imiş gibi bir hale sokulmuştur.

Basının (Meclisler, Komiteler, Su komiteler gibi) bütün Mahalli idarelerin resmi toplantılarına girebilmesinin sağlanması temenni olunur. Bu reformun yapılması Mahalli İdarelerde siyasi nüfuzların artmasının zararlı tesirlerine karşı koymakta faideli olacaktır. Çünkü böylece halk yalnız herhangi parti politikası yüzünden söylenen sözleri ve yapılan işleri diğerlerinden ayırabilme imkânını elde etmiş olacaktır.

PARİS ŞEHİRİ VE SEİNE VİLİYETİ İDARİ VE MALİ REİTMİ

Çeviren: Yusuf Yakuboğlu

Beşiktaş Kaymakamı

— Bütçe mükellefiyetlerinin ağırlaştırılması veya değiştirilmesi;

Valilerin İdaresinin Kontrolü:

Bu kontrol bilhassa her iki valinin hesaplarının incelenmesi, bütçenin ve ek giderlerin oylanması sırasında olur. Oylama fasıl fasıl yapılır (Fasıldan fasıla aktarma olmaz). Genel meclis angaje giderlerin kontrolünün yıllık raporu üzerinde altı aylık bilgi alabilirler. Bundan başka bilgi istemek gibi ilin idari işleri üzerinde, toplantılar sırasında, gerek sözlü ve gerek yazılı olarak, valilere sual sorulabilir.

Seine Genel Meclisinin İkinci Derecede Yetkileri.

Direkt Mas rafların Tevzi

Seine Genel Meclisi aynı zamanda agrandismanlarla komünler arasında direkt masrafların tevzini yapar.

Komünlerin Vesayeti

Pek önemli olmasa da Seine Genel Meclisinin aşağıdaki konu, arda vesayet yetkisi vardır:

- Komün yararına olağanüstü giderlerin kabulü için belediye meclisinin oylayacağı olağanüstü giderlerin en yüksek haddini tespit eder;
- Seçim sektörlerini tespit ve yelliden gözden geçirir;
- Müesseselere veya fuar ve pazarların kapanmasına ait belediye meclisi kararlarını taktik eder;
- Komün sınırlarının değiştirilmesini inceler;
- Komünler arasındaki yardım mükellefiyetlerini düzenler;

Temenni ve Dilek

Seine Genel Meclisi bakanlar tarafından olduğu gibi, genel meclis üyelerinin fikirlerini beyan edecekleri bütün konularda istişare kırarlar verilir. 13 Haziran 1939 tarihli tüzükte gösterilen konulardaki kırarlar Seine valisini bağlamayan temennilerdir.

Seine Genel Meclisi 12 Mayıs 1932 tarihli kanundan beri vilayetin genel idaresiyle ilgili temennileri izhar edilmektedir. Aksine âdemi merkezîyet eştirilmiş bütün mahalli meclislerde olduğu gibi bütün Politik temennilerde bulunmak onun için yasaktır.

Seine Genel Meclisinin Görev ve Yetkilerinin Sınırı:

Belediye meclisinde olduğu gibi İdari vesayet Seine genel meclisinde de sıkı bir tarzda işler ve bilhassa 1939 tüzüklerde kuvvetlenmiştir.

Tayin, Fikir veya Temennilerle ilgili Kararlar:

Komisyonlarda, komiteler, konseyler veya diğer teşekküllerde Seine vilayetini temsil edeceklerin tefriki ile ilgili kararlar vilayet otoritesinin her türlü kontrolünden uzak olarak kendiliğinden icra kararlardır. Bununla beraber bu kararlar, kanunen il yetkilerinin dışındaki konulara şamil olduğu veya mutat toplantılar dışında alındığı veyahut da kanun tarafından müsaade edilmediği takdirde iptal edilebilir.

Bunun aksine kanaat ve temennilerle ilgili kararlar icra kudretten mahrumdurlar. Bunlar yalnız başına mukteza tayin edecek vesayet otoritesinin anlayışına bağlıdır.

Bir Kararın Formüle Edilmesiyle ilgili Kararlar

Diğer genel meclislerin kararları tanzimi ve tasvibe tabi kararlar diye iki guruba ayrıldığı halde, Seine genel meclisinin kararları icra kuvvetleri bakımından üç kısımda incelenir:

a) Tanzimi Kararlar:

Bu kararlar oturumun sona erdiği günü kovalayan 10 gün içine e, salahiyet tecavüzü, kanun veya İdari bir kaidenin ihlali sebepleriyle Seine valisi tarafından iptal edilmedikleri takdirde kesinlik kazanırlar. Eğer

Genel Meclis başkanına yapılan müracaatın tebliğinden itibaren altı hafta içinde iptal Danıştay’ca bozulmazsa, karar icra mahiyet kazanır.

Aşağıdaki Kararlar Tanzimidir:

— Seine valiliğine ait masrafların agridismanlarla komünler arasında tevzi;

— Komünlere ait kontenjanların azaltılması;

— Seçim bölgelerinin tesisi ve ayarlanması;

— Olağanüstü giderlerin azami haddinin tespiti, gelirlerin kifayetsizliği halinde belediye meclisi üyelerinin oylanmasına başvurulur;

— Fuar ve Pazarların tesisi, ilgası veya değiştirilmesi ile ilgili belediye meclisi üyelerinin müzakerelerinin tasvibi;

— Yüksek otoritenin tasvibini isteyen bir tahsisat bahis konusu olmadığı takdirde vilayet bütçesinin oylanması; hakikatte bu durum kendisini katiyen göstermez ve daima bütçe basit bir kararname ile tasvip edilir;

— Kanunlarca tayin edilen il meclislerinin ve gayri kâfi gelirler için kabul edilen nispetlerle nispetlerin miktarı maliye kanunlarınca tespit edilen sınırlar içinde olmak şart ile olağanüstü nispetlerin oylanması;

Olağan kaynaklarla otuz yıldan daha az bir zaman içinde itfa edilecek borçlanmaların oylanması;

— H.L.M. (15 Nisan 1953 tarihli kanun) teşekkülleri tarafından ileri sürülen bazı şartlarla anlaşmaya varılan borçlanmalara verilen garanti;

— Valilerin idare hesaplarının tasdiki;

Vilayet emlakinin idare tarzı, değeri 5 milyonun üzerinde olan malların m ferağı, 18 yıldan daha fazla kiralama işleri;

— İl yollarının sınıflandırılması ve genişliklerinin tespiti;

— Danıştay’ca mirasçılarla uyuşmaya karar verilmesi hariç ile yapıdan bağış ve kati surette intikal eden mirasın kabulü;

— Değeri 5 milyondan az ihtilaflarda dava açma ve sulh yolu ile araştırma.

b) Seine Valisinin teklifi üzerine bu teklife uygun surette alınan kararlar:

Bu kararlar icra mahiyettedir. Eğer valinin teklifi üzerine alınmamışlarsa veya alınmasına rağmen Valinin teklifine uygun değilse ancak Vali uygulanmalarına karşı gelmediği takdirde icra karaktere sahip olurlar.

Bu kararlar aşağıdaki hususları içine alır:

— iller arası anlaşmalar ve müesseselerle il sendikalarının ihdası ve ilgası, bu gibi anlaşma, müessese ve mevcut sendikalara katılma;

Sinai veya ticari karakterli servislerin on yıldan fazla bir süre için işletilmesinde olduğu gibi sinai veya ticari karakterli ile ait amme servislerinin ihdası ve idare şekli;

— Sosyal karakterli ile ait amme servislerinin ihdası ilgası ve idare tarzı;

— Belediye ve komünler arası servislere vilayetin katılması;

Komünler arasında yardım mükellefiyetlerinin bölünmesi;

Yol mükellefiyeti ile ilgili belediye meclisi müzakerelerinin tasvibi.

c) Onaya bağlı kararlar:

Yetkili vesayet otoritesi tarafından onaylanması gerekli kararlar pek çoktur:

Valinin tekliflerine uygun olmayan yukarıdaki konularda alman kararlar Seine Valisi tarafından onaylanmak zorundadır.

Basit kararnamelerle onaya bağlı kararlar şunlardır:

Yüksek vesayet otoritesinin tasvibini isteyen gelir kaynaklarını içine aldığı takdirde bütçenin oylanmasıyla ilgili olanlar. Bu, tatbikatta daima ilk sırayı işgal eder;

Basit kararname ile icrası tasvip edilen bütçelerin meydana getirdikleri durumlarda Valinin hesaplarının tetkiki;

Kanunlarca tayin edilen azami haddi aşan, süresi otuz yılı geçmeyen olağan ve olağanüstü mükellefiyetler ihdası ile azami haddi 13 Ağustos 1926 tarihli kanunla tespit edilen bu kanuna uygun mükellefiyetlerin ihdası;

—Azami haddi kanunla tespit edilmiş olağanüstü mükellefiyetler yolu ile otuz yıldan daha az bir süre içinde ödenecek borçlanmalar,

Hariçle yapılan borçlanma sözleşmelerde ilgili kararlar kurulunca kaleme alınacak bir kararname ile onaylanır.

Aşağıdaki kararların Danıştay'ın onayına sunulması mecburidir:

— Vilayete intikal eden miraslarda mirasçılara yapılacak anlaşmanın kabulü;

— Miktarı kanunla tayin edilen haddi geçmeyen ve 30 yıldan fazla bir süreye şamil olan 13 Ağustos 1926 tarihli kanunla ihdas edilen vergiler;

— 30 yıldan fazla bir zamanda ödenecek borçlanmalar.

Bir Kanunla Onaylanan Kararlar:

— Kanunla tespit edilenler dışında vergi ihdası;

— Kanunla tayin edilen ve fakat kanunların tespit ettiği matrahların dışında olan vergiler;

— Bir kanuna tevfikân ihdas edilen takaslar üzerine rehineliden borçlanmalar.

Yukarıda sayılanların dışında bir vesayet otoritesinin tasvibinin açık olarak veya zımnen tezahür etmesi için kanunun genel meclisi hareketten menettiği bazı haller daha vardır. Bilhassa bu kategoriye girenler arasında, 21 Nisan 1939 tarihli tüzükte ifadesini bulan ve Genel Meclis komisyonlarına mevdu hizmetlerin uzun süre vekâlet suretiyle görülmesini meneden hali zikredebiliriz.

Bundan başka sınai veya ticari karakterli amme servislerinin açıklarını vilayetçe kapatma cihetine gitmek yasaktır. Eğer Genel Meclis servislerin muvazenesini sağlayacak tarifeleri oylamazsa, O zaman basit kararname usulüne gidilir.

Siyasi Karakterli Temenniler de yasaktır.

İster Seine Genel Meclisi yolu ile olsun, ister kanuna aykırı tasarruflarla olsun, siyasi temennilere karşı uygulanacak müeyyideler diğer genel meclislere uygulanacaklardan farklı değildir.

— Disiplin Müeyyideleri:

Bir taraftan genel meclis üyelerinin tek tek resmen istifa etmiş sayılmalarını, diğer taraftan da İl Meclisinin feshini (Bak: Genel Meclisin çalışması) tefrik etmek lazımdır.

— Seine Genel Meclisi tasarruflarına karşı Uygulanan Müeyyideler:

Onayına sunulan kararların kabulü veya reddi konusunda Genel Meclis muvacehesinde vesayet bahis konusu değildir. Vesayet onun görev ve yetkilerinden doğan tasarrufları iptal edebilirler.

a) Kararların İptali:

Seine Genel Meclisi kararlarının hükümsüzlüğü aşağıdaki üç halde bahis konusudur:

Seine Genel Meclisinin kanunen yetkileri içinde olmayan konulardaki bütün tasarruf ve kararları hükümsüzdür ve hiçbir sonuncu yoktur. Bir hükümsüzlük her zaman ve herkes tarafından ileri sürülebilir. Kararın hükümsüzlüğü için Danıştay kararına ihtiyaç vardır.

Mutat toplantılar dışında alman veya kanuna uymayan kararlar hükümsüz olup hukuken bir değer taşımazlar. İptal Seine Valisinin mucip sebepli kararı ile olur. Kanuna aykırı bir surette hareket eden genel meclis üyeleri için cezai müeyyidelere başvurulabilir. Böyle bir halde üç yıl süre ile meclise giremezler.

Genel Meclisin yetkileri içinde olan, fakat kanuna aykırı hükümleri içine alan konularda verilen kararlar iptal edilir.

Eğer bunlar onaya bağlı kararlar ise vesayet otoritesi bunları onaylamaz. Doğrudan doğruya icra mahiyette bir karar bahis konusu olunca vesayet otoritesi bunları ancak salahiyet tecavüzü, kanun ve nizamnamelerin ihlali sebeplerde iptal edebilir. Seine Valisi oturumu kovalayan on gün içinde müracaatım yapmak zorundadır. İptale Danıştay karar verir.

b) Kararların Tadili:

Bu müeyyide yalnız Genel Meclis görevlerine giren bir tasarrufu yapmaktan çekindiği veya onu reddettiği zaman uygulanır.

Seine Genel Meclisi tarafından doğrudan doğruya mükellefiyetlerin bölünmemesi halinde Seine Valisi bunu resen yapar.

Mecburi masrafların karşılanmasında gayrı kâfi kredi derin oylanması halinde lüzumlu ferdi bir kararname ile vazolunur. Sınai veya ticari karakterli il hizmetleri tarifelerinin kifayetsizliği halinde de tarifeler basit kararname ile yükseltilir.

Nihayet Meclis İl bütçesini oylamadığı zaman bütçe, mecburi masrafları ihtiva etmesi şart ile basit kararname ile doğrudan doğruya tekemmül ettirilir.

c) Şehir Cıvarı Komünlerin Seçilen Organları

Belediye teşkilatlarında olduğu gibi Seine Vilayetine şehir civarı 80 komünü, Paris'in artan nüfusu içinde tamamen özel bir durum arz etmesine rağmen, 5 Nisan 1884 tarihli kanunların ek metinlerine tabidir.

Bununla beraber aralarında istisnalar vardır. Bir kısmı seçim yapar ve belediye meclislerinin yetkilerini kullanırlar, bir kısmı da belediye başkanlarının yetkilerini haizdir.

I. — Şehir Cıvarı Komünlerin Belediye Meclisleri.

Belediye Meclislerinin Yapısı

Belediye Meclislerinin seçimine ait 5 Eylül 1947 tarihli kanun komünlerin önemine göre üç türlü oy verme kabul ettiği halde, nüfusları

9.000 den az olmasına rağmen belediye üyelerini tercihi nispi temsile göre seçen Seine Vilayeti komünleri için kanun ayrı bir sistem kabul etmiştir. Buna göre boş sandalyelerden faydalanmak için en az oylanın % 5 ini kazanmak lazımdır. Diğer taraftan tercihi oy sınırlandırılmıştır: Seçime giren adaylar içinde en çok beş isim lehine tercih yapılabilir.

28 Mart 1953 tarihli kanuna göre, 1953 belediye seçimlerde nüfusu

9.000 den fazla olan komünler ve Seine Vilayetine bütün komünleri için, tercihi oylarla her iki oy bültenindeki fazlalıklar adaylara teşmil ediliyordu.

Seçim operasyonlarının cer yanı sırasında nüfusu 9.000 den fazla komünlerle Seine Vilayetine bütün komünlerinde seçmenler, seçim kartlarından başka, tercih ettikleri adayların isimleri yazılı bir listeyi de sandığa atmak zorundadırlar.

Bir Seine komününün belediye meclisinde bir yer boşaldığı zaman, bu yer, nüfusu 9.000 den fazla komünlerde olduğu gibi tercihi oylar da göz önünde tutularak listede son seçimlerden hemen sonra gelen aday tarafından doldurulur. Bununla beraber boş yerlerin otomatikman doldurulmasında iki husus göz önünde tutulur: bir taraftan aynı liste üzerinden aynı yıl içinde dört yerden daha fazlası doldurulamaz; diğer taraftan listenin bütün adayları seçilmişse boşluk doldurmaya gidilmez. Bu ancak sandalyelerin yansının boşalması halinde olur ve sonuç olarak son boşalma belediye meclisi üyelerinin yenilenmesinden önce altı aydan daha evvel vuku bulması hariç, genel seçimler yapıncaya kadar belediye konseyinde nispi temsille iktifa olunur.

Belediye Meclisi Üyelerinin Görev ve Yetkileri:

Seine vilayeti komünlerinin vesayeti, birçok sebeplerle, diğer komünlerin vesayetinden farklıdır:

— Birincisi, Seine vilayetinde iki Valinin bulunması ve birbirinden ayrı iki türlü vilayet idaresinin mevcudiyetidir;

— İkincisi 2 Nisan 1880 tarihli kanunla Saint — Denis ve Sceaux kaymakamlıklarının ilgasına dayanır. Bundan çıkan sonuç ta iki Valinin şehir civarı komünleri üzerinde tam bir vesayete sahip olmalarıdır;

— Daha önemli olan üçüncüsü Seine İli Genel Meclisinde bir ü komisyonun yokluğudur.

Bu üç fark dolayısı ile Seine Valisi aşağıdaki kararları onaylamak durumundadır:

— Bir taşra Kaymakamı yerine, süreleri 18 yılı geçen kiralama ve kiraya verme işleri, komün emvalinin ferağı ve tahsisi cihetinin değiştirilmesi, komün bütçesi veya belediye başkanın idare hesabı üzerine alman kararlarla v.s. ilgili konularda Seine'in bütün dış komünlerinin belediye meclisi kararları.

— İl komisyonu yerine, şehir yollarının açılması, istikameti, uzunluk ve genişliği ile tali yollara, alelade bağlama yolların sınıflandırılması, açılması, genişlik ve sınırlarına ait şehir dışı komünlerin belediye meclisleri kararları.

2 — Şehir civarı Komünlerin Belediye Başkanları

Komünün temsili yönünden Seine Vilayeti civar komünlerinin belediye başkanları prensip olarak aynı fonksiyonları ifa ederler ve diğer komünlerin belediye başkanların bağlı oldukları kaidelere tabidirler.

Bununla beraber bazı sahalarda yetkilerinin az olması ve her iki valinin kontrolüne tabi bulunmaları sebebiyle özel durumlar vardır.

Yetkilerinin Az Olması:

Şehir civarı komünleri belediye başkanlarının yetkileri bazı sahalarda azdır ve Polis yetkisi 23 Nisan 1941 tarihli kanunla Devlete ait olan komünlerinkine nazaran daha da sınırları gözüktür.

Şehir civarı komünlerin belediye başkanlarına ait Polis yetkilerini tayin ve tespit eden bu kanun değil, fakat çok eski — 10 Haziran 1853 tarihli kanunun — bir metnidir. Bu konuda bu belediyeler yalnız aşağıdaki işleri yaparlar:

- 1) Küçük işler: Dükkânların açılması, saçaklarının tanzimi, seyyar sergiler, tehlike teşkil eden binaların yıkılması veya onarımı;
- 2) Genel yolların serbestiyeti ve emniyeti;
- 3) Komün binalarının, mezarlık, gezi, meydan, sokaklarla büyük yollara bağlı küçük yolların tanzimi,
- 4) Aydınlatma, yıkama ve sulama;
- 5) Özel inşaatların kontrolü;
- 6) Yangınlara karşı koruma tedbirleri;
- 7) Boğulanların yardımına koşma;
- 8) Havayici zaruriye maddeleri fiyatlarının tespiti;
- 9) Çeşme, su bendi, ve lağımların tesis ve onaranı;
- 10) Tanzim satışları ve pazarlar.

Şehir civarı komünler belediye başkanlarının, Polisin etatize edildiği diğer komünlerde olduğu gibi, amme huzuruna karşı işlenmiş fiilleri önleme yetkileri yoktur; bu iş Polis valisine aittir. Genel olarak fuarların, Pazar ve diğer umumi yerlerin (Ölü gömme ve ölü nakli işleri hariç), gıda madde ve kümes hayvanlarının teftişi valinin lehine olarak tanzim edilmiştir. Genel olarak şehir dışı komün belediye başkanlarının yetkileri yol ve inşaat işlerine münhasırdır.

Sağlık konularında şehir civarı komünlerin belediye başkanları, gerek Seine Valisi ve gerekse Polis Valisinin otoritesi altında, her iki Valilikten çıkan işlerde, yetkilerini kullanırlar. İl Sağlık nizamına ilave edilen bir komündeki her türlü özel hükümler yetkili Vali tarafından onaylanır. Fazla olarak belediye teşebbüslerinde bazı hallerde mevcut il servisleri de vardır: Dezenfekte ve aşı işleri bu cümledendir.

Yangına karşı korunma konusunda bu belediye başkanlarının, diğer komünlerin belediye başkanları gibi, pek görevleri yoktur. Gerçekten 5 Nisan 1943 tarihli kanun, Paris'teki servisi banliyöye de teşmil ederek, Seine Vilayeti içinde yangın hizmetlerini birleştirmiştir. O tarihten bu yana Paris İtfaiyesi, Polis valisinin emrinde, bütün Seine vilayetinde yangına karşı korunma ve söndürme işlerini temin eder.

Yalnız bu işlerde şehir civarı komünler nüfuslarına göre yangın hizmetlerinin görülmesi için Paris şehri masraflarına iştirak ederler.

Şehir Cıvarı Komünlerin Belediye Başkanları

Üzerinde Her iki Valinin Otoritesi

Şehir cıvarı komünlerin belediye başkanları üzerinde Seine ve Polis valisinin iki katlı vesayeti bunların statülerinin en dikkate değer noktalarından biridir.

Polis konusunda 10 Haziran 1853 tarihli kanunla kendilerine verilen görev ve yetkilerin icrasında bu belediye başkanları Seine Valisinin emrindedirler. Polis valisinin yetkilerine giren konularda tedbirler aldıkları zaman aynı zamanda her iki valinin gözetimi altındadırlar. Esasen bu konular pek nadir olarak meydana çıkar. Genel kaide olarak şehir içi belediye başkanlarının kararlarının vesayeti, genel direktifler de bulunma ve zaruret halinde kanuna aykırı kararlara karşı müeyyide tatbikine yetkili Seine valisi tarafından temin edilir.

IV. — EK İDARELER

a) Paris'te Sosyal Yardım.

Paris'te sosyal yardımın kökleri çok eskiye iner; Paris Piskoposu Saint — Landry tarafından VII. yüzyılda yaptırılan ve orta çağın sonuna kadar merkezde tek resmi hastane olan (Hôtel — Dieu) nin inşasına kadar çıkar. XVI. yüzyılda, François I devrinde, büyük bir fukara bürosu tesis edildi. Diğer taraftan genel bir hastanenin XIV. Louis tarafından açılması emri muhtaç ve salâh bulmaz yaşlılara sağlık yardımlarını tahakkuk ettirdi. Hotel — Dieu, Büyük Fakirler Bürosu ve genel hastane, Revolution devrinde bir çok değişikliklerden sonra, idareleri bir genel konseye verilmek suretiyle konsüllük devrinde birleştirildiler. 1848 de bu da yerini 10 Ocak 1849 tarihli kanunla Paris'te Sosyal Yardım Genel İdaresine terk etmek üzere ortadan kalktı.

Sosyal Yardım İdaresi

Sosyal yardım işleri Sağlık Bakanlığı tarafından tayin edilen bir genel müdür ve Seine valisinin teklifi üzerine yine Sağlık Bakanlığınca, memuriyeti tasdik olunan bir genel müdür sekreteri tarafından idare olunur.

Genel müdürün faaliyeti 51 kişiden meydana gelen bir gözetim meclisinin incelemesine tabidir. 24 Ekim 1948 ve 7 Mart 1949 tarihli kararnamelere uyan teşekkülü şu şekildedir: Seine Valisi, Başkan, Polis va-

lisi, Danıştay'dan bir üye, yüksek hasta haneler konseyi başkanı, Seine Genel Meclisinden üç temsilci, Paris belediye meclisinden 12 temsilci, tıp akademisinden bir üye, Tıp fakültesi dekanı, Tıp fakültesinden bir profesör, hasta haneler tıp teşkilatından 6 temsilci, Personel sendika teşekküllerinden 4 temsilci, hayırseverler bürosundan bir idareci, mahalli sosyal güvenlik sandığından 13 ve milli sosyal güvenlik sandığından 3 temsilci, yukarıdaki kategoriler dışında alınabilecek iki üye.

Paris Sosyal yardım idaresi bir taraftan maliye, içişleri ve sağlık bakanlıklarının İdari kontrolünde ve diğer taraftan da sağlık bakanının teknik kontrolündedir.

Sosyal Yardım Organizasyonu:

Paris Sosyal Yardım İdaresi aşağıdaki işleri yapmakla mükelleftir:

- 1) Hasta hanelerine kabul edilen hastalara ve sakat ve şifa bulmaz ihtiyarlara sağlık yardımı;
- 2) Bütün Paris içindeki yatalaklara yardım;
- 3) Seine Vilayetinde çocuk yardımı;
- 4) Yine bu vilayette anne ve çocuğun himayesi;

Paris Sosyal Yardım idaresinin aşağıda görüldüğü şekilde 80 sağlık müessesesinde 46.000 yatağı vardır:

- Kâhiller için genel ve özel 20 hasta hanede 27.000 yatak;
- Genel hasta hanelerde aynı mahiyette 10 servisten başka 3 doğum hasta hanesinde 3.000 yatak;
- Bazı genel hasta haneler gibi üç genel çocuk hasta hanesinde 6.500 yatak;
- 20 den fazla tesisi olan ihtiyarlar ve sakatlar için açılan şifa yerlerinde 6.500 yatak (Vilayet şifa yurtlarının 7.000 yatağı da buna ilave etmek icap eder);
- Diğer ücretli yerlerde 4.000 Yatak.

Paris Sosyal Yardım idaresi dispanser ve ihtiyarlara ait aş ocakları gibi (arondisman başına bir) 20 sosyal yardım bürosu kurmuştur.

Çocuklara yardım servisi bu gün, Saint — Visicent de Pouil çocuk bakım evi ile vilayetlerde çeşitli merkez ve okullara dağılmış 30.000 civarında çocuğa bakmaktadır.

Çocuk ve annesinin himayesi bakım, koruma, süt verme v.s. gibi işleri içine alan merkezler vasıtasıyla bütün vilayetlerde temin edilmiştir.

Bütün bu işlerle ilgili çok çeşitli ekonomik servisler vardır: Merkez gıda servisi, merkez kasap servisi, merkez değirmen — ekmekçilik servisi, merkez mağazası, merkez eczanesi bütün bu yardım müesseselerinin maddi ihtiyaçlarına hasredilen çamaşır servisi.

Bu servislerin işlemesini temin için, Paris Sosyal Yardım servisi İdari, tıbbi, teknik personel ve işçi olmak üzere 35.000 den fazla ajan istihdam eder.

Yüksek dereceli personeller şunlardır: İdareciler, müfettişler, müessese müdürleri, yardım bürolarının hazine sekreterleri. Bunların tayini sosyal yardım idaresi genel müdürünün teklifi ile Seine valisi tarafından yapılır.

Diğer bütün ajanlar genel müdür tarafından tayin olunur.

Sosyal yardım idaresinin bütçe ve maliyesi.

Sosyal yardım idaresinin bütçesi Paris şehri bütçesinin sadece bir ekini teşkil eder. Gelir ve giderleri karşılayan Paris şehri bütçesidir.

Sosyal yardım idaresi bütçesinin kaynakları şunlardır:

- Menkul ve gayri menkul gelirler;
- Çeşitli haklar ve bilhassa temaşa takasları;
- Çeşitli kaynaklardan, işletme ve satışlardan elde edilen gelirler;
- Başlıca geliri teşkil eden yerleşme fireleri;
- Paris şehri tarafından konulan tahsilatlar.

Hesaplar ve bütçeler, il sağlık müdürünün incelemesinden sonra Seine valisinin teklifi üzerine sağlık, maliye ve içişleri Bakanlarınca incelenir ve onaylanır.

Paris'teki sosyal yardım müesseselerine ait hasta hanelerin günlükleri gözetim komisyonu ile bakanlıklar arası bir komisyon istişaresi ve Sağlık Müdürü ve Sağlık Bakanı emrinde angaje edilen hesap uzmanlarının fikirleri alındıktan sonra Sağlık Bakanının bir kararnamesiyle tespit edilir.

Sosyal Yardım İdaresinin İşleyişinde Paris

Belediye Konseyinin Rolü

Yukarıda işaret edildiği gibi (51 üzerinden 12 temsilci) Paris belediye meclisi sosyal yardım gözetim konseyinde kâfi derecede geniş bir surette temsil edilir. Aslında sosyal yardım idaresi bütçe açığının karşılanması işini de O halleder (1952 ve 1953 yıllarında muvazene tahsisatı 11.1000.000.000 frankla yükselmişti).

Diğer taraftan Belediye Meclisi aşağıdaki işleri incelemek, müzakere' etmek zorundadır:

- 1) Bütçe, ek ödenekler, hesaplar;
- 2) Borçlanmaların miktarı ve azami süresi;
- 3) Borçlanma fonları üzerine yapılacak yeni çalışma programları;
- 4) Değeri 1 milyon Frank'ın üzerinde olan devlet emvalinin ferağı;
- 5) Bağış ve mirasların kabul veya reddi;
- 6) Değeri 1 milyon Frank'ın üzerinde olan ihtilaf konularında uzlaşmalar;
- 7) 18 yıldan fazla kiralamalarla 9 yıldan fazla diğer kiralamalar;
- 8) Bütçe mükellefiyetlerinin yaratılması ve kullanma tarzının değiştirilmesi.

Aksine işaret edildiği gibi, günlüklerin tespiti Belediye Meclisinin yetkisi dışındadır.

b) Paris Belediye Kredisi

Paris şehri Belediye kredisi Pek çok tanınan Mort — de — Pieta namı altında bunu sosyal yardım servislerine bağlayan Bakan Necker'in 1777 de meydana getirdiği bir teşekküldür. 1852 tarihli kanunla iyice' tebellür eden özel İdari statüsü 1805 de yapılmış olup bu gün Paris Şehrinin kontrolü altında tam manası ile mali bir muhtariyete sahiptir.

Müessese muayyen menfaatler karşılığında rehin üzerine halka ödünç para verir. Bu maksatla maddi teminat üzerine Paris'te bir monopol tesis edilmiştir. Rehlin edilen evler ancak kanuni bir müsaade ile bu iş' hasredilir.

— Belediye Kredisi teşkilatı:

Paris Şehri Belediye kredisi tüzelkişiliği ve mali muhtariyeti olan bir amme müessesesidir (20 Haziran 1919 tarihli Danıştay kararı): Ferağ

ve mal iktisabına V.s. sahiptir. Fakat hiç bir zaman ticari karakteri yoktur.

Belediye kredisinin başında diğer komünlerde olduğu gibi vali tarafından değil, Maliye Bakanı tarafından tayin edilen bir müdür bulunur. Fakat genel sekreter Seine Valisi tarafından tayin olunur. Gözetim konseyini teşkil edenler şunlardır: Seine Valisinin başkanlığında Polis Valisi, belediye konseyinden üç üye, Sosyal sağlık idaresi gözetim konseyinden üç üye veya yardım bürosu idarecileri ve nihayet Paris'te ikamet eden üç vatandaş.

— Belediye Kredisi Bütçesi:

Belediye kredisi bütçesi kendi özel kaynakları ile çeşitli gelirlerle, borçlanmalar ve ödemelerle beslenir.

— Özel kaynaklar: 1919 dan beri Belediye kredisi, belirli sınırlar içinde kendi mülkünün gelirlerini muhafaza veya döner sermaye teşkil edebilir. Bu özel mülklerin gelirinin teminat bakiyesine eşit olması halinde ve faiz kanuni haddin altına düştüğü zaman elde edilen kar yardım müesseselerinin yararına en az dörtte üç olarak tahsis olunur (Yani Sosyal yardım idaresine verilir); Fakat bu tez tamamen teoriktir;

— Gelirler: Bunlar elde edilen faizler, hazinede Plase edilen paralar, bağış ve miraslar, satış bedelleri, pansiyon ücretleridir.

— Borçlanmalar: Belediye Kredisi normal gelirleri dışında, yani normal fonlarının yetersizliği halinde iki türlü borçlanmada bulunur: Namına veya hamiline muharrer süresine göre değişik faizli bono ile amme müesseseleri veya özel teşebbüsler tarafından çekle bankaya yatırılan mevduatla.

— Tahsisatlar: Paris Şehri belediye kredisi idaresine bir muvazele tahsisatı hasreder.

Paris Şehri Belediye kredisinin muameleleri aşağıdaki konular üzerine yapılır:

— Rehiner üzerine: Mücevherat, kıymetli taşlar, mobilya, elbise, çeşitli konular, otomobiller,

— Taşınır kıymetler üzerine: Fransa Bankası tarafından avans garantisi olarak kabul edilen teminatlar; Devlet yıllık taksiti, aksiyon, çeşitli endüstri ve ticaret kıymetlerinin bono ve obligasyonları tarafından rehin edilen Devlet, Paris Şehri, Zirai kredi ve demiryolları kıymetleri.

Kredilerin süresi faizin önemine göre değişir ve yenilenebilir. Keza haklar faizin önemine göre çeşitlidir. Bunların arasında ardiye ücretleri de vardır.

Belediye Kredisi İdaresi esas itibariyle bir hayır müessesesidir: Muamelelerinin % 75 i az bir faizle cereyan eder. Bilhassa ser kış aylarında angaje edilen yerleri bedavadır. Belediye kredisi idaresi faiz muamelelerini genişleterek ve faiz haddini düşürmeğe çalışarak, büyük bir fert topluluğunun yararına olarak, mümkün olduğu kadar hizmetlerini genişletmeğe uğraşır.

Belediye Kredisinin Çalışmasında Paris

Belediye Konseyinin Rolü

Belediye kredisi gözetim konseyinde temsil edilmesinden (11 üzerinden 3 temsilci) ve yıllık tahsisatı oylamadan başka Paris Şehri Belediye konseyi sadece istişare mahiyette aşağıdaki konularda fikir yürütür:

- 1) Bütçe;
- 2) İdare ve jestiyon hesapları;
- 3) Bağış ve mirasların kabul veya reddi;
- 4) Bütçe mükellefiyetlerinin artması ile ilgili hususlar;
- 5) Şubelerin açılması;
- 6) Mağazaların verilmesi (Rehin üzerine).
- c) Paris Şehri ve Seine Vilayetinin Amme Servisleri

Beş milyondan fazla bir nüfusun ihtiyaçlarının giderilmesi için Paris Şehri ve Seine Vilayeti, çalışmaları her iki kolektivitinin normal hayatı ile ilgili, bir sürü amme hizmetini organize zorundadır.

Bu servislerin kuvvetli vasıtaları ve son derecede kalabalık bir personeli vardır,

Bu gün bir çoğu Paris şehri ve Seine Vilayetinin kontrolünden uzaklaşan bu kompleks ve değişik teşekküllerin işlemesi esaslı bir inceleme konusudur. Fakat burada başlıcalarını söz konusu etmekle yetineceğiz.

Nakliyatı;

Gaz istihsalı ve tevzi;

Elektrik istihsalı ve tevzi;
 Lağımalar;
 Suyun tevzi;
 Çöplerin toplanması ve kullanılması;
 Cenaze alayı servisi;
 Isıtma;
 Yol İşleri;
 Temizlik;
 Haller ve Pazarlar;
 Lojmanlar (Resmi ve çeşitli cemiyetlere ait);
 Yangına karşı korunma ve mücadele;
 Hasta haneler V.s.

V — PARİS ŞEHİRİ ve SEİNE VİLAYETİNİN MALİYESİ

Paris şehri ve Seine vilayeti, her yıl uyguladıkları bütçelerinin genişliği bakımından diğer mahalli kolektivistlerden net olarak ayrılır. Paris Şehrinin bütçesi Fransa komünlerinin tamamının giderlerinin dörtte birini, Seine vilayetindeki ise bütün vilayet bütçelerinin toplamı içinde böyle bir yüzdeyi temsil eder.

Giderilmesi lazım gelen ihtiyaçların önemi 1954 yılında Belediye Konseyini 66.866 milyonlu] adı bir bütçe yapmak zorunda bırakılmıştır. Aynı yıl içinde Genel Meclis de 1938 de bu bütçeler sırasıyla 3.357 ve 1.230 milyona yükselmişti (bu rakam vilayet adı bütçesinin biraz farklı bir kompozisyona sahip olduğunu gösterir).

Her iki bütçenin hazırlanması, oylanması ve uygulanması ile ilgili kaideler belirli bir ölçüde millî bütçeyi idare eden kaidelere benzer; 1939 da bu iki kollektivitenin İdari ve mali rejimine şekil verildiği zaman son derecede hükümetin müdahalesinden uzak kalınmak istenmiştir.

Paris Şehri ve Seine Vilayetinde bütçeyi hazırlayan, onu meclislere sunan valilik idaresidir. Bütçe meclisler tarafından oylanır, İçişleri ve Maliye Bakanlarınca onaylanır, sonra bir hesap uzmanının kontrolü altında uygulanır.

Her iki halde de 13 Haziran 1939 tarihli kararnamenin 14. maddesine göre bütçe Projesi Seine Vahşi ve Polis Vahşi tarafından Belediye Konseyinin veya Genel Meclisin yetkili komisyonuna en geç 20 Ekime kadar üçüncü adi toplantıdan önceki ilk toplantı günü tevdi olunur.

Her iki bütçe de fasıl fasıl oylanır; her fasıl birbirine bağlı ve aynı mahiyetteki hizmetleri içine alabilir; Personel ve materyal hizmetler ayrı ayrı göz önüne alınır; hiç bir tazminat işletme ve ücretlere ait fasıllar üzerinden ödenmez ve bütçenin aynı formları içinde değilse fasıldan fasıla hiç bir suretle aktarma yapılmaz.

Adi belediye bütçesi 32 gelir faslını ve 116 da gider faslını içine alır. Adi vilayet bütçesi ise sırasıyla 25 ve 143 fasıl ihtiva eder. Her iki bütçe cetvelleri ilgili maddelerle denk teşkil eder ve bunların karşılanmasına hasredilir.

Son olarak bütçeler kararname ile İçişleri ve Maliye Bakanlıklarınca onaylanır. Onay safhasında bir önceki yılın giderleri esas tutularak bütçeler uygulanma safhasına girer.

Paris şehri ve Seine vilayeti bütçesinin uygulanmasında Seine ve Polis valileri kendilerine ait kısımlarda koordinatördürler.

Paris şehrinin kendisine mahsus bir muhasebesi (28 Kasım 1878 tarihli kararname) vardır; fakat bu diğer komünlerde uygulanandan pek farklı değildir. Seine vilayeti, 12 Temmuz 1893 tarihli kararname ile tespit edilen genel kaideyi uygular.

Sayıştay'ın mutat kontrolünün dışında Seine ve Polis valileri hesap kontrolünün ve meclislerin murakabesi altında bütçelerin uygulanmasını sağlarlar.

Giderlerin kontrolü 21 Nisan ve 13 Haziran 1939 tarihli kararnamelere göre yapılır. Gerçekte bu kontrol 1949 Ekim ayında yapılabiliştir. Daha doğrusu bu kontrol ilhamını vekâletler muhasebesi üzerine çıkarılan 10 Ağustos 1922 tarihli kanunla 30 Ekim 1953 tarihli nizamnamelerin genel prensiplerinden almıştır.

Bir gideri icap ettiren şehrin, vilayetin ve ek idarelerin koordinatörlerinden birinin kararları, yaptırılan sözleşme ve muameleler daha önce angaje hesap kontrolünün vizesine tabidir. Hiç bir ödeme emri kontrolünün vizesinden geçmedikçe valinin veya koordinatörün imzasına sunulmaz. Vizesiz ödeme emirleri muhasebe bakımından hükümsüzdür.

Esasen bir bütçe giderini ilgilendiren bütün meselelerde hesap kontrolünün fikri esastır. Bundan başka kontrolör her yıl operasyonlar ve

takdim edeceği müşahedelerden neticeler çıkarak uygulanan bütçe üzerine bir rapor tanzim eder.

Bu rapor valilere, ilgili bakanlıklara ve Sayıştay'a sunulur. Keza bu bilgiler şehirle vilayetin seçimle başına gelen meclislerine verilir.

Vize kaideleri her zaman, servislerinin idaresini karakterize eden zaruretlere cevap vermek için, Polis valiliğini ilgilendiren konularda gayet suplekstir.

Valilerin İdaresinde İl ve Komün Meclisinin Kontrolü

Bu kontrol oturumlar sırasında sözlü soru ve oturumlar dışında yazılı sorularla (1953 yılında her iki meclisin temsilcileri tarafından 2.800 yazılı soru sorulmuştur) ve birçok idari teşekküle meclis üyelerinin katılması suretiyle konsey komisyonlarının çalışması ile olur. (Komisyonlar,, komiteler, İdari konseyler v.s.)

1. — PARİS Şehrinin Maliyesi Bütçe Bağlantıları

Diğer komünlerde olağan ve olağanüstü bölümler halinde bir sınıflandırma mevcut olduğu halde Paris şehri ile ilgili masraflar uzun zamandır sınıflandırılmamaktadır. 1917 den 1937 ye kadar bütçe, genel idare giderleri, hizmet giderleri ve sınavi servisler giderleri olmak üzere üç kısma ayrılmıştır. 1937 den bu yana ise devlet bütçesinde olduğu gibi sınıflandırılmaktadır. 13 Haziran 1939 tarihli tüzükler bu sınıflandırmanın ana hatlarını muhafaza eder.

Belediye Borçlan

Bu sahada Paris şehri kamu hukukuna tabidir: Borçlanma suretiyle herhangi bir operasyonun finansmanına kararlaştıran bütün belediye konseyi kararları basit kararname ile tasvip edilmek zorundadır. Borçlanma amortisman süresi 30 yılı geçtiği takdirde, müsaade Danıştay'ca onaylanır.

Görülüyor ki Paris şehrine bırakılan borçlanma serbestiyeti son derecede sınırlıdır. Çünkü devlet sermaye pazarında her türlü müdahaleyi muhafaza eder.

Kuruluştan beri Paris şehri sadece iki borçlanma yapmıştır. Bunların her birisi 5 milyardır. Bu miktar harpten önceki yıllık emisyonun dörtte birini teşkil eder.

Aslına bakılırsa Paris şehri harpten öncekine nazaran çeşitli teşekküller, mevduat sandıkları ve bilhassa emanet işleri konusunda daha geniş tedbirler alma yoluna girmiştir. Bu konuda kurtuluştan beri şehir 24.300.000.000 borçlanmada bulunmuştur.

Bununla beraber paranın tedrici devalüasyonu ve borçlanmaların nispi değerindeki azalmalar sebebiyle bütçenin yükü artık 1939 da % 25 yerine 1952 de % 4 durumu arz etmektedir.

Belediye borçları, Paris şehrinin bütün borçlanmalarını alakadar eden bütün operasyonları yapmakla görevli «Paris şehri Borçlar Ajansı» adlı özel bir teşekkül tarafından idare olunur. Bu teşkilat Seine valisinin teklifi üzerine İçişleri ve Maliye bakanlarınca çıkarılan bir kararname ile tayin olunur.

Personel Giderleri

Normal gider ve ücretlerden başka, bu mükellefiyetler sosyal giderlerle sosyal güvenlik giderlerine temsil ederler. Bunlara, bütün tahsisatlarına % 9 undan daha fazla faaliyetlerin % 12 sine kadar her bütçeye konan ve bizzat belediye idaresi tarafından Mahalli kollektiviteler emekli sandığına intikal ettirilen emeklilikler de dâhildir. Bu giderlerin konması mecburidir.

Personel mükellefiyetleri miktarı — belediye İdaresi'nce yeni görevlerin ele alınması ve efektiflerin savaştan önceki seviyesine çıkarılmasına rağmen — 1939 da % 14,47 iken 1952 de % 30,7 ye yükselmiştir. Bu artışın sebebi bir taraftan sosyal hakların önem kazanması, diğer taraftan da envestismanlarla bütçe iştiraklerinin azalmasıdır. Yalnız şu var ki bu diğer gider fasıllarının önemini artırmıştır. (Belediye bütçesinin emsali ancak 20 dir).

Servislerin Muhafaza ve Çalışma Giderleri!

Bu giderler bir taraftan idareye ait gayrimenkullerin muhafaza masrafları ile merkez servislerinin çalışmasında lüzumlu olan çeşitli ödemeleri (Isıtma, Aydınlatma...), diğer taraftan da öğretim giderleri olarak öğretim mahallerinin muhafazası giderlerini ve son olarak spor, umuma ait yolların muhafazası ile ilgili (temizleme, çöplerin kaldırılması, aydınlatma v.s) giderleri içine alır.

Bu giderler toplamı bütçede 1939 da % 11 iken 1952 de % 19 olmuştur.

Çalışma ve Büyük Onarım Giderleri.

Bütçede bu giderlerin önemli bir yeri vardır. Çünkü 1939 da % 2 iken 1952 de % 7 ye yükselmiştir. Envestismanlara gelince, bunlar, bütçe üzerinde büyük çalışmalarla ve istisnai kaynaklardan elde edilen envestismanlarla finanse edilirler.

Polis Giderleri.

Paris Polisi münhasıran şehir hizmetine tahsis edilmemiştir. O cumhuriyet muhafaza teşkilatı ile birlikte merkezde nizamı sağlamakla görevlidir. Paris Polisi aynı zamanda adli polis işlerini de görür. Bu sebeple polis valiliği bütçe muhtariyetinden faydalanır: Prensip olarak devlet, bu idare tarafından yapılan masrafların dörtte üçüne iştirak eder. Bu bir tahsisat değil, fakat milli mükellefiyetlere ait kanuni bir iştiraktır. Giderler kategorisine göre değişen bu iştirakin şekil ve şartları ile miktarı 31 Aralık 1953 tarihli kanunun 8. maddesiyle tespit edilmiştir.

Polis bütçesinde Paris şehrinin payı % 20 civarındadır, kalanı şehir civarı komünlerin iştiraki ve polis valiliğine ait kaynaklarla karşılanır.

Ek Belediye Bütçeleri Muvazene Tahsisatı

Paris şehri bütçesine ek bütçe açıklarını kapamak maksadı ile tahsisat konur.

— Sosyal Yardım: Paris şehri bütçesi Sosyal Yardım İdaresi bütçesinin açığını kapamak maksadı ile bir tahsisata sahip olması lazımdır. Bu tahsisatlarına miktarı ek bütçenin % 40 civarında olur ve belediye bütçesi için % 20 bir mükellefiyet meydana getirir.

— Belediye Kredisi: Bu, Paris şehrinin tahsisatı ile bütçesini denkleştiren bir hayır kurumudur.

Paris Taşıt İşleri Muvazene Tahsisatı

Paris Taşıt işleri muhtar rejisine vücut veren 21 Mart 1948 tarihli kanun ilgili kollektivitelerin, bu arada Paris şehrinin, mali iştiraklerini tespit etmiştir. Bu kollektiviteler iştirakleri nispetinde Paris taşıt işleri işletme' açığını kapatmak zorundadırlar. 1952 de Paris şehri bir milyar civarında bir mükellefiyet deruhte etmiştir.

Ucuz Mesken Sağlama Ofisinin Masraflarına İştirak

Ucuz mesken sağlama ofislerde ilgili mevzuata uygun olarak Paris şehri garanti vermek ve bir tahsisatla ofisin bütçesini denkleştirmek zorundadır.

İhtiyari Masraflar

Bu masraflar global miktarı Paris şehri bütçesinin en az % 5 ini teşkil eden ödenekleri, yardımlar ve çeşitli giderleri içine alır. Okul sandıklarına verilen ödeneklerde olduğu gibi bu giderlerin sosyal mecburiyetler olduğuna ayrıca işaret etmek yerinde olur. Bununla beraber reel olarak bu giderler az önem taşır.

Paris şehri gelirleri

Giderler gibi gelirler de 1937 den beri olağan ve olağanüstü gelirler olarak değil, mahiyetlerine göre sınıflandırılmıştır. Fakat bizzat gelirler rejimi diğer komünlerde olduğu şekilde pratik olarak değişmemiştir. Paris şehrinin aktüel ihtiyaçlarına uygun değildir.

Direkt Yergiler

Paylar: «4 eski kaynağın» Milli bütçeyi beslediği devirde mahalli bütçelerin başlıca kaynaklarını teşkil eden paylar şimdi artık pek önemli bir rol oynamazlar.

Otuz beş yıldır nazari gelirler üzerinden ve payların blokajından meydana gelen zayıf randımanları, payları miktarında hissedilir bir artışın mevcudiyetine rağmen, bugün artık zayıf gelirler olmaktan ileri gidemez.

Paris'te payın değeri pratik olarak on beş yıldan beri değişmemiştir. 1935 de 1.600.000 franktı. 1950 den beri sadece % 40 bir artışla 2.244.000 frank olmuştur. Aynı zamanda gelirlerden elde edilen paylar azalmış kabul edilmektedir. 1939 da bu miktar 1.024 milyonluk bir gelirle bütçenin % 20 si civarında ve 1952 de de 4 milyarla ancak % 6,4 ünü teşkil ediyordu. Komünlerde ve bilhassa Paris şehrinde yapılacak gerçek mali bir reform bu günkü durumu ile önemini kaybeden bu vergileri ortadan kaldırmalıdır.

— Paylara Benzeyen Takslar:

Bu takslar paylara son derecede benzer. Dar bir matrah ve sınırlı vergilerle karakterize edilen bu takslar pek zayıf randımanlı vergiler değildir. Bu günkü temayül onlardan faydalanmaktadır. Paris şehri böylece at ve katırlarla piyanolar üzerine taks koyma cihetine gitmektedir.

Hizmet takasları yıkama, çöplerin kaldırılması ve kanalların akıtılması hissesi şeklinde tezahür eder. Taksların giderlerin artışı takip etmesi sebebiyle ve sistemli bir muvazene aranmadığından bu takslar gün geçtikçe artmaktadır.

Bu suretle direkt vergilerin toplamı (pay ve takslar) gelirler toplamının aşağı yukarı % 18 ini teşkil eder.

Endirekt Vergiler

Oktroi vergilerin ilgası sonunda 1941 de mahalli maliyeler içinde geniş bir yer tutan endirekt vergiler kurtuluştan itibaren önemli derecede artmış ve bu gün Paris şehri bütçesinin — aşağı yukarı % 55 — esaslı gelir kaynakları arasında yer almıştır. Endirekt vergiler iki büyük kategoriye ayrılır:

— Özel Takslar: Meydana gelişlerinden beri bunları Paris şehrinin kavuşturduğu eski kaynaklardır. Bu kategoriye gaz ve elektrik istihlakı takasları, içki satım lisansı ve kayıt işlerinde alman hisseler girer.

— Mahalli muamele takasları: Randımanlar ve tahsil kolaylıkları bakımından bunlar komün maliyesinin başlıca kaynaklarından birisidir. Oktroi vergileri üzerine 1943 de tesis edilen mahalli takslar iki nispet üzerinden alınır: % 1,50 ve % 2,70 bundan elde edilen gelirinin % 75 i şehre, % 15 vilayete ve % 10 nu da Milli fona tahsis edilir. Bunlara bir de % 0,25 ve % 0,50 sürüks ilave etmek lazımdır. Taks ve sürükslardan 1955 de şehre 30.500.000.000 frank temin edilmiştir. (Bütçe istihsalesi).

Çok zaman Paris şehri için net bir gelir bahis konusu değildir, çünkü şehir Paris'e hasredilen ve 1955 de 2 milyardan fazla olan % 10 muameleli fakslarına eşit bir meblağı banliyö komünlerinin yararına özel bir fon olarak ayırmak zorundadır.

Gayrimenkulden elde edilen gelirler (İcra, umumi yerlerin işgali)

Paris şehrinin gayrimenkul sahası önemlidir: İdaresi zor problemler ortaya atar. Çünkü sivil ve ticari kiralamalar üzerinde kanunların

uygulanmasından başka değişen ekonomik şartlara göre taksların ayarlanması icap eder. Bundan ayrı olarak şehir lojman buhranı, eski binaların vaziyeti sebebiyle yerleşme konusunu ele almak zorundadır.

Bu çaba bütçenin tümü üzerindeki gelirlerin yüzde nispetini de göz önünde bulundurur: Bu miktar 1939 da 164 milyon ile % 3, 1952 de aşağı yukarı 2.400 milyon ile % 3,5 dur.

Reji halindeki veya Sınai Servislerden Elde edilen Gelirler:

Bunlar Paris şehri için önemli gelir kaynaklarıdır. Şehrin mülkiyetindeki suların idaresi pek önemli değilse de belediye bütçesine 1939 daki % 8,5 uğun aksine 1952 de % 12,5 bir gelir sağlanmıştır.

Paris şehrine ait sınai servisler hem doğrudan doğruya (sular, cenaze alayları), hemde vasıtalı şekilde (elektrik, gaz, ısıtma v.s..) işletilir.

Reji halindeki servislerin gelir ve giderleri bütçe fasıllarına dercedirler, bunların birlikte mali sonuçlarının analizi zordur.

Diğer servisler, hiç değilse envestisman borçlanmaları için, gelire yer verilir. Bundan başka Paris şehri bütçesi gelir veya giderleri, işletme sonuçlarını kaydeder. Elektrik idaresi kar getirir, gaz idaresi ise açık verir.

Bunların dışındaki servisler — iskân gibi — özel teşekküller (ofisler, gayrimenkul şirketleri) tarafından idare olunur.

Bağlı veya muhtar servislerin sermayelerinin önemi 1939'a nazaran hissedilir şekildedir:

İştirakler ve Tahsisatlar

Şehir bütçesinin tümü itibariyle % 2 civarında bir nispetle tahsisatlar vilayet bütçesinde yer alır. Seine vilayeti bütçesindeki bu nispet aynı zamanda belediye ve valiliğin birleştiği Paris idaresinin özelliğine istinat eder. Çok zaman şehir işleriyle il işlerini bir arada yöneten aynı servisler mevcuttur. Belediye bütçesi komün giderlerinin tamamıyeti olayına — Personel ve maddi giderler — istinat eder ve en genel manada % 20 olarak giderler üzerinden hesaplanan vilayet iştirakini nazarı itibara alır.

Devletçe verilen tahsisatlar 1951 yılında azalmış ve Paris yollarının takımına hasredilen devlet tahsisatı ortadan kaldırmıştır (1). Bedava

tıbbi yardım giderlerine ayrılan tahsisat esaslı surette azalmaktadır. Kala kala öğretim ve spor işlerine hasredilen değişik iştirakler kalıyor.

Polis giderleri için devletin verdiği para — polis bütçesinin dörtte üçü — belediye bütçesinde değil, polisin ek bütçesinde yer alır. Zaten bu bir tahsisat değil, fakat bir iştiraktır.

Polisinkinden başka diğer giderler için verilen tahsisatların tutan belediye bütçesinin % 20 sini geçmez.

Bilhassa devlet hissesi yönünden, merkezin durumuna uygun olarak Paris şehri tarafından yapılan özel masraflarla mukayese edilince, bu miktar azdır.

Diğer Ödemeler

Bu ödemler Paris şehri bütçesinin % 1,5 uğu civarındadır. Bunlar kontrol ve gözetim masraflarıdır. Çeşitli servislerin (spor, enterne, öğretim, hijyen) azalmasından meydana gelen gelirler de vardır. Bunlar da belediye borçlarının tesviyesinde kullanılır.

Bu bölümde bağış, miras ve ikame gelirlerini de zikretmek lazımdır.

Büyük Envestisman Faaliyetleri Bütçeleri

Yukarıda incelenen bütçe belediye servislerinin işletme masraflarına tekabül eden bütçedir. 13 Haziran 1939 tarihli tüzük, kolektivitinin olağanüstü mükellefiyetlerini daha iyi açıklamak maksadı ile büyük envestisman çalışmaları bütçesini kendi içinde sınıflandırmıştır.¹

Giderler

Bunlar inşaatla ilgili büyük faaliyet, Seine ve polis valiliğine veya cumhuriyet asayiş kuvvetlerinin binalarına tahsis edilen belediyeye ait iktisap ve gayri menkul amenajmanlar giderlerini içine alır. Bundan başka hasta hane, okul, hal, pazar ve mezbahalar; şehircilik, yeni yollar ve etrafı çevrili bahçeler v.s. bölgelerinin korunması ve amenajman işleri bu masraflara dâhildir. Ayrıca hayır müesseseleri, melce, banyo, duş ve yüzme havuzları, sıhate mucir yerlerin temizlenmesi büyük su ve temizleme işleri, lojman inşaatı, merkeze mahsus faaliyetler ve aydınlatma hizmetleri bu kategori içindedir.

¹ Bu tahsisat 1955 de yeniden konmuştur.

Gelirler

Bu yatırım ve büyük işleri karşılamak için şartlarına göre iki usule başvurulur: Bu sonunca varmak için özel surette bu giderleri karşılayacak tahsisat konur, fakat bu finansman usulü ancak mütevazı masraflar için bahis konusudur. Büyük sıhhileştirme, şehircilik ve yardım işlerine teşebbüs etmek için Paris şehri borçlanmalara başvurur. Daha önce gördüğümüz gibi bu çeşit kaynaklardan faydalanma imkânı bu gün sınırlı bir vaziyettir.

2. — Seme Vilayetin Maliyesi.

Fransız maliyesini genel bir olayı olarak il bütçelerinin global volümü belediye bütçelerinin global volümüne nazaran daha az önemlidir. Bu durum Seine vilayeti için de aynıdır. 1953 de Paris şehrinin Primitif bütçesi 66 milyon frankla yükselmiştir, hâlbuki vilayet bütçesi ayı yıl içinde 48 milyarı geçmiyordu. Bu aynı zamanda daha az gideri ve daha az mali bir prodüktivite ile ifadesini bulur.

13 Haziran 1939 tarihli tüzüğe gelinceye kadar Seine vilayeti bütçesi, olağan ve olağanüstü giderleri ayıran ve giderlerle gelirleri iki bütçede gösteren, bütün il için kabili tatbik bir surette yapılmıyordu. Bu tarz vilayet bütçesinin içinde bulunduğu istisnai şartlara cevap vermiyordu. 13 Haziran 1939 tarihli tüzükte işaret edilen sınıflandırma ile bundan böyle il bütçesi, Paris şehri bütçesi için kabul edilen rasyonel sınıflandırmaya göre gider ve gelirleri birlikte göz önüne aldı. Büyük faaliyet ve envestisman bütçeleri ayrı birer bütçe halinde şekil buldu.

Seine Vilayeti Giderleri İl Borçları

Seine vilayetine bırakılan borçlanma serbestisi çok dardır. Borçlanma ile ilgili genel meclis kararlarının onaylanması kaideleri Paris belediye konseyi için tatbik edilenlerin aynısıdır.

Bununla beraber kurtuluştan bu yana 11 milyarı amme tarafından olmak üzere vilayet aşağı yukarı 30.400.000.000 borçlanmada bulunmuştur.

Bu kategoriye borç giderleri, Fransa'da veya dışta espiyon edilen borç hizmeti, dalgalı borçlar mükellefiyetleri, devlet avansları mali mükellefiyetleri, il borçlanmaları ile ilgili vergi ve fireler girer.

Personel Mükellefiyetleri

Bu mükellefiyetler bir taraftan il idare personelinin maaş ve diğer özlük haklarını, Adalet Sarayı ve Ticaret mahkemesi personelinin, parklar ve ile ait sahaları, yardım hizmetlerini (yardıma muhtaç çocuklar, parasız sağlık yardımları, gebe kadınlar...) arşiv hizmetlerini, ilköğretimi içine alır. Diğer taraftan Seine valiliği personelinin ilgilendiren emekli sandığı tahsisatları, aile mükellefiyetlerinde olduğu gibi kaydı hayata bağlı mükellefiyetleri bu meyanda mütalaa edilir.

Bundan başka bu bölüme belediye bütçesinde yazılı personel masraflarının il iştirakleri, vilayeti ilgilendiren çalışmalara katılmaları sebebiyle çeşitli idareler ajanlarının mükâfat ve ücretleri de girer.

Bu çeşitli mükellefiyetler Seine vilayeti giderleri toplamı içinde ağır bir yük şeklinde kendilerini hissettirirler (1952 bütçesinin aşağı yukarı % 23 ü).

Servislerin İşleme Giderleri

Banlar esas itibariyle servislerin normal çalışmasında zorunlu olan idare, levazım ve idame masraflarıdır: İl binaları, Adalet Sarayı ve Ticaret Mahkemesi, parklar ve ile ait sahalalar, kiralanan binalar, teknik servisler, il yolları, hijyen ve yardım servisleri, öğretim müesseseleri ve arşivler. Ayrıca bu bölüme ile ait gelirlerin tahakkuk ve tahsil masrafları ile kadastro işleri de girer.

Bu giderlere yeni çalışmalar ile vilayete ait büyük onaranları giderleri ile Psikiatri hasta haneleri, il yolları ve daha doğrusu genel temizlik noktasından devlete ait umurun menfaatine olan faaliyetlerde vilayete isabet eden giderleri de dâhil etmek lazımdır.

Polis Giderleri

Bu giderler polis Valiliği'nin il bütçesi üzerinde gider fazlaları şeklinde ile tahmil edilen masraflardır. Bu mükellefiyet nispi olmakla az önem taşır.

Yardım Giderleri

«İl bütçesi bir yardım bütçesidir». 30 Ekim 1935 tarihli kararnamenin yardım kanunlarının uygulanması için il kadrosuna vücut vermesin-

den bu yana bu tarif, hemen hemen yardım giderlerinin yarısının (1952 de % 47) bütçede yer alması sebebiyle değişmez bir hal almıştır.

Bu konuda vilayete tahmil edilen masraflar şunlardır: Bakıma muhtaç çocuklara ödenen çeşitli masraflar, ailelere yapılan yardımlar, delilere ait hizmetlere ayrılan ödenekler, işsizlik giderleri, siyah Afrikalılara Ve tüberkülozlulara (O.P.H.S.) yapılan yardımlar.

Bu giderleri karşılamak için vilayet asıl kaynaklardan başka, devletçe verilen tahsisattan ve il tarafından tespit edilen ve komünlerce temin olunan kontenjanlardan faydalanır. Seine vilayeti içinde, A.M.G. için olan hariç, komünlerin yardım kontenjanları Paris'e bağlı olarak ile hasredilmiştir ve uygulanması da doğrudan doğruya 9.2.1945 tarihli kararname ile vilayete verilmiştir.

Sınai Servislere Yatırılan Paralar

Seine ili bütçesinde Paris nakliyat muhtar rejisi için bir muvazene tahsisatı vardır. Bundan başka çöplerin toplanması ve ondan faydalanılması için de bir para konmuştur. Bundan başka Seine vilayetinde ucuz pazar tesisi maksadı ile bir tahsisata yer vermek mecburidir.

İhtiyari Masraflar

İhtiyari masraflar arasında şunlar vardır:

İl servislerinde çalışan ajanlarla bunların ailelerine yapılacak tahsisler, mükafat ve yardımlar; İlköğretim eski ve yeni memurlarına yapılacak yardımlar; etüt, burs ve yardımları, delilerle alakalı olanlarda olduğu gibi İçtimai nizam sağlayacak tahsisler, çocuk yetiştirme, hijyen, sosyal çalışma ve tedbirler. Bundan başka bu kategoriye güzel sanatları, ilim, ticaret ve endüstriyi teşvik etmek maksadı ile de tahsisat konur.

Bu ihtiyari masraflara Paris şehri ile şehir dışı komünlerin olağan giderlerini karşılamak için konulacak ödenekler de ilave edilebilir.

İhtiyari masrafların tamamı Seine vilayeti bütçesinde ancak zayıf bir yekun tutar.

Seine İlinin Gelirleri: Direkt Yergiler

— Paylar:

Bütçede miktarı pek az olan genel ihtiyaçlara tahsis edilen paylarla vilayet bütçesi gelirleri arasında vakitle önemli bir hisse teşkil eden belir

li giderlere karşılık tutulan paylar artık bu gün için önemli bir rol oynamamaktadır. (İl hisselerinin değeri 3 milyondur).

— Paylara benzeyen takslar: Bunların bir kısmı otomatiktir. Mesela becayişe dayanan fer'i takaslarda olduğu gibi. Diğerleri ihtiyaridir ve tahsillerine genel meclisçe karar verilir. Bununla beraber vilayet meclisinin kararı, listesi 13 Ağustos 1926 tarihli kanunla yapılan 21 taks ile sınırlıdır. Bundan başka taksların tarifesi kanunun azami limitleri içinde Genel Meclisçe serbestçe tespit olunabilir. Bu kategoriye inşa edilen malikâne takasları, yerleştirme taksi, ayak satıcılığı taksi, eşyalı kiralık yerler taksi girer. Diğer bir taks grubu da çeşitli konuları veya bir masrafi icap ettiren servisleri ilgilendirir.

Endirekt Vergiler

Muameleler üzerine konan taksların oktruaları kalkmış olan komünler için bir muvazene geliri temin gayesi vardır.

;Bu verginin yüksek randımanı tahsil kolaylığından dolayı İnsani öyk bir düşünceye şevketti ki muamele vergisi mahalli maliyelerin devamlı probleminin hal tarzını teşkil ediyordu. Bu sebeple 22 Aralık 1947 tarihli kanun muameleler üzerine % 25 nispetinde bir vilayet hissesi ihdas etti, sonra 9 Aralık 1948 tarihli kanun, Seine vilayetindeki nispeti % 1,50 ve 2,70 olan ve komünlere % 75, vilayete % 15 ve % 10 da Milli bir fona hasredilen satışlar üzerinden mahalli bir vergi almağa cevaz verdi.

O halde bu gün randıman yüksek bir indirekt vilayet maliyesi mevcut demektir.

Vilayet ve Amme Servislerinin Gayrimenkul Gelirleri

Bu gelirler bir taraftan vilayetin özel mülklerine ait gelirlerle amme emlakinden elde edilen işgaliye gelirlerini, diğer taraftan da amme servislerinden faydalanma karşılıklarını, amme ve özel kolektivitelerle bunların emrinde olan yerlerdeki vilayet müesseseler içinde yerleşme ve pansiyon ücretlerini ihtiva eder.

Kontenjan ve Tahsisat

İl bütçesinde devlete veya komünlere ait veyahut devlet ve komünler vilayete yardım etmesinden ileri gelen hallerde birçok gider bahis konusudur.

Bu cümleden olarak yardım giderlerinin kullanılmasından elde edilen diğer gelirlerde olduğu gibi, vilayetin yardım giderlerini karşılamak için devlet ve komünlerin kontenjanlarının il gelirleri arasında önemli bir yeri vardır.

Bundan başka il giderlerini karşılamak için devlet ve milli müesseselerden, komün ve çeşitli kollektitelerle özel teşekküllerden tahsisat ve hisse alır.

Devletin vermiş olduğu paralar il gelirlerinin mühim bir kısmını teşkil eder.

Çeşitli Ödemeler

Bunlar kontrol ve gözetim giderleri ile yapılan işlerin karşılığını içine alır.

Ayrıca bu bölümde il borçları ile ilgili ödemeler de yer alır.

Bu kategoriye bağışları, miras ve tahsisleri, çeşitli ödemeleri, muvazene vasıtalarını eklemek mümkündür.

Faaliyet Bütçesi ve Seine vilayetinin Envestismanları

Bu giderler Seine ve polis valiliklerine ait inşaat ve gayrimenkul amenajmanına, hasta hane ve darülaceze yapılmasına, okul müesseselerinin inşasına, ikinci derecedeki faaliyetlere, şehircilik ve yol programlarının uygulanmasına imkân verir. Bu çeşit giderlerin aynı zamanda su, Paris köprülerinin temizliği, lojman, metro ve Paris bölgesi nakliyat hizmetlerinin ifası gayesi de vardır.

Gelirler

Yukarıda giderler bir taraftan özel alelade giderlerle diğer taraftan da borçlanma yolu ile karşılanır.

3.— Paris şehri bütçesinde Ek Belediye Bütçeleri

Bu bütçeler, içinde Paris şehrinin önemli bir iştiraki olan beledi karakterli hizmetler bütçesidir.

Sosyal Yardım

Sosyal yardım idaresi mali muhtariyetle teçhiz edilmiş bir kamu müessesidir. O halde Paris şehri bütçesine doğrudan doğruya sosyal yardım için harcanabilecek gelirler girebilir. İhtiyaç olduğu takdirde Paris şehrinin bütçesine koymak zorunda olduğu muvazene tahsisatı bu meyandadır.

Sosyal Yardım İdaresi Bütçesi, bu idarenin (Hasta haneler, yardımlar...) bütünü ile müstakil olarak gelir ve giderlerde genel mağazaların bütçelerini ve esas itibarı ile ek idarelerde bahsedilen sinai servisleri içine alır. 1955 den beri de kabul edilen yeni hükümler her müessesesinin işletme bilançosunun yapılmasına imkân verilmiştir.

1954 de Sosyal Yardım İdaresi bütçesinin geliri 43.500.000.000 Frank civarında idi.

Gelirlerin kaynağı sosyal yardım idaresine mülkleri, temaşa üzerine vaz edilen vergilerde olduğu gibi Paris şehrinin bu idareye hasrettiği vergiler, aileler veya hasta köylüler tarafından ödenen ikamet karşılıkları, Sosyal Güvenlik Paraları ve çeşitli tahsisatlarıdır.

Hasta hanelerin, darülaceze ve yardım bürolarının faaliyetleri içine muvazene Paris şehri tarafından ayrılan tahsisatla temin olunur.

Sosyal Yardım İdaresi bütçesi idare tarafından hazırlanır. Sonra Danıştay'ın mütalaası alınır ve daha sonra da Sağlık, Maliye ve İçişleri Bakanlıklarınca tetkik olunur. Bütçeyi uygulayan genel müdürdür. 14 Eylül 1941 tarihli kanundan beri Hazine ajanları arasında bir hesap ajanı tefrik edilmemektedir. Bir de Genel Müdürlerin nezdinde çalışan bir kontrolör vardır.

Belediye Kredisi

Belediye kredisi sandığının da tüzelkişiliği ve bütçe muhtariyeti vardır.

Bütçesi (1954 de 583.000.000) bir taraftan idare masraflarını, diğer taraftan da gelirleri, faizle, haklar ve belediye iştiraklerini ihtiva eder. Belediye kredisi bütçesinin denkliğini özel tahsisatla sağlayan belediye bütçesidir.

Bütçe Sandık Müdürü tarafından hazırlanır ve Danıştay'a sunulur. Paris Belediye Konseyince oylandıktan sonra Maliye Bakanınca onayla-

nır. Uygulanması müdür ve Maliye Bakanınca tayin edilen özel muhasip tarafından yapılır.

Paris şehri ucuz mesken teinin ofisi

Bunun da tüzeltkişiliği ve bütçe muhtariyeti vardır.

Bütçesi sinai formüllere göre yapılır ve gelirleri kiralardan meydana gelen bir işletme seksiyonu mahiyetindedir. Kaynaklarının yetersizliği halinde belediye teminatı ile borçlanma yapabilir.

Ofisin bütçesi idare konseyinin iştirakiyle müdür tarafından hazırlanır. Belediye Konseyince oylanır ve Seine valisi tarafından tasdik edilir, Müdür ve Özel Muhasip tarafından da uygulanır.

Mikst ekonomi ucuz lojman yapar ve bunları idare eder. Bunlar da: Şehir gayrimenkul rejisi, Gayrimenkul Anonim Şirketi, Belediye Gayrimenkulleri İdare Şirketi, Paris Jestiyen Şirketidir.

Tahsisat şekli altında bu iş için Paris şehri bütçelerine para kor.

4.— Polis Valiliği Bütçesi

Polis Valiliği bütçesi iki kısma ayrılır: Bir kısmı belediye bütçesi içinde, diğer kısmı da il bütçesi içindedir.

Belediye Bütçesi:

- Giderler: Giderler cetveli içine girenler:
- Polis Valiliğine ait gelirler (taks ve hizmetler için tahsisatlar, çeşitli ödemeler, çeşitli gelirler)
- Devletin, Vilayet ve komünlerin polis giderlerine hasredilen gelirler ve iştirakler (Devlet, Komünler, Özel gelirler);
- Giderlerin tediyesi muamelesinden elde edilen gelirler;
- Olağanüstü gelirler;
- Polis Valiliğinin belediye bütçesi gelirleri üzerindeki gider fazlaları;
- Giderler:

— Personel Giderleri:

— Maddi giderler (Genel idare, otomobil parkları işletmesi, envestismanlar);

— Çeşitli giderler (tahsisatlar, yardımlar, ödemeler);

— Yangın servisleri giderleri;

— iç faaliyetler giderleri;

— İl Bütçesi:

— Gelirler:

Tahsisatlar ve iştirakler kadar mal ve tahsisler gelirleri;

İl mükellefiyeti olarak Paris Valiliğinin il bütçesi üzerindeki gider fazlaları.

— Giderler:

Kaydı hayat borçları (emekli sandığı tahsisatları);

Vilayet mümessilleri, laboratuvarlar, sağlık servisleri, Veteriner hizmetleri, tımarhane servisleri personeline ait giderlerle tazminatlar;

Binaların, il mümessilleri, hijyen laboratuvarları, veteriner hizmetleri, tımarhane servislerinin araç ve işleme giderleri:

Polis valiliğinin çeşitli belediye servislerine il iştiraki.

Çeşitli iştirakler, tahsisatlar ve çeşitli giderler.

İDARİ COĞRAFYA

SEYDİŞEHİR KAZASININ İDARİ COĞRAFYASI

Yazan: Şamili Rifat ARIKAN

GİRİŞ

Konya vilayetinin Güney Batı kazalarından olan Seydişehir, vilayetine nazaran uzun zaman her hangi bir yol güzergâhında bulunmadığından, yıllardan beri aynı durumunu muhafaza etmiş her hangi değişikliğe ve gelişmeye maruz kalmamıştır. Son zamanlarda yaz kış seyrüsefere müsait yollar kasabaya nispeten canlılık getirmişse de esas itibariyle iç Anadolu'nun kalkındırılmaya muhtaç ilçelerindendir.

HUDUT VE MESAHA

Kaza Doğuda Bozkır, Çumra, Kuzeyde Konya Merkez ve Beyşehir Batıda Manavgat ve Sütçüler, Güneyde Akseki İlçeleriyle hemhuduttur. Mesahası 1695 Km.² dir. Kaza merkezi, 1145 metre yükseklikte Torosların iç sıralarının eteklerinde, kısmen ova ve kısmen de batı doğu istikametinde meyilli hafif dalgalı bir arazi üzerindedir.

İKLİM

İç Anadolu'nun sert kara iklimi bu kesimde nispeten yumuşamıştır. Fakat yine de kışlar soğuk geçer, yazlar ise oldukça sıcaktır. Yağmurlar en çok Ekim ayından Mayıs ayma kadar yağar yıllık yağış vasatısı 45 santimetredir. Yağışlar kışın hemen hemen tamamen kar şeklindedir. Yağan kar kalınlığı epeyce yüksektir. Ancak Akdeniz'de paralel giden Torosları aşan ve bir Akdeniz iklimi tesiri uyandıran rüzgârlar (Lodos) sayesinde karların erimesi mümkün olur, ekseriyetle de karın biri ortadan kalkmadan diğeri yağar.

Gece ile gündüz arasındaki sühunet farkları mühimdir. On dereceyi geçer, yıllık kış ortalaması sıfırın altında beşe yaklaşır. Yaz ortalaması ise artı 25'in üzerindedir. Yazın 30 dereceyi aşan sıcaklıkta günler vardır.

Rüzgârlar kış günleri umumiyetle kuzey ve doğudan ara sıra da güneyden ve Batıdan eser. Yazın ise değişik yönlerden esmektedir.

YÜZEY ŞEKİLLERİ

Mıntıkanın Güney ve Batısı dağlarla çevrilmiştir. Dalaman, Susuz adlarıyla anılan bu dağlar Torosların iç sıraları olup en yüksek yerleri kaza merkezinin güney batısında Küpe Dağı üzerindedir. İrtifa 2000 metreyi geçer. Güney doğu kuzey batı istikametinde olan dağ sırasının iki ucu da tedricen alçalarak uzanır. Antalya vilayeti ve kazalarıyla irtibat bu yükseltiler sebebiyle güç olmaktadır. Burada en mühim geçit Reze Belidir. Kazanın Doğusunda bulunan Suğla mevkii üç dört yıl önce derin olmayan bir göl halinde iken bu gün tamamen düm düz bir ovadır. Güneyde yer alan karstik arazideki düdenler gölün sularını tamamen boşaltmıştır. Bu suların yer altından hangi yöne gittikleri henüz tespit olunamamıştır.

Şehrin kuzey batısında Ilıca tepesi ve kuzey doğusunda tepe bağlan büyük biçiminde yükseltilerdir. Kaza merkezine 25 ila 30 kilometre mesafede Doğuda fazla irtifai bulunmayan yuvarlak tepeli çıplak dağlar yer almaktadır.

AKARSULAR

Mıntıkada büyük tabii akarsu yoktur. Sadece Beyşehir Gölünden gelip Çumra istikametine giden Çarşamba kanalı Kuzeyden bölgeye girip çıkar. Yüksek dağ sıralarını takiben bunların eteklerinde sıralanmış Mebzul pınarların suları Seydişehir Çayı ve Karakuş çayı tarafından Suğlaya boşaltılırsa da yazın suları gayet azalır. Bunlardan Seydişehir çayı üzerinde yazın kapatılan basit bir bent mevcut olup kasabanın meyve ve sebze bahçelerine su temin eder. Güzel mesire yerleri olan Pınarbaşı, Beldibi, Kuğulu ve Magmanın da mevkiindeki pınarlarda mezkûr dereye sularını boşaltırlar.

Ilıca tepesinde mevcut sıcak su kaynaklarının banyo yapmağa elverişli olduğu tespit edilmiştir. Belediyenin burada gayet basit bir banyo yeri vardır. Yaz aylarında mümkün mertebe mahalli ihtiyacı karşılamaktadır.

BİTKİ ÖRTÜSÜ

Kazanın ekilebilen toprakları dışında ve bilhassa güney batı istikametinde mühimce miktarda ormanlar bulunmaktadır. Ormanların umu-

mi olarak yüzde 25 ardıc ve yüzde 15 Meşe, yüzde 5 Katran yüzde 2 Köknar çam vesaire bulunur. Su kenarlarında ise İç Anadolu'nun karakteristik ağaçları olan söğüt ve kavaklar vardır.

TARİHÇE

Seydişehir'de ilk çağlarda İskân olup olmadığı hususunda henüz incelemeler yapılmamıştır. Esasen kazanın tarihçesi mevzuunda tetkiklerde çok sathidir. Bu bab da elde mevcut Doküman hemen hemen sadece MAKALATI SEYYİD HARUN'dur. Sayın M. Çağatay Uluçay yukarıdaki eserden Seydişehir'in Horasanlı Seyyid Harun isimli bir zat tarafından hicri 702 (miladi 1302)-720-tarihleri arasında kurulduğunu istidlal ediyor ve Seydişehir'de Selçukilere ait hiç bir eser bulunmayışının da kendi tezini desteklediğini ileri sürüyor.

Haddi zatında Makalatı Seyyid Harun'un bir kaç nüshası bulunduğundan hangisinin orijinal olduğu veya hakikate en yakın bulunduğu da tespit edilememiştir. Bu hususta Sayın Rüştü Ergen'in tetkiklerde dikkate şayandır. Bilhassa bilinen cihet Kazanın bu günkü ismi Seyyid şehri anlamında ise de sonradan kazanılmış olduğu anlaşılmaktadır. Hammer tarihi birinci cilt 77 inci sahifede Hicri 616 da bu günkü Seydişehir'in bulunduğu mahalde Kadim namıyla bir şehir bulunduğu öğreniyoruz.

Netice olarak iddia edilebilir ki Kaza merkezinde iskân oldukça eskidir. Ancak sonradan, takriben 702-720 Hicri tarihleri arasında Horasanlı Seyyit Harun ismindeki bir zat tarafından imar ve ihya edilmiş olup bundan sonrada bu günkü ismiyle anılagelmiştir.

Konya ile birlikte Selçuklu devrini geçirdikten sonra Osmanlı İmparatorluğuna dâhil olmuş ve Konya'nın bir Kaymakamlığı olarak idare edilmiş Cumhuriyet devrinde de yeni kurulan taksimatta aynı vilayetin bir ilçesi olmakta devam etmiştir.

NÜFUS VE İSKÂN

Kazanın Umum Nüfusu 47312 dir. Bunun 23594 ü Kadın 23718 i erkektir. Nahiyelere düşen nüfus miktarları ise şöyledir:

Merkez Nahiyesi	13247	Erkek 12837	Kadın
Çavuş Nahiyesi	5656	» 5883	»
Gencek Nahiyesi	4815	» 4874	»

Kaza merkezinin ise nüfusu 5165 dir. Son iki nahiye nüfusunda dikkati çeken taraf azda olsa kadın adedinin fazlalığıdır.

Genel nüfusun yaşlara göre tasnifi ise şöyledir:

0-7 yaş arası % de 19

8- ıla 19 arası % de 27

20- ıla 45 arası % de 32

45 den Büyük % de 22 dir.

Yerleşme şekli Orman Köylerinde nispeten dağınık iskâna benzemekte ise de umumi olarak mıntakada toplu iskân mevcuttur. İskân yerleri olarak dağlık bölgelerde orman kenarları ve içi, dağ etekleri tercih edilmiştir.

KAZA TEŞKİLATI YE MEMURLARI

Dâhiliye: Kaymakamlık halen eski Halkevi binasında bulunmakta olup bir Kaymakam, bir Tahrirat Kâtibi, bir köy Bürosu Memuru ve Odacı vardır.

Nüfus İşleri bir Nüfus Memuru, birde Kâtip tarafından tedvir edilmektedir.

Jandarma: Kazada Ağır Ceza bulunmasına rağmen Polis teşkilatı yoktur. Bir Binbaşı, Bir Başçavuş, Dört Onbaşı komutasında geniş Kadrolu Jandarma teşkilatı Emniyet ve asayişini temin etmektedir.

Adalet: Mutat Kaza teşkilatına ilaveten Ağır Ceza Mahkemesi vardır. Ağır Ceza Heyeti Sulh ve Ceza Hâkimleriyle Savcıdan müteşekkildir.

Adalet teşkilatında bir Baş Savcı, Bir Baş Savcı Muavini Sulh ve Ceza Hâkimleri, Hâkim Muavinleri, Zabıt Kâtipleri, Mübaşirler bulunmaktadır. Mahkeme Başkâtibi Noter vazifesini de görür.

Ayrıca başta bir Müdür olmak üzere Gardiyan ve idarecilerden müteşekkil Ceza Evi Memurları vardır.

Halen gezici Kadastro Mahkemesi de faaliyette bulunmaktadır.

Askerlik Şubesi: Bir Binbaşı, İki Üst Teğmen, bir sivil yazıcı beş er.

Maarif: Kazada bir ilkokul, birde Orta Okul vardır. Köylerde ise 29 Öğretmenli beş Eğitimci cem'an 34 ilkokul vardır.

Sağlık: Bir Sağlık Merkezi vardır. Sağlık Merkezi Baş Tabibi aynı zamanda halen Hükümet Tabipliği vazifesini de görmektedir. Ayrıca iki Tabip, bir Hemşire, Üç Hasta bakıcı, bir İdare Memuru bir Şoför, iki hademe, bir aşçı Hasta hane kadrosundadır.

Kazada halen Bir Ebe bulunmaktadır.

Maliye: Bir Malmüdürü bir Milli Emlak Memuru, bir Veznedar bir Muhasebe Memuru, İki Varidat Memuru, iki tahsildar.

Ziraat: Bir Ziraat Teknisyeni ve yardımcı iki eleman, bir Odacı

Veteriner: Bir Hayvan Sağlık Memuru.

Tapu Sicil: Bir Tapu Sicil Memuru, Bir Kâtip

Diyanet İşleri: Bir Müftü, İmam ve Müezzinler

Hususi Muhasebe: Bir hususi Muhasebe Memuru, Bir Varidat Memuru Tahsildar ve Odacı.

Belediye: Bir Reis, bir Muhasip, İki Zabıta Memuru, Bir evlendirme Memuru ve Elektrik İşletmesi İdare Kontrol Memurları, Tahsildar, Odacı

P.T.T.: Bir Müdür, bir Muhabere Memuru, Adli tebligat, şehir içi, şehir dışı dağıtım Memurları.

Toprak Mahsulleri Ofisi: Ajanlık mevcuttur.

Meteoroloji: Bir Meteoroloji Memuru,

Bankalar: Sadece Ziraat Bankasının Şubesi

Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Ortaklığı: Bir Teknisyen bir Şoför.

BAYINDIRLIK

Yol: Kazanın civarı ile irtibatım hali hazırda iki yol temin etmektedir. Vilayet Merkezine Beyşehir üzerinden 127 Kilometrelik yaz, kış seyrüsefere açık bir şose ile bağlıdır. Bu Şose yine Beyşehir üzerinden Akseki, Antalya ile de münasebetlidir. Bozkır Kazasıyla irtibatı temin edecek bir şose mevcutsa da henüz mükemmel ve bakımlı değildir. Mevzuubahis yollar Devlet Kara Yollarının kontrolü altındadır.

Mühim II yollar ise Seydişehir — Çavuş — Hatip — Konya ve Seydişehir Gencek yollarıdır. Her ikisinin de henüz tesviyeleri yapılmış

olup bilhassa kışın seyrüsefere müsait değildir. Bunların iyi hale getirilmesine çalışılmakta olup birincisinin üzerinden bazı Köprüler tamamlanmış bulunmaktadır.

Bölgenin batısındaki dağ köylerinden bir kaç hariç diğer bütün Köylere tekerlekli vesaitin işlemesine müsait yollar mevcuttur.

İmar: Kaza merkezinin Şehir Planı ve mıntikanın haritası yapılmıştır. Mevcut plana göre şehre az çok bir şekil verilmeye çalışılmaktadır. Esasen şehir içindeki yollar muntazam ve bakımlı olmamakla beraber oldukça geniş ve çıkmazları azdır. Sadece çarşı içi yollarına parke döşenmiştir.

Bölgedeki yapı adedi 13000 nin üzerindedir. Bu yekûndan 1150 si Kaza merkezindeki evlere aittir. Köylerdeki mesken adedi ise 7000 dir şehirdeki binalar umumiyetle taş olmakla beraber büyük kısmı da kiremit damlıdır. Daimi şekilde toprak damlı kerpiç evlerin tasfiyesine çalışılmaktadır. Kasabanın kuş bakışı görünüşü beş köşeli bir yıldızı andır maktadır. Kaza Merkezinin Mazotla muharrik iki motordan temin edilen 220 Voltta normal şehir cereyanı veren elektriği mevcut ise de ancak geceleri saat 12 ye kadar yanmaktadır. İşletme, maliyet yüksek olduğundan zararına çalışmaktadır. Bu sebeple de amortisman güçlüğünden montörlerin yenilenmesi gecikmiştir ve sık sık arızaya uğramaktadır. Şebekenin büyük kısmı ağaç direklerden kurulmuştur.

Göksu veya kovada Hidro Elektrik santrallerinden ucuz cereyan temini düşünülmektedir.

Şehirde muhtelif binalarda bulunan Devair inşaatı tamamlanmak üzere bulunan Hükümet Konağı ve Ağır Ceza ilavesinde birleştirilecektir.

Kazanın Kaymakam evi vardır. Ziraat Bankasının modem bir Şube binası mevcut Kızılay'ın ise aynı şekilde bir şube binası yapılmaktadır.

Son sistem, yeni yapılmış, birde bölge ceza evi bulunmaktadır.

Şehir Çarşısı geniş olup mevcut dükkânların büyük kısmı leblebiciliğe mahsustur. Daha sonra kunduracı, Demirci, Bakkal ve tuhafiyeci dükkânları gelmektedir.

Kaza merkezinde Elektrikle çalışan iki un değirmeni, iki hızar, bir Gazoz imalathanesi belli başlı teknik tesislerdendir.

ZİRAİ DURUM

İlçede güney batıda ve kuzey doğuda uzanan engebelik arazi arasında, bulunan Suğla Ovası Ziraata gayet elverişlidir. En çok Bakliyattan Nohut, hububat ve Pancar ekimi yapılmaktadır. Buğday, Arpa — yulaf en çok ekilen hububat cinsleridir.

Ziraat muhtelif şekilde yapılmaktadır. Saban, Pulluk yanında traktör; Öküz ve At Dövenleri yanında modern biçerdöver makinaları yer almaktadır. Hububat ekiminde ilaçlanmış tohumda kullanılmakla beraber hayvan gübrelerinden istifade umumi olup Pancar ekiminde sun'i gübreden faydalanılmaktadır.

Bağ ve Bahçe: Kaza Merkezinin ve Köylerin geniş saha kaplayan üzüm bağları mevcutsa da cinsler Islah edilmiş değildir. Elde edilen üzümler zati ve mahalli ihtiyaçları karşılar. Bağ bozumunda sucuk, pekmez ve saire yapılır.

Bahçeler Seydişehir Çayı kenarında ve Ilıca tepesinde geniş yer kaplar. Bol istihsal yapmak basit geri usuller yüzünden mümkün olmamaktadır. Elde edilen sebze ve meyveler mahalli halkın yazlık yaş, kışlık kuru meyve ve sebze ihtiyaçlarını karşılamaktadır. En çok bulunan sebzeler Fasulye, Patlıcan, Domates, Patates, Bamy, Ispanak, Lahana gibileridir. Meyvelerden ise Erik, Dut, Fındık, Ceviz, Badem bol miktarda vişne, Armut, Elma az olarak bulunur.

Köylerde de mahalli ihtiyaç için sebze ve meyve yetiştirilmektedir.

Hayvancılık: Kaza merkezinde Koyun, Keçi, Sığır ve Manda beslenir. Dağ Köylerinde Keçi daha çoktur. Sair Köylerde diğer cinsler aşağı yukarı eşit oranda yetiştirilmektedir. Hayvanların kışlık yiyecekleri ekseriyetle Saman nadiren de burma denilen kuru ot ve yoncadır.

KÜLTÜR DURUMU

Kazanın 49 Köyünden 34 dünde okul vardır. Bunlardan 5 tanesi Eğitimci diğerleri ise öğretmenlidir. Kaza Merkezinde esasında 6 sınıflı olarak yapılmış tek bir ilk Okul vardır. Bu Okulda Okuyan talebe adedi 670 dir, 11 adette Öğretmen vardır. Her Öğretmene vasatı olarak 60 dan fazla Talebe düşmektedir. Halen üçer tane birinci ve ikinci sınıf, ikişer tane üçüncü ve dördüncü sınıf, bir tane beşinci sınıf bulunmaktadır. Bütün bu rakamlar gösteriyor ki ikinci bir ilk Okula şiddetle ihtiyaç vardır. Esasen geniş sahaya yayılan Şehrin bir ucundan diğer ucuna girmek bilhassa küçük talebeler için zor olmaktadır.

Kaza Orta Okulu birinci sınıf iki Şube olmak üzere dört sınıflı ve 221 Öğrenciyi havi bulunmaktadır. Beş asil 7 vekil Öğretmenle Tedrisat yapmaktadır. Küçük Okul Binası ihtiyaca cevap vermekten uzaktır. Yeni bir bina yapımı için cemiyet kurulmuştur.

Mıntikanın muhtelif yerlerinde ve muhtelif zamanlarda açılan dikiş ve halıcılık kursları faydalı olmuştur.

Umumi olarak bölgede Okula ve Okumaya karşı büyük bir sevgi ve heves bulunmaktadır.

SAĞLIK DURUMU

Kaza Merkezinin temiz içme suyu mevcutsa da çok kifayetsiz olup günde ancak bir iki saat sadece umumi çeşmelerde akmaktadır. Evlere su verilmemiştir. Köylerde ekseriyetle sıhhi içme suları yapılmış veya yapılmaktadır. Kazada tam ve muntazam bir kanalizasyon bulunmamaktadır.

Şehir dışında oldukça kullanışlı bir Mezbaha vardır.

Mıntıkada sarı hastalık görülmemektedir.

İlçe Sağlık Merkezi esaslı bir ihtiyaca cevap vermekte olmasına rağmen açılışından beri hiç bir zaman tam Kadro Doktorla çalışmamıştır. Hemşiresi bulunmamaktadır. Halen Sağlık Merkezinde iki Doktor vardır, Ayrıca Hükümet Tabibi Yoktur. Daimi olarak Kazada kalan Serbest Doktorda mevcut değildir.

Kaza Merkezinde zengin çeşitli bir Eczane mevcuttur.

SOSYAL DURUM

Mıntaka Halkının geçim kaynakları başta Ziraat birazda ticarettir. Hasat ve ekim zamanı hariç herhangi bir çalışma mevzuu yoktur. Bir kısım Köylüler kışın işçilik için harice tercihan İzmir'e gitmektedirler.

Ticaretin en mühimi leblebiciliktir. Suğla da yetişen iyi cins ve bol miktardaki Nohutlar bu ticareti teşvik etmektedir.

Tekerlekli vasıtalarından olmak üzere belediyeye kayıtlı 23 Kamyon birkaç Otobüs, Pikap ve Jeep arabası vardır. Vilayetle irtibat muntazam bir şekilde merkezi Konya'da bulunan Yeni doğan Otobüs Şirketi tarafından sağlanmaktadır.

Mahalli nakliyatta Araba ve yük hayvanları da kullanılmaktadır.

Halkın oturduğu meskenler mümkün mertebe sıhhi ve muntazam olup mali Kanlara göre döşenmiştir. 400 ze yakın evde Elektrik vardır

Şehir halkı yazın güzel ve bol tabii manzaralarıyla tam bir sayfiye yen olan meyve ve sebze Bahçelerine taşınır kışa kadar burada oturur. Bahçe evieri basit şekildedir.

Mıntaka da lisan sadece Türkçe olup şive ve aksam gayet düzgün, İstanbul'u ne çok yakındır. Öztürk kelimeler çok kullanılmaktadır.

Asayışı sarsacak hadiseler seyrektr. Anlaşmazlıkların halli için alışılmış usul mahkemelere başvurmaktır. En çok ve sık rastlanan ihtilaflarda arazi ile ilgilidir. Kadastrosu yapılmamış toprak sık sık anlaşmazlıklara sebep olmaktaydı. Mamafih Kadastro başlamıştır.

Bölgede çok evlilik azdır. Evlilikte medeni nikâh ön planda olmakla beraber dini nikâh da ihmal edilmez. Evlenmede Kadın ve Erkek tarafı mali külfet birlikte yüklenirler.

Halk ibadete önem verir. Kaza merkezinde iki büyük cami ve her köy ile her mahallede de birer mescit yahut cami vardır.

Özel mahalli Folklor yoktur. Konya Folklor tesiri altındadır.

Hayat kışın gayet durgun ve sakin yaz aylarında ise oldukça canlıdır.

MINTIKANIN KALKINMASI

MEVZUUNDA DÜŞÜNCELER

Bölgenin mümkün olduğu kadar süratle kalkındırılabilmesi için her şeyden önce sapa durumundan kurtarılması icap etmektedir. Kazanın en iyi yolu daha yakın zamana kadar Beyşehir — Konya yolu idi, durum pek tabi olarak bir canlılık getirmekten uzak bulunuyordu. Daha sonra mevcut yol Bozkıra kadar uzatıldı ve Devlet Kara Yollarının bakım ve Kontrolüne geçti. Henüz normal bir şose olmamasına rağmen yeni yol gerek Bozkır ve gerekse Seydişehir'e ayrı bir hayatiyet kazandırmıştır.

Mmtaka için esas hayati yol Konya — Hatip — Çavuş — Seydişehir — Rezebeli — Akseki yoludur. Bozkır ve Seydişehir aşağı yukarı ay-

m tabii ve iktisadi şartları haizdirler. Hâlbuki yukarıda bahsettiğimiz yol Bölgeyi tamamen ayrı tabii ve İktisadi şartları olan Akdeniz Bölgesine bağlayacaktır. Ayrıca Vilayet merkezinden ve diğer yerlerden gelip Antalya'ya geçecek vesaiti nakliyenin transit yeri olması da bir kalkınma vesilesi olacaktır.

Kaldı ki mevcut Konya — Beyşehir — Akseki yolundan mezkûr yol daha kısa ve elverişli olacağı gibi o yolun tamamlayıcısı ve desteği vazifesini de görecek. Çünkü mıntıkadan geçecek yol Antalya'yı Konya'ya yetmiş beş kilometreden fazla yaklaştıracaktır. İlâveten Seyrüsefer hali hazırdaki yol üzerinde bulunan Akyokuş, Altınapa gibi engebelik ve teknik bakımından kusurlu kısımlardan kurtulacaktır.

Yol mevzuu dışında mıntıkada yeni iş imkânları araştırmakta gerekmektedir. Bilhassa kış günlerinin işsizliğini gidermek için gerekli tedbirler düşünülmelidir. Bu babda bilhassa kaza merkezinde dut ağaçlarının bol oluşu ister istemez ipek börekçiliğini hatıra getirmektedir. Gerçekten de halkın bu yolda teşviki yerinde olacaktır. Müspet netice alındığında basit ve münferit tezgâhlar halinde dokumacılık inkişaf edebilir.

Ayrıca yünlü dokuma işleri de düşünülebilir. Bilhassa halı dokumacılığının bir ecdat sanatı olarak mevcut ham madde ve biraz himmetle kalkınacağı zannındayız.

Son zamanlarda fevkalade gelişen Pancar Ziraatı gösteriyor ki bölgede yetişen ürünler istihali, bakımla derhal birkaç misline çıkarılabilecektir. Mevcut bağ ve bahçelerdeki meyve ve sebzelerin ve bilhassa üzüm bağlarının ıslahı için mahalli ziraat teşkilatının yardımları ve halkı tenviri yerinde olacaktır. Artan istihalsalden yeni gelirler sağlanabileceği gibi çeşitli iş imkânları vücut bulacaktır.

Bu konuda sadece Devletten yardım beklemek kâfi değildir. Çok olmamakla beraber mevcut, varlıklı vatandaşlarında biraz gayret göstermeleri ve bölgeye yeni çalışma imkânları sağlamaları icap etmektedir.

K A N U N L A R

**Türk Ticaret Kanununun meriyet ve tatbik şekli halindeki 6763 sayılı
kanuna geçici bir madde eklenmesine dair Kanun**

Kanun No: 135

Kabul tarihi 21/11/1960

Madde 1 — Türk Ticaret Kanununun meriyet ve tatbik şekli hakkındaki 6763 sayılı kanuna geçici bir madde eklenmiştir.

Geçici madde — Bu kanunun 2 inci maddesiyle anonim şirketlerin esas mukavelelerini yeni hükümlere uydurmaları için kabul ve 7178 ve 7400 sayılı kanunlarla 1 Temmuz 1960 tarihine kadar temdit edilmiş olan müddet 1 Nisan 1961 tarihine kadar uzatılmıştır.

Madde 2 — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 3 — Bu kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

25/11/1960

**Devlet Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülüne dair 3656 sayılı
Kanuna bağlı (1) sayılı cetvelin 6330 sayılı kanunla muaddel Başbakanlık
kısımına bir kadro eklenmesine dair Kanun**

Kanun: 136

Kabul tarihi: 23/11/1960

Madde 1 — Devlet Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülüne dair 3656 sayılı kanuna bağlı (1) sayılı cetvelin 6330 sayılı kanunla muaddel Başbakanlık kısmına, ilişik cetvelde derece ve aylık tutarı gösterilen kadro eklenmiştir.

Bu kadroya tayin olunacak kimsenin istihdam yeri Başbakan tarafından belirtilir. Yabancı memleketlerde istihdam olduğu takdirde hakkında 4991 sayılı kanun hükümleri uygulanır.

Geçici madde — 1960 Mali yılı Muvazene-i Umumiye Kanununa bağlı (A/1) işaretli cetvelin Başbakanlık kısmının ilgili tertiplerine mevzu ödenekler bu kadronun eklenmesi dolayısıyla kifayet etmediği takdirde (A/1) işaretli cetvelin tasarrufu mümkün tertiplerinden lüzum görülecek miktarı ilgili tertiplere aktarmaya Maliye Bakanı yetkilidir.

Madde 2 — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 3 — Bu kanunu Başbakan yürütür.

25/11/1960

CETVEL

Derece	Aylık
	Tutarı
3	1 500

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Kuruluş ve Memurları Kanununa bazı hükümler eklenmesine ve 4258 sayılı kanuna bağlı kadro cetvellerinin değiştirilmesine dair olan 4832 sayılı kanuna bağlı (1) sayılı cetvelde değişiklik yapılması hakkında Kanun

Kanun No: 137

Kabul tarihi: 23/11/1960

Madde 1 — 4862 sayılı kanuna bağlı (1) sayılı cetvele, bu kanuna ilişik (1) sayılı cetvelde derece, adet ve memuriyet unvanları yazılı kadrolar ilave edilmiştir.

Geçici Madde — 1960 mali yılı Muvazene-i Umumiye Kanununa bağlı (L) işaretli cetvelin Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı kısmına bu kanuna ilişik (2) sayılı cetvelde yazılı kadrolar eklenmiştir.

Madde 2 — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 3 — Bu kanunun hükümlerini yürütmeye Maliye ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı memurdur.

25/11/1960

(1) SAYILI CETVEL

D. Memuriyetin nev'i Adet Tutarı

Vilayetler Kuruluşu

Hemşire Yardımcıları

12	Hemşire Yardımcısı	75	400
13	» »	75	350
14	» »	100	300

Ana ve Çocuk Sağlığı Merkezi

D.	Memuriyetin nev'i	Adet	Tutan
5	Mütchassis Tabip	3 1	100
6		5	950
9	İdare Memuru ve Muamelat Şefi	6	600
10	» » » »	6	500
10	Ayniyat Mutemedi	6	500
İl	» »	6	450
10	Mutemet ve Satın alma Memuru	4	500
11	Memur	8	450

Köy Sağlık Teşkilatı

14	Köy Ebesi	700	300
----	-----------	-----	-----

(2) SAYILI CETVEL

D.	Memuriyetin nev'i	Adet	Tutarı
	Köy Sağlık Teşkilatı		
14	Köy Ebesi	200	300

No.	Başlığı İlgili Kanunlar:	Düster Tertip	Resmi Cilt	Gazete Sahife Sayı
425S	Sihhat ve İctimai Muavenet Vekâleti Teşkilat ve Memurin Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesine dair Kanun 20/6/1942	3	23 1503	5137
4862	Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Kuruluş ve Memurları Kanununa bazı hükümler eklenmesine ve 4258 sayılı kanuna bağlı kadro cetvellerinin değiştirilmesine dair Kanun 15/2/1946	3	23 923	6383

Medeni Kanunun 679 uncu maddesinin değiştirilmesine dair Kanun

Kanun No: 138

Kabul tarihi: 23/11/1960

Madde 1 — Medeni Kanunun 679 uncu maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Madde 679 — Kaynak, arzun müttemmim bir cüz'i olup mülkiyeti, kaynadıkları toprağın mülkiyeti ile beraber iktisap olunur. Başkasının arzındaki kaynaklardan istifade, irtifak hakkı olarak, tapu siciline kayıt ile tesis olunur.

Yeraltı suları, genel olarak, menfaati umuma ait sularandır. Bir arza malik olmak, onun altındaki suya malik olmayı tazammun etmez.

Yeraltı sularından arz maliklerinin istifade şekli ve bunun derecesi, mahsus kanunlarında gösterilir.

Madde 2 — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 3 — Bu kanun hükümlerini yürütmeğe Bakanlar Kurulu memurdur.

25/11/1960

7126 sayılı Sivil Savunma Kanununun 107 sayılı kanunun 2 nci maddesiyle değiştirilen 39 uncu maddesine bir fıkra eklenmesine dair Kanun

Kanun No: 139

Kabul tarihi: 24/11/1960

Madde 1 — 7126 sayılı Sivil Savunma Kanununun 107 sayılı kanunun 2 nci maddesiyle değiştirilen 39 uncu maddesinin sonuna aşağıdaki fıkra eklenmiştir:

Fon hesaplarının toplanma, idare ve sarf şekilleri Maliye ve İçişleri Bakanlıklarınca müştereken hazırlanacak tüzükte gösterilir.

Madde 2 — Bu kanunun hükmü 27/10/1960 tarihinden itibaren yürürlüğe girer.

Madde 3 — Bu kanun hükmünü Bakanlar Kurulu yürütür.

29/11/1960

6747 sayılı Şeker Kanununun 16 ncı maddesinin ikinci fıkrasının değiştirilmesi hakkında Kanun

Kanun No: 140

Kabul tarihi: 24/11/1960

Madde 1 —'6747 sayılı kanunun 16 ncı maddesinin ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir

Memleket içinde imal edilen şekerli maddelerin yabancı memleketlere ihracı halinde terkiplerindeki şeker miktarı Maliye ve Sanayi Bakanlıklarınca tespit olunur. Şekerli maddelerin ihracı anındaki memleket içi

fabrika, toptan şeker satış fiyatı ile Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Şirketince bir evvelki yılda ihraç edilen şekerlerin ortalama FOB fiyatı arasındaki, şekerli maddelerin bünyesine dâhil şeker miktarına tekabül eden fark, (Şeker istihlak vergisi dâhil) ilgili vergi dairesince ihraç olunan şekerli maddenin sahibine iade olunur.

Ancak bahis mevzuu iade muamelesi için:

a) İhraç edilecek maddelerin nev'ini, miktarını, kaplarının adet ve nev'ini, hangi gümrükten ihraç edileceğini gösterir bir beyannamenin bu maddelerin imal edildiği yer vergi dairesine verilmesi ve mukabilinde aynı malumatı muhtevi bir nakliye tezkeresi alınması,

b) Nakliye tezkeresinin tanzim tarihinden itibaren üç ay zarfında bu maddelerin aynen ihraç edildiğini mübeyyin gümrük idaresinden alınacak vesikanın (a) fıkrasında sözü edilen vergi dairesine ibraz edilmesi,

şarttır.

(a) ve (b) fıkralarında tasrih edilen şartlardan herhangi birine riayet edilmemesi halinde yukarıda sözü edilen fiyat farkı iade edilmez.

Madde 2 — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 3 — Bu kanunun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

29/11/1960

27 Mayıs İnkılabı dolayısıyla 100 milyon liralık madeni hatıra para bastırılması hakkında Kanun

Kanun No: 141

Kabul tarihi: 25/11/1960

Madde 1 — Maliye Bakanlığı yüz milyon liraya kadar gümüşten mamul 27 Mayıs İnkılabı hatıra parası çıkarmaya yetkilidir.

Madde 2 — Bu kanun hükümlerine göre basılacak para on liralık olacaktır.

Bu paranın kutru, sıklığı ve gümüş halitasını teşkil eden unsurların azami ve asgari yüzde miktarları ile sıklık toleransı Maliye Bakanlığınca tespit olunur.

Madde 3 — Bu kanun gereğince çıkarılacak madeni paranın kabul haddi itibari değerinin 50 mislidir. Ancak mal sandıkları ve Hazinesin veznedarlığını yapan bankalar her hangi bir miktarla bağı kalmaksızın bu parayı kabule mecburdurlar.

Madde 4 — Bu kanunun icrası için gerekli işlemlerle ilgili mubayaa ve sarfiyat Muhasebe-i Umumiye ve Artırma, Eksiltme ve İhale Kanunlarına tabi değildir. Bu sarfiyat Darphanenin 6797 sayılı kanunla teşkil edilmiş olan mütedavil sermaye hesabından yapılır.

Maliye Bakanlığı bu kanunun tatbik edilmesini temin için Darphane mütedavil sermayesine verilmekte olan 15 milyon liralık avansı 25 milyon liraya çıkarmaya yetkilidir.

Madde 5 — Bu kanun gereğince basılacak madeni paralar hakkında 6797 sayılı kanunun 4, 8, 9 uncu maddeleri aynen uygulanır.

Madde 6 — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 7 — Bu kanun hükümlerini icraya Maliye ve Adalet Bakanları memurdur.

29/11/1960

1960 Mali yılı Muvazene-i Umumiye Kanununa bağı (A/l) işaretili cetvelde değışiklik yapılması hakkında Kanun

Kanun No: 142

Kabul tarihi: 25/11/1960

Madde 1 — 196C Mali Yılı Muvazene-i Umumiye Kanununa bağı (A/l) işaretili cetvelin Basın - Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü kısmının 451 inci (Yayın, turizm ve propaganda masrafları) faslının 40 ncı (Propaganda masrafları) maddesine (400 000) ve 60 ıncı (Turizm Umumi Masrafları) maddesine (400 000) liralık ek ödenek verilmiştir.

Madde 2 — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 3 — Bu kanunu Maliye Bakanı yürütür.

29/11/1960

Basın Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkında Kanun

Kanun No. 143

Kabul tarihi: 29/11/1960

Madde 1 — 5680 sayılı Basın Kanununun 9 uncu ve 35 inci maddeleri ile 6733 sayılı kanunla değiştirilen 4, 5, 8, 13, 16, 17, 19, 30, 32 ve 34 üncü maddeleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Madde 4 — Her basılmış eserde o eserin yayın yeri, yılı ve tabiiin, varsa naşirin adları ve işyerleri gösterilir.

İlan, tarife, sirküler ve emsali hakkında bu hüküm uygulanmaz. Mevkutelerde ayrıca basıldığı tarih ile sahibinin ve yazı işlerini fiilen idare eden sorumlu müdürün ve bunlar müteaddit ise idare ettikleri kısım ile birlikte her birinin adları gösterilir.

Madde 5 — Her mevkutenin yazı işlerini fiilen idare eden sorumlu müdürü bulunur.

Yayının muhtelif kısımlarını idare için ayrı sorumlu müdürler bulundurulabilir. Bu takdirde her sorumlu müdür kendi idare ettiği kısımda; 1 sorumlu olur.

Sorumlu müdür aşağıdaki şartları haiz olmalıdır:

1 — Türk vatandaşı ve lise tahsili görmüş olmak veya bu derece tahsili bulunduğu resmen tevsik edilmiş olmak,

2 — 21 yaşını bitirmiş bulunmak,

3 — Türkiye’de ikametgâh sahibi olmak ve devamlı oturmak,

4 — Devlet memuru, asker veya ordu mensubu bulunmamak, (Mesleki ve İlmi mevkuteler için bu şart aranmaz).

5 — Kısıtlı veya kamu hizmetlerinden yasaklı olmamak,

6 — Ağır hapis, 5 yıldan fazla hapis cezalarından biri ile veya yayın tehdidi ile para ve menfaat temini, hırsızlık, sahtecilik, dolandırıcılık, inancı kötüye kullanmak, yalancı tanıklık ve yalan yere and içmek, iftira, suç tasnifi ve resmi mercileri iğfal, müstehcen veya hayâsızca yatın, fuhşiyata tahrik, hileli iflas suçlarından biri ile hükümlü olmamak,

7 — Geçici olarak kamu hizmetlerinden yasaklılık, genel emniyet gözetimi altında bulundurulmak veya sürgün cezasına hükümlülük hallerinden bu ceza veya tedbirler infaz edilmiş olmak.

Madde 8 — Mevkute çıkarılması izne bağlı değildir. Ancak, mevkutenin:

1 — Adını, yayın konusunu, ne vakitlerde çıkarılacağını ve idare yerini,

2 — Sahibinin ve varsa ayrı sorumlu müdür veya müdürlerinin veya kanuni temsilcilerin ad ve soyadlarını, uyruk ve ikametgâhlarını gösterir bir beyanname verilmesi mecburidir. Bu beyannameye tüzel kişi ise ortaklık mukavelesinin veya tesis senedinin veya dernek tüzüğüne onaylı bir örneği eklenir.

Beyanname, mevkute sahibinin ve ayrı sorumlu müdür veya müdürleri varsa onların da imzasını ihtiva eder.

Madde 9 — Beyanname ve ekleri, mevkute nerede çıkarılacaksa o yerin en büyük mülkiye amirliğine verilir.

Sekizinci maddede yazılı hususları tamamen veya kısmen ihtiva etmeyen ve kanuni nitelik ve şartları haiz olmayan kimseleri sahip veya sorumlu müdür olarak gösteren beyannameler verilmemiş sayılır ve keyfiyet beş gün içinde ilgiliye tebliğ edilir.

Beyanname mülkiye amirliğine doğrudan doğruya verilebileceği gibi noter aracılığı ile de tebliğ olunabilir. Mülkiye amirliği, verilen beyannameyi kabule ve mukabilinde bir makbuz vermeye mecburdur. Beyanname noter aracılığı ile tebliğ olunduğu takdirde, tebliğ şerhi makbuz yerine geçer.

Madde 13 — Mevkutelerde çalıştırılacak muhabirlerin bu kanunun 5 inci maddesinin 1, 2 ve 3 üncü bentleri hükümleri müstesna, diğer bentlerinde yazılı nitelik ve şartları haiz olmaları icap eder.

Madde 16 — Basın yolu ile işlenen suçlardan dolayı ceza sorumluluğu:

1 — Mevkutelerle işlenen suçlarda, suçu vücuda getiren yazıyı yazan veya resmi yapan kimse ile beraber bu mevkutenin ilgili sorumlu müdürüne terettüp eder.

2 — Mevkutelerde müstear adla veya imzasız yahut remizli imza ile yayınlanan yazı veya resim sahiplerinin adlarını sorumlu müdür bildirmeye mecbur değildir. Ancak suç teşkil eden yazı veya resim Türk Ceza Kanununun 2 nci kitabının 1 inci babının 1 inci faslında yazılı cürümlere taalluk ediyorsa, sorumlu müdür bunların sahiplerinin açık kimliklerini, istek tarihinden itibaren 24 saat içinde Cumhuriyet Savcılığına bildirmeye mecburdur.

3 — Sorumlu müdür suç teşkil eden haber, vesika veya yazıyı bu mahiyetini bilmeden yayınlamış ise bunların sorumluluğu yalnız haber, beyan ve vesikayı verene veya yazıyı yazana aittir. Sorumlu müdür mevkutenin sahibi tarafından rızasına aykırı olarak yayınlanan yazı veya resimlerden sorumlu değildir. Bu takdirde ceza sorumluluğu yazı ve resimleri yayınlatana aittir.

4 — Mevkute tarifine girmeyen basılmış eserlerle işlenen suçlarda ceza sorumluluğu suç teşkil eden eserin müellif, muharrir, mütercim veya tersim edenine, fail belli olmadığı veya bu kimse aleyhine Türk mahkemelerinde dava açılmadığı veya kendisinin bilgi veya muvafakati dışında yayımlandığı hallerde naşire ve naşir de belli olmazsa da bile bu da bilinmediği takdirde bilerek satana, dağıtana aittir.

Madde 17 — Basın yolu ile işlenecek fiillerden doğacak maddi ve manevi zararları, 16 ncı maddeye göre sorumlu olanlarla birlikte Borçlar Kanununun genel hükümlerine göre mevkutelerde sahibi ve mevkute olmayanlarda naşiri, müteselsilen tazminle ödevlidirler.

Madde 19 — Bir şahsın, haysiyet ve şerefine dokunan veya menfaatini bozan yahut kendisi ile ilgili hakikate aykırı hareketler, düşünceler ve sözler izafesi suretiyle açık veya kapalı şekilde bir mevkutede yapılan yayından dolayı, imzasıyla üç ay içinde gönderilecek, cevap ve düzeltmeyi mevkutenin sorumlu müdürü metnine hiçbir mülahaza ve işaret katmaksızın ve bu cevap veya düzeltme dolayısıyla her hangi bir mütalaa beyan etmeksizin aynen ve tamamen yayınlamaya mecburdur. Cevap ve düzeltme, taalluk ettiği yazının cevap verenle ilgili miktarından uzun olamaz.

Ancak 20 satırdan az olan yazıların cevabı 20 satır olabilir.

Cevap veya düzeltme mevkutenin ilgili nüshasıyla birlikte cevap veya düzeltmeyi gönderenin bulunduğu mahal sulh ceza hâkimliğine verilir veya gönderilir. Sulh ceza hâkimi, en geç 24 saat içinde cevap veya düzeltmeyi, suç mahiyetinde olup olmadığı, yayın ile ilgisi bulunup bulunmadığı kanunda yazılı şekil ve şartlara uygun olup olmadığı ve yayından itibaren üç ay geçip geçmediği cihetlerinden tetkik ederek bir karar verir. Hâkim cevap ve düzeltmenin yayınlanmamasına karar verebileceği gibi aynen veya münasip göreceği değişiklikleri yaparak yayınlanmasına da karar verebilir. Hâkimin kararının bir örneği, cevap ve düzeltme ile birlikte mevkutenin sorumlu müdürüne gönderilir.

Cevap veya düzeltmenin günlük gazetelerde, alındığını takip eden iki gün içinde ve diğer mevkutelerde bu süre gözetilmek şartıyla ilk çıkacak

nüshada aynı sahife ve sütunda ve aynı şekilde ve aynı punto harflerle, cevap veya düzeltmeyi gerektiren yazı için başlıklar yapılmış veya resimler konulmuş ise cevap veya düzeltmede tespit edilecek başlık veya resmin de yayınlanması lazımdır. Ancak, sorumlu müdür sulh ceza hâkiminin bu kararına en geç 24 saat içinde mevkutenin çıktığı yerin asliye ceza hâkimliği nezdinde sebep ve delil göstererek itiraz edebilir. Asliye ceza hâkiminin 24 saat içinde bu itirazı inceleyerek vereceği karar kesindir. Bu kararın mevkute sorumlu müdürüne tebliğinden itibaren bu fıkra yazılı süre içinde cevap ve düzeltmenin yayınlanması mecburidir.

Devlet daireleri, kamu müesseseleri ve tüzel kişiler tarafından gönderilecek cevap ve düzeltmeler hakkında da yukarıdaki fıkralar hükümleri uygulanır.

Cevap ve düzeltme hakkını kullanmadan ölen bir kimsenin bu hakkını varislerinden yalnız biri kullanabilir.

Bu maddedeki tebliğler ilgili talep ettiği takdirde, memur marifetiyle yapılır.

Madde 30 — Ceza kovuşturmalarına ait talep ve iddianamelerle kararların ve diğer her türlü vesika ve evrakın aleni duruşmada okunmasından, hazırlık ve ilk soruşturmalarda takipsizlik veya yargılamanın Men'i, tatili veya düşmesi kararı verilmesinden önce yayınlanması yasaktır.

Ceza kovuşturmasının başlamasıyla hükmün kesinleşinceye kadar hâkim ve mahkemenin hüküm, karar ve işlemleri hakkında mütalaa yayınlamak yasaktır.

Yukarıdaki fıkralar hükümlerine aykırı hareket edenler bir aydan altı aya kadar hapis ve 1.000 liradan 10.000 liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır.

Türk Ceza Kanununun 142 ve 163 üncü maddelerinin uygulanması suretiyle hükümlülük halinde tekerrür varsa, mevkute bir aydan üç aya kadar yayından men olunur. Yayından men olunan mevkutenin sahip ve sorumluları bu süre içinde başka bir adla mevkute çıkaramazlar.

Madde 32 — İntihar vakaları hakkında haber çerçevesini aşan ve okuyanları tesir altında bırakacak mahiyette olan tafsilat ve vakaya müteallik resimlerin yayınlanması yasaktır.

Bu madde hükmüne aykırı hareket edenler 100 liradan 1.000 liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Madde 34 — Siyasi, iktisadi, ticari mevkutelerin sermayeleri ve devamlı veya geçici bütün gelir kaynaklarıyla basılan nüshaların adedi ve

bir nüshasına 50 den fazla abone yazılmış olanların isim, adres ve uyrukları ve genel abone yekûnu ve basıldıkları matbaa ile olan hukuki münasebetleri noterlikçe onanmış bir deftere kaydedilir.

Bu defter tutulmadığı veya deftere noksan ve yanlış malumat geçirildiği veyahut savcılıkça talep vukuunda defter ve ihtiva etmesi gereken hususlar gizlendiği takdirde mevkutenin sahibi veya onun mümessili bir aydan altı aya kadar hapis ve 1.000 liradan 10.000 liraya kadar ağır para cezasına mahkûm edilir.

İlmi, edebi, fenni ve bedii mahiyette olan mevkutelerden yayınları itibariyle siyasi' iktisadi ve ticari mahiyette yayına girişenler 1 ve 2 nci fıkralar hükümlerine tabidirler.

Madde 35 — Bu kanunda yazılı olan veya basın yoluyla işlenmiş bulunan suçlardan dolayı, günlük mevkuteler hakkında üç ay ve diğer basılmış eserler hakkında altı ay içinde açılmayan davalar dinlenmez. Bu süre suçun işlendiği tarihten başlar. Ancak, 16 ncı maddenin 3 üncü bendi gereğince sorumlu müdür kendi aleyhinde açılan bir davada dava konusu yazı veya resmin kendi rızasına aykırı olarak yayınlandığını iddia ve ispat ederse, yazı veya resmi yayınlatan aleyhine açılacak davada süre, sorumlu müdür hakkındaki beraat kararının kesinleşmesiyle başlar.

Kamu davasının açılması izin veya karar alınmasına bağlı olan suçlarda, izin veya kararın alınması için müracaat tarihi ile izin veya kararın verildiği tarih arasında geçen süre, dava süresi hesabına katılmaz. Bu süre bir ayı geçemez.

Basın yoluyla işlenen kovuşturması şikâyeteye bağlı olan suçlarda ilk fıkrada yazılı süre, suçun kanun ile belli zamanaşımı haddini geçmemek şartıyla, işlendiğinin öğrenildiği tarihten başlar.

Madde 2 — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 3 — Bu kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

Türk Ceza Kanununun 481 inci maddesinin değiştirilmesi hakkında Kanun

Kanun No. 144

Kabul tarihi: 29/11/1960

Madde 1 — Türk Ceza Kanununun 481 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Madde 481 — Geçen maddede beyan olunan cürmün faili beraat etmek için isnat ettiği fiilin sıhhatini veya şayi veya mütevatir olduğunu ispat etmek isterse bu iddiası kabul olunmaz.

Ancak isnat edilen fiilin hakikat olduğunu ispat talebi:

1 — Tecavüz olunan şahıs bir memur veya kamu hizmeti gören bir kimse olup da 266, 267 ve 268 inci maddelerde beyan olunan haber müstesna olmak üzere, isnat olunan fiil icra ettiği memuriyete veya gördüğü kamu hizmetine taalluk eylediği,

2 — İsnat olunan fulden dolayı tecavüz olunan şahıs hakkında kovuşturma icrasına başlanmış olduğu,

3 — İsnat edilen fiilin ispatında kamu yararı bulunduğu mahkemece karar verildiği,

4 — Müşteki ikame ettiği davadan dolayı icra kılınan yargılamayı kendisine isnat olunan fiilin sıhhat ve âdemi sıhhatine dahi teşmil etmeyi açık olarak bizzat talep eylediği,

Takdirde kabul olunur.

Hakikati maddenin ispatı talebi, müşteki özel bir soruşturma veya yargılama usulüne tabi veya başka bir mercide yargılanması gereken bir kimse olsa dahi, hakaret davasına bakan mahkemece kabul ve tetkik olunur.

İspat talebinin kabulüne karar verilmesini müteakip 15 gün içinde bu taleple ilgili bütün deliller ikame ve varsa vesikaların asıl veya suretleri mahkemeye tevdi olunur.

İkame ve ibraz olunan delil ve vesikalar beş gün içinde mukabil delillerini ikame ve vesikalarını ibraz etmek üzere müştekiye ve Cumhuriyet Savcısına tebliğ olunur.

Taraflar bu suretle iddia ve delillerini bildirdikten sonra mahkeme duruşma için en yakın bir gün tayin eder. Zaruret olmadıkça müteakip talikler bir haftayı geçemez.

İsnat ispat olunur veya bundan dolayı isnatta bulunan şahıs mahkûm edilirse sanık hakkında dava ve ceza düşer.

İsnat ispat olunmadığı takdirde faile Türk Ceza Kanununun 480 inci maddesinde yazılı cezalar, yarısı kadar artırılarak hükmolunur.

Ayrıca mevkute sahibi veya mevkute olmadığı takdirde naşiri hakkında 10 bin liradan 25 bin liraya kadar ağır para cezası hükmolunur.

Şu kadar ki, bu maddedeki istisnaların uygulanması için tecavüzün aşağıdaki maddede bildirilen cürmü teşkil etmemesi icap eder.

İspat iddiası, yasama organları üyeleri seçimlerinde oy verme gününden önceki 30 gün içinde kabul olunmaz.

Madde 2 — Bu kanun yayınlanması tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 3 — Bu kanunu Adalet Bakam yürütür.

1/12/1960